

CATALOGACIÓ DE LES REVISTES DE DONES. 1846-1936.

A BARCELONA.

ISABEL SEGURA i SORIANO
MARTA SELVA i MASOLIVER.

Juny 1982

I N D E X

Presentació i metodologia	1
Característiques del material	6
L'estil	11
Difusió	14
Localització de les publicacions	16
Títol i subtítol	18
Editorial	22
Localitat	23
Durada de les revistes	24
Editorial	26
Any, periodicitat i planes	28
Preu	32
Referència	36
Llengua	38
Directors de les revistes	40
Col.laboradores/ors	46
Seccions	48
Il.lustracions	52
Publicitat	56
Catalogació de les revistes	59
Revistes de modes, patronatge o mètodes de brodat	60
Revistes familiars o domèstiques	63
Revistes que analitzen la condició de la dona ..	65
Revistes religioses	70
Revistes d'higiene	76
Fitxes de revistes ordenades cronològicament	80
Ordenació alfabètica	335
Ordenació temàtica	343
Revistes no localitzades	351
Bibliografia	352

Inicialment, quan vam entrar en contacte amb el material que durant aquests mesos hem censat, no vam copsar amb la magnitud d'ara, les possibilitats que oferien aquest quasi centenar de publicacions de premsa femenina.

Així, ara hem vist que, al marge dels estudis que pròpiament es desenvolupen en un treuall d'hemeroteca, les revistes subministren també informació colateral: pràctica religiosa de les dones treballadores, criteri d'al·letament, pràctica literària femenina i anònima, l'economia domèstica, estils i modes en evolució que caldria a mida que s'avanga en la segona fase anar fixant-los sistemàticament.

Aquest material creiem que és una de les úniques fonts que són susceptibles d'aproperar-nos -parcialment és clar!- a la realitat política, social, econòmica i quotidiana de les nostres avantpassades de les que no en sabem res en absolut més que l'existència de reines, amants de reis o santes. Alguna gran dama fa a voltes la seva aparició a la Història masculina com una flor decorativa que ajuda a pair millor un text dens. La dona és anecdòtica, se la situa com allò que "de diferent", sovint té en compte la historiografia. Terme aquest, que vol reivindicar ja que la Història no existeix, sinó que en tot cas el que sí que hi ha és el fet d'historiar a partir d'unes fonts o el de divulgar allò que d'altres han historiat.

Estudis molt detallats sobre la Revolució Francesa que ni citen l'existència dels "cahiers des doléances des femmes", estudis sobre la República que no citen que el 1 d'Octubre de 1931 es legislà el dret de vot de la dona, la ignorància de personalitats com Claret Campomar, Margerite Nelken o Victoria Kent, la poca i superficial anàlisi que es fa d'una Dolores Ibarruri o de la mateixa Federica Montseny, tot situant-les, fora de la dimensió pública que van a desenvolupar i de les corresponents polítiques que aplicaren... etc.

Les "dolences" serien interminables en una ciència, la històrica, que no resta el marge de les altres en el que o androgínic es refereix ja que no globalitza a partir de l'activitat de la meitat de la població: la masculina. Les revolucions sembla que solament les hagin protagonitzat, viscut i patit els homes, com si la revolució industrial, per exemple, no hagués alterat la situació de la dona respecte a la seva funció social, com si abans i després de la Revolució d'Octubre de 1917 la dona estigués en la mateixa situació, com si la llei d'avortament -avui totalment "oblidada" en els llibres d'HISTÒRIA- que aprovà el Parlament de Catalunya l'any 1931 i que signà l'anterior President de la Generalitat, no hagués estat una de les mesures més importants de la 2ª República o és que no es considera important que les dones tinguin legalment dret al que fan amb el seu propi cos?.

Perquè s'obliden o no es toquen sistemàticament en compte aquestes realitats?, amb quins criteris es valora el que és important per la història o el que no és important? el qui tria o el com es tria és el que paral·lelament a aquesta inicial tasca tenim plantejat.

Obviament el fet de trobar-nos amb tanta poca història escrita referent a aquest tema, ens obliga a estar molt més alertes a tot una sèrie de possibles fils que condueixin a informacions directes o indirectes susceptibles d'interessar en el treball arqueològic que ha d'iniciar-se. Això per tal d'anar trobant les peces que puguin conduir en la seva relació a la formulació d'hipòtesis susceptibles de conduir qualsevol futura investigació.

Amb això no volem dir que tot s'iniciï de nou a partir d'ara. Seria potulant per part nostra o de qualsevol, el pretendre-ho, ja que hi ha valuosíssims intents que han iniciat ja aquesta via a Catalunya, però sí que cal reformar sense més dilacions la importància d'aquest gran nombre de revistes.

I valorar-ho com el que és i ha estat fins ara: un material que creiem conté molta informació susceptible de ser estudiada i per altra banda que ha estat sempre bandejat excepte en comptadíssimes ocasions.

Situar-nos de nou enfront del passat, per tal d'entendre poc a poc però finalment el que som avui, de què som el resultat, de què som l'inici, amb què es trenca e amb què es continua. Debats sobre el que és femení i què és masculí, sobre quins són els valors, axiomes i dogmes que han configurat un prototipus concret de dona a cada època i què hi ha d'ideològic, de real, o manipulat en cada afirmació que és dona.

Aproximar-nos a les grans "veritats" andrògines del discurs històric oficial i qüestionar-les una per una, per tal de formular de nou aquest discurs i que ens sigui útil d'una vegada per totes.

Perquè la història és -i això és reivindicar-la- utilitària, ha de servir no se si actua sinó a la comunitat perquè aquesta s'estengui i es reconegui en allò que és possible de fer-ho.

La situació actual en la que es troba la dona no és el resultat d'una discriminació absurda sinó que hi ha una valoració general del què és una dona, una cultura econòmica, una teoria filosòfico-teista, una actitud política, uns criteris de selecció, uns rols morals, una escala de valors en definitiva que han modificat al llarg dels segles i segons la conveniència el paper que la dona hauria de desenvolupar i que han servit per a justificar-ho.

Si admitem que la revolució industrial segons els esquemes idonis previstats, reduí la dona a un espai concret, la llar, i li atorgà una missió concreta, l'educació dels fills, tasca realitzada en aquell espai, veiem com la majoria de la vida de les dones transcorregué a casa seva, movent-se en el terreny de la intimitat, en oposició al terreny de públic.

Exactament, com que es mou en el terreny de la vida privada, la dona, majoritàriament, no tindrà una actuació pública -quan es diu d'una dona que té o és de vida pública, té unes connotacions molt precises, es refereix a una prostituta-; són poques les dones que la tingueren, en el millor sentit de la paraula, però fins i tot, aquestes poques, ens són desconegudes.

Un primer pas per a reconstruir la nostra història, serà la desco-

horts d'aquelles dones que arribaren a assolir una actuació pública, fora del marc de la llar. Aquesta tasca oberta^{no} és l'objectiu final, és un primer pas, i el més fàcil, ja que és l'aspecte del qual podem trobar més informació, precisament per haver estat dones públiques, ja sigui a partir dels seus llibres, o bé del que d'altris digueren d'elles. No és una tasca inútil, és una tasca de recuperació, un primer pas per poder fer altres tipus d'investigació. No ens és sobrer saber qui era na Martina Castells, qui Teresa Claremunt, qui Clara Campomar...

D'altres dones que hagueren d'abandonar el camp de l'actuació en la intimitat -privat- truncant l'esquema ideal que el nou sistema de producció havia previst, foren les assalariades, l'existència de les quals creerà contradiccions al nou model social, les quals tingueren una actuació pública, en anar a treballar a les fàbriques. D'elles poder trobar informació indirecta, en la documentació de fàbriques, sindicats, censos, etc. etc., poques vegades aquesta informació ens la donaren elles directament, perquè no deixaren constància escrita de la seva condició.

Però la majoria de dones quedaren reduïdes al marc d'actuació privada, encarregades de les tasques domèstiques i de l'educació dels fills. En quedar al marge de la història dels fets polítics, ja que no se'ls atorgà el paper de protagonistes, ans el d'espectadores del que altris feien, no poden analitzar ni perioditzar la història de les dones a partir dels grans esdeveniments polítics, perquè aquests, tindran una repercussió molt minsa, en llurs vides quotidianes.

Això ens planteja la necessitat de buscar una nova metodologia en les investigacions històriques perquè la contribució de la dona al procés històric, és prou diferent de la que realitzen els homes, i noves fonts de documentació que ens posin a l'abast el món de les dones.

En l'intent de recuperar noves fonts impreses que contribueixin a l'estudi de la història de les dones, situem el nostre treball, que

té com a primer objectiu donar a conèixer l'existència de gairebé un centenar de revistes escrites o adreçades a les dones, des de mitjans del segle XIX, fins l'any 1939; període que s'exten des de l'aparició de la primera revista fins les aparegudes abans de la Guerra Civil. Hem aturat la recerca l'any 39, perquè la Guerra Civil, suposà a més un conflicte bèl·lic, un canvi social importantíssim.

Avui, per així, el que hem fet però ha estat simplement una tasca de recerca concreta a través de la qual poguéssim recollir el fitxatge complet de les publicacions que d'aquest tipus havien sortit publicades a Barcelona ciutat durant aquest període.

Fitxatge que no és exclusivament nomenclatiu sinó que ha consistit en prendre dades concretes -corrent des a cada fitxa de cada revista- que ajudessin a una definició denotativa i connotativa de la publicació.

En aquest sentit hi ha un aspecte concret que creiem que caldria explicar i és el de l'apartat corresponent a l'opinió. Aquesta, ha estat donada com a indicatiu després del contacte que hem tingut mentre es produïa la recollida de dades, i no és en absolut el resultat d'un estudi en profunditat, d'un buidat sistemàtic. En alguns casos i per tal de no aventurar opinions aquest apartat s'ha deixat com a una simple definició del grup al qual sembla pertànyer la revista en qüestió.

Una altra limitació explicada posteriorment és la de la localització d'aquestes publicacions centrades a Barcelona ciutat. En aquest cas hem preferit no caure en la trampa de voler abarcar, o dir que abarquem l'àmbit general de Catalunya quan, pel poc temps amb el qual comptem i ens hegués estat del tot impossible d'assolir-ho. Hem preferit no fer trampes en aquest cas, sense deixar de banda el fet d'arribar a assolir algun dia tant la perllongació de la periodització com una major localització geogràfica.

Les revistes estan ordenades per data de publicació i adjuntem una classificació alfabètica, per tal de facilitar la tasca de recerca d'una revista concreta.

També s'inclou una classificació temàtica de les revistes, en els següents apartats: familiars o domèstiques, higiènic, modes, religioses i un altre que inclou les revistes que analitzen la condició de la dona ja sigui des d'una perspectiva conservadora o pròpiament feminista.

Característiques del material. - Bàsicament aquest és un material que en la seva definició ens porta a conèixer també quin és el valor globalitzant que pugui tenir l'establiment d'un o altre prototipus de dona.

El fet que aquesta DONA, quasi mai tingui presència en la vida pública sinó que es mourà fonamentalment en l'espere domèstic aïllada de la resta del món, marcarà ja aquesta recerca del prototipus ja que no sabem, excepte en els casos punta d'iceberg, quina és la realitat d'implentació d'aquest. A més obtenir es sabrà què se li proposa a la dona que sigui i aquí és a on creiem que a més a més d'altres aspectes entra a definir-se el material en qüestió, ja que aquest no va de baix a d'alt sinó que va a l'inrevés i quasi mai es produeix el feedback que tot procés de comunicació reclama per tal de ser complet. En aquest sentit ja partim de la poca presència de les cartes de les lectores.

Això, doncs, ens situa davant d'uns missatges emesos i generalment sense resposta en el mateix mitjà, el que ens situarà davant d'unes fortes limitacions que cal tenir present.

Es tracta -i així s'ha de valorar- d'un interès en dirigir-se a un públic interpretat com a susceptible comprador i com a tal, entès també com a interessat en determinats temes i qüestions. Aquests dos criteris dominen, al nostre entendre, sobretot, en els sectors de revistes familiars o domèstiques, religioses, de modes i d'higiènic. Caldrà, en aquests casos, analitzar, quins són aquests interessos, com es produeixen els missatges i quins són els que més pes tenen en cadascuna de les publicacions.

Ara bé, alguns blocs d'aquest material donen també notícia de la

base de l'iceberg en ser vinculats a organitzacions o grups de dones, així, encara que no hi hagi resposta directa al missatge, sí que hi ha revistes que ens donen com a mínim elements suficients, susceptibles de pensar en l'existència d'una vinculació a un món real i quotidià. Això, però, no és general, com hem vist, a tot el material i planteja ineludibles dificultats en les anàlisis.

Som conscients que a l'hora de fer l'estudi de les revistes de dones, una qüestió que ens hem de plantejar seriosament és l'abast, difusió de la revista.

Sabem a priori que aquesta és reduïda, per l'elevat índex d'analfabetisme existent entre les dones, contribuint a minvar la seva difusió (xifres d'analfabetisme: segons el cens de 1860, hi ha 7.905.000 dones arreu de l'estat espanyol, el 90% són analfabets, aproximadament 6.800.000, i 1.105.000 saben llegir, però, d'aquestes, només 400.000 saben llegir i escriure. Aquestes xifres ens donen idea exacta de l'elevat índex d'analfabetisme entre el sector femení de la població, i, alhora, mostra el reduït mercat de les revistes femenines. Això, ens porta a veure, que la vida de comunicació prioritària al llarg del segle XIX entre les dones, serà l'oral). Mentre que la difusió de les publicacions anarquistes o socialistes en el XIX pel que fa a número, és reduïda, hi havia un altre factor, aliè a la venda, que era la difusió oral que es feia a l'entorn de reunions entre els treballadors, factor que contribuïa a la difusió dels continguts d'aquesta mena de revista, tot i que l'índex d'analfabetisme entre les classes treballadores, a priori, poder dir que era igual entre homes i dones, a l'estar reunits i trobar-se en els llocs de treball, els homes podien tenir més notícies dels nous corrents ideològics que s'estaven extenent, En canvi les dones, en manca aquests llocs de reunió i trobada on poder intercanviar idees, llibres, premsa, etc. els és més difícil la comunicació. De tota manera podem alegar que la incorporació de la dona, al treball productiu farà que també pugui gaudir de llocs de trobada, però com que aquests corrents no plantejaren la problemàtica social de la dona aquesta quedà al marge.

També ens hem de preguntar A QUINA DONA S'ADREÇA LA REVISTA, com el nombre de lectores es reduïa a les classes elevades, a priori, podem dir que és un sector molt determinat de la societat el que rep o el destinatari de les revistes. Problema paral·lel al del component social que elabora la revista.

Són dos els problemes, els que redacten i escriuen la revista i els possibles destinataris.

Són conscients, per tant, que el model de dona proposat per aquestes revistes, les innovacions que aïren introduint, els canvis que vouran operar al llarg de la seva existència, responen a models molt determinats, és a dir, a un sector molt determinat de la societat, i és per això que no pretencn elevar-ho a la categoria d'únic model vigent. Hi haurà tot un sector, o millor dit, molts sectors de dones, que per no haver deixat res escrit, no podem saber que és el que pensen respecte a la seva situació i condició. Ens referim, en concret, a la dona treballadora, d'ella, només en tindrem notícia, en el moment que s'insereixi a la lluita social, com a membre d'un sindicat o militant d'un partit, però això no serà fins al segle XX i, com a tal, no parlarà en la seva condició de dona, ans en la seva condició de militant, deixant al marge la seva condició sexual; és per això que ens és molt difícil trobar paraules o escrits de dones incorporades al procés de producció i que parlin de la seva condició de dones.

Un altre sector de dones del que no tenim notícies directes, i en parlar de notícies directes, ens referim al que elles diuen directament, no al que altres han dit d'elles, són aquelles dones de les classes econòmicament baixes, però no incorporades al procés de producció aquelles mestresses de casa, que tampoc rebien la influència o notícies difoses a través de les revistes. D'elles no en sabem res, tan sols el que altres els han fet dir o ens han explicat, en dir altres, en refereixo a homes, a través de romanços, novel·les, etc. etc, discursos. etc.

És per tant, un camp gairebé inexplorable, impurgable, de moment només, ens cenyirem el sector de dones de les que tenim informació

directe, del que elles pensaven i sentien, a través de les revistes escrites per unes certes dones, molt determinades, i pertanyents a un sector molt concret de la societat. És, per tant, que en parlar de models, crevés, etc. etc. sempre he hem de fer tenint present qui són les redactores i qui les possibles lectores, sense pretensions de fer-ho extensible a tots els sectors socials.

Així, és un públic concret qui serà receptor d'aquets missatges escrits.

A les revistes trobem fonts d'informació per a reconstruir la vida quotidiana, permetent fer un estudi d'arqueologia dels costums domèstics, avaluar el de la influència femenina i dels complements, poder reconèixer també, els inicis de la novel·lística femenina, usos i costums socials, ideologies i valors inherents, models de dona, etc. etc. Pensem que és un estudi que cal començar a fer, i no només des de l'òptica històrica, perquè és un material que permet moltes possibilitats d'anàlisi; des de l'estrictament històric passant per la filològica, mèdica, literària, sociològica, estètica, filosòfica, antropològica, etc. etc.

En l'estudi de les revistes escrites per dones o adreçades a les dones, ens interessa saber què diuen i com ho diuen, és a dir, els temes tractats i la manera de fer-ho, però també és important d'anàlitzar el que no diuen.

Dins del què no diuen trobarem temes tabús, com ara la sexualitat, que per la pressió social existen, desqualificaria immediatament qualsevol revista que el tractés. Termes com plaer, estan radicalment extirpats del vocabulari femení per la influència que en elles exercí la moral jueu-cristiana que entornia més de paraules tals com sofriment, patiment, etc. Caldrien moltes "revolucions" perquè la dona comenci a parlar de plaer, i del dret al plaer.

Una altra possibilitat estaria en comparar la premsa motiu d'aquest estudi amb aquella que no ve exclusivament dirigida a les dones. Veient-ne les característiques que la diferencien o les que en són comuns,

arrivar a establir si aquests prototipus són lligats d'igual manera a un altre sector o en canvi detectar-ne -cas que n'hi hagi- les diferències i definir-les pròpiament.

Aqueix treball es proposa contribuir a la descoberta de la dona, història que, sovint, no es pot veure amb els paràmetres de la història feta fins al moment, i, història, que ha de descobrir noves fonts d'investigació, perquè les utilitzades fins al moment donen informació molt reduïda de l'esdevenir de la dona en la societat.

L' ESTIL =====

Un dels debats que actualment té més força en el si del moviment feminista és precisament el que sobre l'existència d'un llenguatge específic de la dona mantenen diferents poetes, novel·listes i lingüistes.

En els números 2 i 18 de la Revista Quimera, Marta Traba i Carre Hiera es pregunten si és un llenguatge prestat -el masculí- el que utilitzen les dones o si, d'altra banda, es pot parlar de l'existència ni que sigui atorgada d'un llenguatge específicament utilitzat per dones i, per tant, de les dones. En aquest cas, caldria arribar a una definició que situés aquest llenguatge a partir de la seva pròpia realitat o idiosincràsia i no tan sols a partir de les diferències o contraposicions amb l'altre llenguatge, el dominant, el de l'home. On si pot haver-hi, i de fet s'han establert ja, diferències al nostre entendre a partir dels successius estudis que sobre literatura femenina s'han realitzat, és en la diferent realitat temàtica i en l'específic tractament temàtic.

Una dona novel·lista parlarà amb propietat, amb molta més propietat de determinats temes: de la dona, els fills, la casa, les botigues, els mercats, etc. que no pas un home que en tot cas solament arribarà a fer una recreació literària probablement a partir d'experiències també literàries i acadèmiques però mai viscudes. A diferència de la dona.

També la dona coneixerà millor, per haver-ho viscut en innumbrables ocasions tota la problemàtica que l'afecta ja que no es tracta solament de valorar l'àmbit de tipus domèstic, sinó també el social-laboral. Això, però, socialment no hi serà permès hi haurà d'utilitzar pseudonim. Així veurem com -tot i fent només una lectura superficial- aquelles revistes amb clara voluntat d'arribar a la dona i escrites per dones i que parlin de la dona presenten sense masses dilacions els problemes que les afecten, mentre que en els escrits realitzats pels homes es detecta per sobre de la informativa una major importància dels elements

valoratius o "piropos" elegants.

Totes aquestes hipòtesis heurien, creiem, d'aprofundir-se per tal de confirmar-les i potser abocarien llum a tot aquest debat del que parlarem inicialment, així un treball que nosaltres no podem fer, però que és possible de fer i a més a més interessant, seria analitzar l'estructura i contingut d'aquestes novel·les, perquè poden ésser els inicis de tota la novel·lística femenina posterior, tenint present que és més fàcil accedir a publicar en una revista que pas en un llibre.

L'estil periodístic tractat d'una forma genèrica a les revistes no és un de sol, sinó que es combinen els articles d'opinió, amb les narracions, novel·les, poesies i gassetilles. Així, no hi ha un únic criteri que ens defineix aquest estil periodístic dominant i en tot cas s'hauria d'arribar, creiem, a definicions parcials sobre cada revista en concret o si més no per blocs.

D'aquelles revistes que hem pogut accedir als índexs anuals i a partir dels títols dels articles, hem pogut esbrinar també algunes dominants generals.

Moltes revistes són d'opinió, és a dir, es basen gairebé en articles de fons. Trobem una absència total de notícies, fora d'aquelles que fan referència a les festes, reunions, celebracions de l'aristocràcia, i que, amb criteris actuals, poc qualificaríem de notícies; entraria més on allò anomenat premsa del cor. Per tant no són revistes del gènere periòdic, basat en la informació dels esdeveniments, ans són revistes de contingut, d'opinions, no sobre fets concrets, sinó sobre globalitats, analitzant la condició de la dona, el paper de la lactància, de l'educació, del treball, etc. etc.

La notícia sembla no interessar les dones, aquestes al no ser considerades protagonistes, no és aquest el paper que la societat els atorga, tampoc les consideraren receptores o escoltadores del que altres feien homes, que seran els protagonistes. Intenten arribar a les dones a través de discursos alligadoros sobre com s'han de vestir -revistes de modes-, com s'han d'instruir, com han de revertir l'educació rebuda als fills, i perquè el discurs no sigui feixuc hi posen divertiments o distraccions com ara les novel·les i poesies, però fonamentalment poesies, perquè consideren el sentiment exclusiu de la

dona, i aquesta tota sentiment, és la millor destinatària del concepte de poesia del XIX, que és millor mitjà per a expressar els sentiments. La dona havia d'ésser bona receptora del missatge poètic, carinçol, enfarfegós, carent de quotidianitat o espontaneïtat, lligats a tents i tents corsers normatius i conceptuals, com a corsers físics ho estava la dona.

DIFUSIÓ

De la localitat anem immediatament, a un altre apartat que no hem pogut treballar de moment però que creiem que podria donar informació interessant i és la difusió que des del moment de la seva aparició té la revista en concret.

Pateix l'única pista de la que disposem és la que subministra la correspondència que entre la directora/or de la publicació i les lectores/ors de la revista es manté en algunes ocasions. Però aquesta dada no és estrictament útil ja que, en la majoria de casos, sabem per experiència que les "cartes al director" o "el correu dels nostres lectors/ores" o "les/els nostres lectores opinen" són falses, és a dir, són escrites per la mateixa gent de la redacció no exclusivament però sí amb certa freqüència.

Un altre element és que quasi mai van signades amb totes les lletres i que quasi mai tampoc s'indica l'adreça de la lectora/or que ha escrit la carta, poema o opinió.

A partir dels preus però sense cap avanç fins al moment, ha estat el de localitzar o esbrinar fins a quin punt les referències que donem respecte als preus a Europa/ Amèrica i en general a l'estranger es corresponen com a l'actualitat a una previsió més que a una realitat. Previsió en el sentit d'estar quantificat els costos de tramesa a l'estranger o a cadascun dels estrangers esmentats, en el cas que es produís alguna "inesperada" comanda.

De tota manera respecte a la difusió dins l'àrea de Catalunya o de la resta de l'estat no s'esmenta cap dada a partir de la qual pugui establir-se una possible àrea de difusió a nivell especial. I com que a més, tampoc és abundant l'existència d'adreces a les cartes a la directora/or no hem pogut aportar cap premisa més o menys comprobable que fes factible deduir-ne alguna cosa.

Un altre cas són aquelles revistes publicades com a suplement d'algun diari, Modas y Labors del Diari Català, etc. que en aquesta cal suposar la mateixa difusió que tenia el diari.

Per tant, sempre que parlem de difusió d'una revista ho forem molt aproximadament, perquè allò idoni seria trobar els seus arxius, tasca en la que no ens hem posat, donada l'envergadura de l'assumpte i segurament els resultats serien negatius, en no ser rendible la dedicació que requeriria amb la poca, o nul·la informació que podríem trobar, ja que pensam que la majoria deuen haver desaparegut.

LOCALITZACIÓ DE LES PUBLICACIONS

Hom treballat fonamentalment amb el fons existent a l'Institut Municipal d'Història de la ciutat de Barcelona, essent la institució que disposa de més fons de revistes de dones. Quan no hem trobat una revista de la qual teníem referència l'hem anat a cercar a la Biblioteca de Catalunya, on ens ha estat possible localitzar-ne alguna, però no totes i a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, on només hem pogut trobar dues revistes del segle XIX que ja havíem localitzat anteriorment.

Com que hi ha una bona colla de revistes de les quals tenim referència, però que no ens era possible la seva localització, vam fer una gestió al Catàleg col·lectiu de publicacions periòdiques, entitat que depèn del Ministeri de Cultura, per tal que ens diguessin l'arxiu on les podríem consultar, encara que fos fora de la ciutat de Barcelona; la gestió ha estat absolutament negativa, fins al punt que demanàvem revistes, que després sortosament hem localitzat, i de les que les donen per inexistents. Això ens demostra la nul·litat d'aquest servei que arriba a no tenir en catàleg revistes que hem pogut consultar i que, per tant, no hi ha cap dubte de la seva existència.

Ens vam desplaçar a Madrid, per consultar alguna de les revistes que no havíem pogut localitzar a Barcelona.

A l'hemeroteca Municipal de Madrid, vam poder consultar el "Almanaque de las Gracias y Elegancias femeninas" de l'any 1899, "La Aurora de Grecia" 1877, "El mundo de las damas" 1877, però "La educación de la mujer", tot i constar en el fitxer 3481 (1), no la vam poder consultar, perquè en aquests moments és il·localitzable, és a dir, s'ha perdut. Aquesta revista ens interessava particularment perquè segons el seu subtítol "Monumento erigido a la regeneración de la mujer" ens fa suposar que tracta el tema de l'educació des de la perspectiva moral

i de formació de costums.

- (1) Abaraguda l'any 1877 a Barcelona, impresa per Jaime Seix, III vols.
dirigida per José Pansó y Poblet.

TÍTOL I SUBTÍTOL =====

El títol de la revista ja és indicatiu del tema tractat, així les revistes de modes, acosturen a emprar aquesta paraula, moda, "Modas y Labors", "El Eco de la Moda", etc., quan fan referència a la indumentària; d'altres més específiques, parlaran de brodat "La Bordadora", brodats infantils "La Bordadora Infantil", etc. etc. Les revistes pica també donen informació a partir del títol, de quin és el seu contingut "Revista de las Hijas de María", "Ecos del Amor a la Inmaculada Virgen...", és a dir que el títol serveix de guia pels possibles compradors, de cara a saber quin serà el contingut de la revista.

Les revistes que podríem anomenar feministes, és a dir, aquelles que tracten de forma específica la situació i condició de les dones també seguiren aquesta pauta "La Mujer", "La Ilustración de la Mujer" aquesta d'una manera més concreta ja ens diu per on aniran els trets, mostrant, a partir del títol, l'objectiu prioritari de la revista, l'educació de les dones, veurem, en resseguir-la que aquesta serà a més, la reivindicació prioritària de la revista, la necessitat que les dones s'instrueixin.

En d'altres el títol no és absolutament clarivident, però analitzant-ho detenidament, podem saber el seu contingut, com ara "El primor femení". Buscant al diccionari Alcover, la paraula "primor", entre d'altres significats trobem aquest: "Subtilosa, finor; qualitat de fi, de subtil" i "Cosa subtil, molt fina, Cast. primor, fineze. Brodat de gòtics primors". La primera afacció són atributs clarament entesos com a femenins, i una de les seves aplicacions concretes és en els brodats, que requereixen aquelles dues qualitats. Si no ho teniem prou clar amb el títol, els subtítols ens ho acabaran d'aclarir i concretar, així, els subtítol d'aquesta revista diu "Periódico de Labores dedicado especialmente a las Gras. Bordadoras y Maestras".

Aquesta serà, doncs, la utilitat dels subtítols, acabar d'explicitar el que el títol ens insinuava. A més en tindrè d'altres, com serà especificar el tipus de públic a qui s'adreça la revista com a òptim destinatari: "La Bordadora", porta el següent subtítol: "Periódico de dibujos para bordados y demás labores de señora. Dedicado a las señoras profesoras", fixem-nos-hi, de primer conyeix, encara més que ho fa el títol, el contingut de la revista, explica que són dibuixos per a brodar, a més d'altres labors i que s'adreça d'una manera particular a les professores de brodar.

"El Figurán artístico" duu el següent subtítol "Órgano defensor del arte de cortar con método, economía y perfección", assent l'objectiu de la revista l'ensenyament del tallat amb mètode; de la mateixa manera que la revista "Eco de las Matronas" amb el seu subtítol "Revista profesional ilustrada de partos, enfermedades de la mujer, propias de la primera infancia é higiene popular", ens informa del contingut, tractarà de malalties específiques de la dona i dels nens, i en dir "profesional" es refereix al tipus de tractament que ferà del tema, que podríem qualificar d'específic donat el públic a qui s'adreça: les llevadores.

Les revistes religioses acostumen a portar uns subtítols molt llargs explicitant quin és l'objectiu, propagar i difondre la devoció a la Mare de Déu i en cas d'ésser l'òrgan d'expressió d'alguna confraria detallaren fil per randa, quina és., així la revista "Ecos del Amor a la Inmaculada Virgen y a los Stos. Angeles y Anales del culto y la devoción a Ntra. Sra. de Lourdes", porta el següent subtítol "Órgano de las Cofradías de la Virgen de Lourdes en nuestra patria, y en particular de la primera de España fundada en la iglesia de Santa Madrona de Barcelona. Revista Mensual destinada á propagar el culto y la devoción á Maria Santísima y á los espíritus angélicos", la informació donada en el subtítol és prou ampla per a poder fer, a priori, una sentència de quin serà el seu contingut; més informació ja no es pot demanar.

El subtítol de les revistes dites feministes, s'adreça genèricament a les dones, per tant, en cas que el títol ja sigui prou clar pel que fa al destinatari, cas de "La mujer", etc. (1), no ho tornaran a repetir. Ara bé, hi ha tota una colla de revistes, que si no fos pel subtítol no sabríem que van específicament adreçades a les dones. Títols com "La Floresta", no delimiten ni contingut ni destinataris, per tant haurà d'explicar com a mínim quin sector pot estar interessat en la lectura de la dita revista, informació que trobarem al subtítol "Periódico semanal dedicado exclusivamente al bello sexo", fixem-nos que diu, "exclusivamente, al bello sexo", queda excloua la resta de la població.

D'altres revistes no citen explícitament en el títol quin serà el públic destinatari, "La Llar", però ho podem deduir, tenint present que aquesta, la llar, era el lloc reservat a les dones, on aquestes tenen hegemonia, era la parcel·le d'educació reservada a les dones,

Per tant el que priva en el subtítol no serà el públic destinatari, serà el contingut posterior de la revista, "Revista dedicada a la instrucció y educació de la dona", el que ens diu, doncs, són els objectius que es marcà la revista, el seu centre d'interès, la instrucció i educació de les dones; però encara podem precisar més, podem dir lligant títol i subtítol, quina mena d'educació reivindica per les dones: instrucció per ellò que fa referència a la "Llar", per tant aquesta educació està basada en millorar els coneixements domèstics i en millorar la seva pròpia educació, per tal d'educar millor els seus fills tasca que també es realitza a la "llar".

Volem comentar el cas de la revista "La Mujer" que porta el subtítol "Periódico científico, artístico y literario. La mujer defenderá los derechos de las mujeres". Incloure aquesta darrera frase ens sembla un acte de clara definició; La Mujer defenderá los derechos de las Mujeres, implica, primer fer una clara afirmació: les dones no tenen els mateixos drets que els homes, afirmació que feta en la portada de la revista, ens sembla que deuria ser molt radical; com a màxim,

les revistes més progressistes foren aquesta mena d'afirmacions en planes interiors, i sempre intentant no esvarar els possibles lectors. Dit amb pocs paraules i de manera tan clara, pensem que és una definició de principis. En segon lloc, "defenderá" vol dir que algú s'hi oposarà, o s'oposa, i que, per tant, caldrà mantenir una posició de força i en tercer lloc que seran les pròpies dones qui defensaran els seus drets, essent aquesta l'afirmació més radical i la visió més nova que hem trobat al llarg de les revistes del XIX. Fixem-nos, doncs, com aquesta revista implicà un canvi de planteig, una afirmació clara, i una nova terminologia, conseqüència d'interpretar i de donar noves alternatives a la condició de submissió de la dona.

Resumint, direr que el subtítol, serveix d' aclariment del títol, i a més dóna informació del tema d'interès prioritari de la revista, públic a qui s'adreça, i sovint podem esbrinar la ideologia que hi haurà al darrera dels redactores/rs i directores/rs de la mateixa.

EDITORIAL

Així com hem situat anteriorment, la importància que en el primer contacte amb la revista tenien elements com el títol i el subtítol per tal d'arribar a l'adquisició de criteris tant connotatius (2) com denotatius (1) respecte al material en qüestió, allò en en les publicacions del XX ens han ajudat més ràpidament a situar-nos ha estat precisament en la SALUTACIÓ, EDITORIAL, NOSTRES INTENCIONS aparegudes en el primer número.

De vegades, aquesta primera definició de principis no solament ens permetia situar les intencions inicials de la publicació sinó que també faciliten informació colateral d'altres publicacions de les quals en són seguidores les que en creen una de nova. Informació sobre associacions que impulsin la publicació en qüestió de vegades només surt esmentat en aquesta Salutació o Editorial, generalment el procés de presentació-definició es produeix, en contraposició a les revistes ja existents en el mercat, de les quals se'n desmarquen tot oferint una millor qualitat.

D'altres, la majoria, consideren l'aventura que inicien donet el buit que a la premsa es manifesta en determinat tipus de publicacions. La més clara i amb raó és "LA MUJER Y EL CINE"

Sempre és una constant l'optimisme amb que totes es presenten al nou públic lector i el que caldria esbrinar mitjançant el buit és si els objectius són a la fi assolits amb el transcórrer del temps. En alguns editorials es veu clarament com l'aparició de la publicació respon a un debat anterior i amb tal motiu, aquestes primers línies es converteixen en autèntiques reflexions sobre la situació de la dona útil, doncs, per veure com s'enfoce per part de determinats grups la seva problemàtica. En aquests tipus d'editorials el que es fa finalment, és una declaració de principis, -un dels més bonics és el que trobem a la Revista Evolució (1931)- que s'anirà resituant a través dels números de la revista, però que rarament són oblidats.

LOCALITAT.-

Des del principi, vam determinar d'entrada que el nostre treball es centraria exclusivament a l'àrea de Barcelona ja que el fet d'ampliar el radi d'acció en un temps curt com és el que hem comptat per a realitzar aquesta localització de les revistes, podria representar al no arribar estrictament a totes les poblacions susceptibles per la seva evolució d'haver produït una praxia de les característiques que encara trobant.

Així ens hem centrat a Barcelona ciutat exclusivament pel que l'apertat de la fitxa corresponent a localitat és invariablement corresponent a publicacions editades, impreses i difoses fonamentalment a Barcelona. Només hi ha una revista que sembla ser que es publica, editada i distribuïda simultàniament a Madrid i Barcelona. Es tracta del "Almanaque de la Madre de Familia", suplement anual del HOGAR Y LA MODA, amb dues adreces de l'Editorial i amb una sola impremta que sembla correspondre a la pròpia de l'Editorial. Concretament aquesta informació és comprobable avui en dia ja que l'empresa editora és de les poques que encara segueix en plena vigència i s'ubica al mateix carrer i número a Barcelona.

DURADA DE LES REVISTES

No sempre hem pogut datar la fi de la revista, sovint el darrer número consultat anuncia un canvi de format i que, en no aparèixer, no sabem si suposa la fi definitiva de la revista o bé, que aquest canvi, afecta d'alguna manera la seva difusió i per tant la possibilitat d'existència en el fons de les hemeroteques i biblioteques, per la qual cosa ens ha estat impossible de comprovar si el que anuncien s'acompleix o bé implica la desaparició definitiva de la publicació.

Un dels altres problemes a l'hora de datar l'inici o la fi d'una revista, és que ens trobem amb pocs números, i no correlatius de la publicació, el que podria dificultar la tasca posterior de buidat de les revistes, perquè no sempre serà possible seguir la trajectòria de cada una d'elles i els possibles canvis en la línia editorial.

Pel que fa a la durada de les revistes, aquesta aniria en relació al tema tractat, a priori podríem dir que les revistes dedicades exclusivament a tractar articles de fons tenen una vida curta, segurament perquè l'índex de lectura de les dones era molt reduït, cal tenir present les xifres d'analfabetisme, i el tema de major assiduitat són les modes. Qualsevol revista que es preocupi de la seva pervivència o perdurabilitat haurà d'incloure aquest apartat en la seva publicació, doncs, sinó es condemna a una mort prematura, en canvi si es parla de modes tindrà una audiència més o menys ampla, i sovint el que s'observa és que les revistes que podrien anomenar serioses de contingut, que intenten analitzar la situació de la dona hauran de fer aquesta concessió a les modes si volen perviure, fan servir les modes com a esquer, per tal que les dones les comprin, tot confiant que si llegien les modes i la tenien a casa era possible que de tant en tant també llegissin els articles de fons.

Hi ha algunes revistes que duraren molts anys i que no parlaven de modes, però aquestes només seran aquelles mantingudes per alguna societat, és a dir aquelles que estan patrocinades per alguna entitat, cas de la "Revista de las Hijas de Maria" portaveu de l'Associació de

"Hijas de la Inmaculada Concepción" associació lligada a l'església i que compta amb l'aprovació i suport del bisbe, és a dir de la màxima autoritat eclesiàstica a la ciutat de Barcelona.

Aquelles revistes dedicades a polemitzar i plantejar únicament la situació de la dona, com ara "La Mujer" i que en el sentit abans citat no fan cap concessió, és a dir, no parla de modes, tindrà durada molt reduïda, nosaltres només hem pogut consultar 9 números que van del març al juliol de 1982, penso que això corrobora el que deiem abans, que en no fer cap concessió al tema de les modes, tema de màxima audiència, no sobrevisque gaire temps.

EDITORIAL

Impressió: Aquestes dues dades pràcticament en poques ocasions ens proporcionen una informació colateral susceptible de ser utilitzada de diferent manera o que ens conduïxi a una dada diferent.

Referent a l'editorial hi ha poques vegades en que es produeixi una coincidència entre aquesta i el títol de la publicació. Un exemple d'aquesta coincidència és la que es produeix a L'Hogar y la Moda i que es manté fins avui.

De vegades és altament difícil trobar alguna coincidència i sembla que es creïn empreses-editorials per tal de treure la publicació, tot i que no a totes elles se'ns subministra informació de la seva existència.

En el cas de "La Mariposa" (1900) o "Dels Arxius de cirurgia i malalties de la dona" (1901) i en d'altres, sembla que es tracti de publicacions vinculades a empreses o institucions de les quals la revista és un òrgan de difusió.

Respecte a l'impremta si hi ha quelcom que ens cridi l'atenció és precisament la poca fidelitat respecte a l'Editorial. Aquesta darrera sembla ordenar a un gran nombre de revistes, el camí l'impremta. La rebilitat a la que fem referència no sabem si es tracta d'una mesura encarada a una millora tipogràfica (cosa que es detecta en la majoria dels casos) o bé per condicions econòmiques. És una dada, per altra banda que no apareix a les publicacions regularment encara que sí que ho fa en la seva majoria i que per la mida reduïdíssima i de difícil lectura amb que consta cada impremta a cada número de les revistes considerem que no devia ser un requisit publicitari sinó més aviat legal el de la seva inclusió.

Caldria referir-se, per això, a la normativa vigent en cada període. Després d'haver consultat amb estudiosos hem pogut esbrinar que, efectivament es tracta d'una mida administrativa el fet d'incloure el nom i adreça de l'impremta.

L'impressor era responsable juntament amb el director/ra gerent de la publicació de qualsevol falta legal en la que aquesta incurrís, i si hi havia represàlies un i altre eren les víctimes.

Hi ha pocs casos de revistes que tinguin la seva pròpia impremta ja hem parlat del camí freqüent de lloc d'impressió per la majoria de les revistes, excepte, un altra cop "El Hogar y la Moda" que a més per l'elevat nombre de publicacions diverses que produïx sembla convertir-se des dels seus inicis en un autèntic trust de la premsa domèstica.

ANY / PERIODICITAT / PLANES.

ANY.- Aquesta dada ens pot subministrar informació sobre: a) quins són els anys en els quals apareixen més publicacions, b) quin tipus de publicacions apareixen -de les dedicades a la dona of course- en determinats anys, i si hi ha alguna concomitència amb els fets polítics.

Respecte a això cal veure que, a la primera dècada del segle que estiguin comptabilitzades en aquest moment, apareixen unes deu revistes, quasi bé una per any. D'entre aquestes si algun tema domina per sobre dels altres és el que té com a objectiu la divulgació de normes higièniques i la problemàtica de la mortalitat per falta de cura en l'alimentació i prevenció de malalties.

A la segona dècada, la que es correspondria de 1911 al 1920, si apareixen set revistes d'entre les quals també n'hi ha dues de destinades al mateix tema predominant en l'anterior període. Paral·lelament a aquest fet hi ha constància, també de l'existència (Vida Femenina, Unión Femenina) d'una premsa centrada en la realitat de la dona que tot i aparèixer durant la dècada del 1900-1910, és en aquesta quan sembla que es consolida, dotze són les revistes que apareixen, en canvi del 1921 al 1930, augmentant, doncs, respecte a l'anterior dècada, substancialment el nombre de novetats. D'entre aquestes continuen amb certa preferència -encara que ja no tan preponderant- les revistes amb intenció divulgativa de temes dedicats a la higiene. Al costat d'aquest tipus de publicacions n'apareixeren de vinculades a organitzacions femenines Unión Catolico Femenina (1921) com ho havia estat OR I GRANA (1900), amb un afany d'intervenir des d'una posició concreta a tot el debat feminista. Tres revistes en català i específiques per a la dona catalana també foren la seva aparició: Dona Gentil (1927), La Dona Catalana (1927) i Portaveu del Club Femení d'Esports.(1930).

El quart període que va des del 1931 al 1936, és a dir cinc anys, veu aparèixer uns disset títols, l'efervescència de la proclamació

de la República suposen que obrirà esperances a les empreses editoras que es llançaran a noves publicacions.

En aquest cas la majoria són en català i els temes venien tot predominant les revistes domèstiques i de modes per sobre d'aquelles destinades a la higiene.

Cal destacar l'existència en aquest període, de revistes com Evolució i Acció Feminil de St. Andreu, amb una clara vocació sufragista i que intenten arribar a la dona tot conciant-la políticament des d'angles diferents.

PERIODETAT/ PLANES. - Hi ha en el segle XX un predomini absolut de les revistes en' aparició mensual per sobre de les altres.

A les revistes del segle XIX hi ha un predomini de 8 pàgines. Els extrems per davant d'aquesta mitjana, els trobem a les revistes religioses; "Eco del Amor a María" en té 16 i 20 pàgines "Ecos del Amor a la Inmaculada Virgen". A més de ser revistes amb més pàgines, en cap d'elles hi ha il·lustracions, i, donades les reduïdes dimensions, tot plegat fa que resultin revistes amb una presentació molt feixuga, per la manca d'elements ornamentals i estètics, que la fan poc atractives a la vista.

A les revistes de modes i feministes predominen les que tenen 8 pàgines, tret de la "Muger" que només en té 4.

Ara bé, observem com cap a la fi del segle hi ha una tendència a incrementar el nombre de les pàgines de les revistes, si les predominants fins a aquest moment eren vuit, ara en veurem de 16 pàgines.

Segueixen amb importància les publicacions setmanals i les quinzenals.

La revista que més ocupa dins de les mensuals és LECTURAS amb 30/110 planes i la que menys "La Mujer que vive de su trabajo" amb una oscil·lació de quatre a vuit. La resta ultrapassen, dins d'aquest bloc, generalment, les deu planes arribant en comptades ocasions a trepitjar la ratlla de les 30 o 40.

Pel que fa referència a les revistes d'aparició quinzenal -un petit

nombre si el comparem amb altres periodístiques- la que més destaca és el Hogar y la Moda amb 16 pàgines, les altres no arriben ni tan sols a les 8.

En el cas de les revistes setmanals, aquestes, si s'estableix una comparança amb les d'aparició mensual, no varien excessivament en el seu nombre de pàgines, tot i que no s'arriba a xifres de 44 (Revista de la Llengua) o el mateix Lecturas (90), no obstant això, "Cine y Hogar" d'aparició setmanal dedica 40 pàgines també, Donde Sentil arriba a les 20 i "Catalonia" en té 24. No hi ha doncs, una gran diferència a nivell de pàgines entre una periodicitat i una altra.

Al marge d'aquestes definicions que hem anat anomenant hi ha dues hipòtesis que se'ns formulen davant de les quals donar una resposta ens sembla arriscat.

La primera i que probablement ens conduiria a dades de gran valor, seria fer un treball de comparança entre aquestes publicacions que estem tractant i altres revistes de contingut i direcció no específicament femenines.

Comparar-les qualitativament, és a dir, tenir en compte la presència de la publicació, el to dels articles, els temes que es tracten i, evidentment, la periodicitat d'aquesta altra premsa que seria en aquest apartat concret qui podria donar-nos prou informació.

Quan s'encara la periodicitat al marge d'establir la relació -i així definir-la a dues bandes- entre pàgines, freqüència en l'aparició hi ha un aspecte que obviament ens preocupa i és el de la varietat temàtica.

Avui en dia estan prou definides temàticament les revistes que apareixen mensualment, quinzenalment o setmanalment, en tant que hi ha una estreta relació en la manera de tractar la informació en cadascun dels casos.

En el cas del material que hem anat anomenant aquesta hipòtesi -vàlida avui en dia- no sembla confirmar-se perquè, excepte en alguns casos, (Cine y Hogar (setmanal), Lecturas (mensual), Hogar y la Moda (mensual)) no

hem detectat excessives diferències en el tractament. En aquest sentit el fet de no incloure's en les revistes dedicades a la dona informació sobre fets concrets ocorreguts, suposam que pot merceder la similitud temàtica de publicacions aparegudes amb distinta periodicitat.

PREU.-
=====

No sempre hem pogut saber el preu de les revistes del segle XIX; n'hi ha alguna on no hi consta. A les revistes marianes, no hi apareix perquè en ser, sovint, òrgans de confreries, deuria ésser repartida entre els seus membres i el seu finançament correria a càrrec de la confraria de la que és òrgan.

Per a establir el preu de venda d'una revista i veure els canvis de preu d'una mateixa publicació, com que no hem trobat tots els números, sovint només els dos primers, o bé números escadussers, ens ha estat impossible de poder-ho copsar, fora del cas de "La Bordadora" que valia la subscripció anual 7'50 pessetes, l'any 1881 i 16 pessetes l'any 1882, s'incrementa més del cent per cent, tan sols en dos anys.

Ara bé, el que sí que hem pogut fer és la comparança de preus de revistes aparegudes en èpoques similars, i veure si aquest està o no condicionat pel número de planes, il·lustracions, qualitat del paper, dimensions i si l'existència de propaganda podia afectar el preu de venda de la publicació, reduint-lo, en ser una font marginal d'ingressos.

Si el preu de les revistes es manté unitari fins la dècada dels seixanta del segle passat, a partir d'aquesta data observem un salt quantitatiu important en el preu de venda de les revistes; es duplica. A partir de la dècada dels vuitanta del mateix segle, és quan hi ha més nombre de revistes i, per tant, ens permet de fer comparances més fiables; podriem establir tres categories: les revistes il·lustrades amb gravats a colorits, que tenen un preu de venda aproximat de 4'5 pessetes al trimestre, les il·lustrades en blanc i negre de 3 pessetes i les poc o gens il·lustrades es venien a 1'50 pessetes, aproximadament. Per tant, la il·lustració contribueix d'una manera determinant a incrementar el preu de les revistes.

El preu és una dada indicativa que permet estrinir, al nostre entendre, pel que fa referència al segle XX, dos aspectes:

- a) sector destinat per adquirir la publicació.
- b) si es tracta d'una publicació subvencionada o no.

a) A través de l'evolució del preu de les revistes que -i considerant característiques similars- es situa al llarg del segle XX i fins l'any 1935 podem comprovar que no hi ha una alteració excessiva d'aquest preu. Les xifres que pràcticament es van mantenint oscil·len entre els 25 cts a 1 pts. amb els marcs que van de 10 cts. d'una revista de l'any 1910 (ELLAS ...) a les 3 pts. anuals de Higiene del Hogar. Cap al 1935 comencen a aparèixer publicacions d'un cost més elevat concretament de 2 pts. com serà Claror, coexistent amb les que segueixen costant de 20 a 50 cts.

Hi ha algunes publicacions que en aparèixer anualment el seu cost queda repartit i per això es permeten una tarifa substancialment més com succeeix a l'ALMANAQUE DE LA MADRE DE FAMILIA (1910) i que surt al carrer a un preu de 8 pts. l'any preu elevadíssim que considerem només accessible a un determinat sector de la societat.

Per mateix criteri es podrà establir tot comparant cost de revista i salaris una cota aproximada de difusió social.

b) El preu també ens indicarà puntualment si es tracta de revistes subvencionades, és a dir, que el seu cost no repercuteixi íntegrament a les lectores sinó que el grup o estament que utilitza aquest mitjà per tal de difondre les seves idees, paga un tant del seu cost real. Tal és el cas de la Unión Femenina del 1918 amb un cost fixat en 5 cts. o bé el cas de la revista Emancipación del 1937 amb un cost de 15 cts. De vegades ens indica la mateixa referència del preu l'existència palpable d'una organització a darrere, tal és el cas de Vida Femenina que apareix l'any 1919 i que ens indica:

1) preu sòcies: 2 reales año, 2) preu obreres: 2 pts. any, 3) protectoras: 5 pts. año. Donant-nos notícia de tot un seguit d'estatus dins del "Instituto de la Mujer que trabaja". Un altre exemple és el que deduíem de la publicació "UNION CATOLICO FEMENINA" dels Òrgans de

Si analitzem la dècada dels noranta, veiem una reducció en el preu tot i ser il·lustrades amb més gravats, i en algun cas, "Album de la Mujer" reproduïx fotografies, si a més tenim present que el nombre de pàgines també és superior respecte a la mitjana de la dècada anterior, que estava en una mitjana de 50 pàgines per trimestre, i ara en trobarem des de 94 fins a 182, també per trimestre, cal pensar en una millora de les tècniques tipogràfiques com a causa d'aquest abaratiment de costos. La introducció del fotogavat a les imprentes, provocà aquest abaratiment que donarà com a resultat la reducció en el preu de venda de les revistes de la dècada dels noranta en relació a l'anterior.

Un altre factor que a priori podia contribuir a l'abaratiment del preu de venda, fou l'existència de publicitat, entenent-la com a font marginal d'ingressos per a l'administració de la revista, però aquest factor no l'hem pogut pas constatar, és a dir, a les revistes consultades, al llarg del segle XIX, l'existència de publicitat no implica una reducció de preu en comparació a les altres revistes que no n'inclouen.

El nombre de planes i d'il·lustracions és proporcional a l'increment del preu de venda, com més n'hi hagi d'una o de l'altre, o bé d'ambdues, més cara serà la publicació.

De la mateixa revista podien fer diferents edicions amb preu variable, aquest és el cas de "El primor femení" que anuncia tres edicions això responia a diferents presentacions de la mateixa revista, amb qualitat del paper, dimensions, gravats i enquadernació, diferents.

Hi ha revistes que donen el preu de venda per altres països, Europa, estranger i Amèrica, preu que s'incrementa si el comparem amb el de l'estat; però que ens preguntem si veritablement la revista tenia difusió en els països indicats. Implicava ten sels una data orientativa per si algun lector esporàdic s'hi volia subscriure. A les colònies, pensem que el mercat, fins a cert punt, podia estar garantit a partir dels comerciants i buròcrates de l'administració espanyola; i a la resta d'Amèrica llatina, és possible la seva difusió, pels emigrants catalans, que començaren a marxar de Catalunya arran de la crisi de la fil·loxera.

la Liga de Acción Católica de la Mujer, en el que si há la cotització és de 5 pts. l'any, la publicació es reantrà gratuita en aquelles socios de la lliga que contribueixin amb 3 pts. (és suposa que mensuals) A partir del prou, doncs, no solament arriben a conclusions limitades a las revistas sinó que de vegades es pot treure informació pertinent a organitzacions a las quals aquestas revistas estan vinculades.

REFERÈNCIA =====

Les referències de les revistes han estat localitzades bàsicament a través de llibres bibliogràfics i del ceculari de l'Hebneroteca Municipal de Barcelona.

La referència, en molts casos, ens indica-si està correctament relacionada amb la revista- si la publicació és completa o no, alhora que ens permet determinar també, ja d'entrada, el format en el cas de que es tracti del foli o gran foli.

Encore que si es tracta d'una Vària sabem ja, que no es conserva la col·lecció completa, hi ha revistes que, tot i que la referència no ho menciona, no es troben dades sobre la seva continuïtat.

A la referència també hi tenim una dada important com és la que correspon a l'any del 1r número que es conserva a l'Hebneroteca. Per exemple la referència R- 1900 Vària VIII corresponent a la revista "La Meriposa" ens diu: primer número conservat de l'any 1900, de vegades, no sempre, es correspon amb l'any d'aparició del primer número de la revista. Ens diu també que és incompleta.

En el mateix ceculari trobem si hi ha variacions a les referències que es refereix a la mateixa publicació.

Aquestes variacions es corresponen a 1) reaparicions de la revista en el cas que no hi hagi una continuïtat temporal, tal és el cas de "Feminal", 2) variacions de títol com succeeix, per exemple a "vida social femenina", 3) canvi en el format que exigeix una nova catalogació en haver-se de fer una nova encuadernació de la revista, com L'Hoger i la Moda, 4) el pas d'una publicació que apareix com a suplement d'una altra i que de vegades està catalogada per separat, que passi a tenir entitat autònoma de revista com per exemple succeirà amb LECTURAS.

De fer en determinats casos -malauradament, no en tots- en el mateix ceculari trobem ja bastant informació tant sobre les característiques pròpies de la publicació, com de les incidències que aquesta publica-

ció ha anat patint al llarg de la seva permanència al carrer.

També apareix -ja que és en aquest ordre amb el que es cataloga la informació a les Hemeroteques- el títol i el subtítol que caldrà correlacionar amb la consulta de la pròpia publicació.

Mujeres libres i Album de la mujer, seran d'altra banda publicacions microfilmades.

LLENGUA

La major part de les revistes de dones del segle XIX, s'escrigueren en llengua castellana.

La primera revista que s'adreça directament a les dones, de les publicades a Barcelona, és la "Floresta" subtitulada "Periódico semanal dedicado exclusivamente al bello sexo" apareguda l'any 1857, ho fa en llengua castellana. No serà fins l'any 1871 quan veurem aparèixer la primera revista en català "La Llar" subtitulada "Revista dedicada a la instrucció y educació de la dona", dirigida per Felip de Saleta, on participà com a col·laboradora "Dolós Montserdà". Aquesta dona, posteriorment, seria la directora de "Modes y Labors", suplement del Diari Català, apareguda l'any 1880, i també escrita en català.

Aquestes seran les dues úniques publicacions adreçades a les dones escrites en català durant el segle XIX, mentre que la resta, trentatres, ho foren en llengua castellana; observem doncs, que del total de revistes publicades durant el segle XIX, les escrites en llengua catalana suposaren el 5'10 per cent, xifra veritablement petita.

"La Llar" es planteja com a objectiu l'educació i instrucció de la dona i no parlarà de modes, perquè "messa ja las sab" pèg. 2 nº 15. És una revista dedicada fonamentalment a analitzar la situació de la dona, amb contingut conservador ja que justifica la seva opressió a partir de les escriptures sagrades, i com que aquesta a la voluntat divina, no es plantejà cap canvi en la situació de les dones. El model de dona per ella defensat serà l'esposa i mare i reivindicarà instrucció per a elles per tal que eduquin millor els fills. El rerefons religiós judeo-cristià és prou palpable.

Només hem pogut consultar dos números d'aquesta revista, i això ens fa sospitar que la seva vida deuria ésser molt curta, primer perquè

era una revista basada en articles de fans, que tenien poca audiència entre les dones i en segon lloc perquè era en català, pensem que les poques dones que sabien llegir i escriure ho feien en castellà, essent una dificultat més, per a la pervivència de la revista, el ser escrita en llengua catalana.

Davant d'aquesta experiència poc florida, pel que fe als resultats de difusió i perdurabilitat, trigarem encara 9 anys, en veure aparèixer un altra revista escrita en català, però ara, per tal de garantir l'èxit de l'empresa la revista "Modas y Labors" es presentà com a suplement d'un diari, quedant assegurada la seva difusió, a partir de la del diari; en segon lloc, essent conscients que el tema de major audiència entre les dones són les modes, els hi parlarem d'això, de modes. Perquè, pensem, que l'objectiu prioritari fou la difusió de la llengua, el català, entre les dones, i per això, el millor era fer-ho amb el seu tema preferit, les modes. Cal, per tant, emmarcar aquesta revista, dins l'esperit de la Renaixença per tal de reclaborar i enfortir la consciència nacional, essent un dels primers trets, la llengua.

Al llarg del segle XX el percentatge de revistes escrites en català s'incrementà.

DIRECTORES DE REVISTES

D'entrada cal distingir el sexe del director de les publicacions en les revistes del segle XIX. Si és un home, acostumen a prendre una actitud molt paternalista davant les possibles lectores de la revista. Les consideren o imaginen, dèbils, com a elements per a protegir, man-cades de criteri i s'erigiran en protectors benefactors de les seves futures lectores. El cas més destacat serà el Director de la revista "El Album de la Mujer", que en fer la presentació de la revista, s'e-rigeix en crític censor d'allò que convé i interessa llegir a les do-nes.

Curiosament les revistes adreçades a les dones i dirigides per ho-mes, acostumen a tenir un caire molt conservador, no es plantejaren cap innovació en la seva condició, ni qüestionaran els rols típics atri-buïts a les dones, l'accepten sense discussió, proposant tan sols, una certa il.lustració per a les dones, talment com una pinzellada de co-lor, en la grisa i esmorteïda intel.lectualitat de les dones, per tal de fer-la més atractiva, de dotar-la de més atractius davant l'home.

Molts d'aquests directors seran capellans, perquè totes les revis-tes manifestament religioses, són presbítors, els únics als que els era permès la interpretació i conducció de les ànimes, i que se'ls per-metia opinar i pontificar sobre la doctrina cristiana, i sobre el pa-per que aquesta atorga a la dona.

Cal fer, per tant, aquesta distinció entre directors laics i ecle-siàstics.

Pel que fa a les publicacions dirigides per dones, encara que tam-bé trobem directores que s'erigiren en protectores de les altres dones en general podem dir que és en aquestes revistes on trobem les idees més innovadores, i les que es plantejaren més seriosament la condició delles dones, posant en qüestió, els rols atribuïts, que socialment els han estat atribuïts. Encara que no sempre atemptaren i criticaren l'es-sència mateixa del rol, de vegades es quedaren en la crítica a certes

manifestacions externes (dels rols).

Entre les directoras de revistes cal citar, entre d'altres la Dolors Monsardà de Masó, dona de gran prodigiositat des del darrer terç del segle XIX, fins la seva mort, tant com a directora, col.laboradora de revistes per a dones, novel·lista, assagista, etc. etc. Una de les dones amb més espenta d'aquest segle XIX i principis del XX. La trobem a tot arreu, fent conferències a l'Ateneu, organitzant associacions de compradores, creant sindicats com el del fil i l'agulla per a treballadores del ram de la confecció a domicili, etc. etc. Dona lligada a un sector molt concret de la burgesia catalana i l'església, i que, com deien en un altre apartat, cal resguar a través de tots els seus escrits i actuacions per a copsar els canvis que en ella s'operaren.

Directora de la revista "Modas y Labors" que era el suplement del "Diari Català", apareguda el 15 de febrer del 1880, tractant temes de modes, perquè era un dels pocs mitjans per arribar a tenir audiència entre les dones. L'any 1883 la veurem aparèixer com a co-directora, junt amb Josefa Pujol de Collado i Gertrudis Gomez de Avellaneda, d'una de les revistes més boniques, pel que fa a presentació, i amb contingut "feminista" de tot el segle XIX: "La Ilustración de la Mujer". Anys abans col.laborà a la revista la Ller i analitzava el món dividit en dues grans esferes, la dels afectes i sentiment que reserva a la dona i la racional, el món de la ciència, reservat per l'home, aquesta anàlisi la porta a dir que la dona mai serà metgessa, advocatessa, o magistrada, no era aquesta la seva funció, que ho serà la de criar fills perquè arribin a ser metges, advocats i magistrats, tot això ho deia a la dècada dels setanta. Si resseguíssim els seus articles veuríem com introduirà certs canvis en el planteig inicial i, per tant, en les conseqüències, d'aquí que plantejem la necessitat de resseguir l'obra escrita de la Dolors Monsardà per a copsar els canvis que introduí en el seu pensament.

Josefa Pujol de Collado, que signava amb el sobrenom de "Evelio del Monte" fou directora del "Parthenón", revista dedicada a literatura, ciències i art, apareguda l'any 1879, però que no tractava a les seves

pàgines el tema de les dones, encara que a nivell històric, cal tenir present aquesta fita, com la primera dona, o una de les primeres, que arribà a ésser directora d'una revista d'art i ciència. Quatre anys després fou la directora de la revista "La Ilustración de la Mujer".

Therese Gaudroy D'Aramburu, directora de la "Mujer" revista aparegué l'any 1882, i que el mateix any la veurem aparèixer com a propietària i fundadora de la revista "Album del bello sexo" que era la continuació de la revista primerament citada. És una de les revistes més innovadores, per la terminologia emprada i tractament dels temes. Aquesta màxima citada en tots els números "La Mujer defenderá los derechos de la mujeres", ja ens sembla absolutament innovadora i fins i tot diríem que d'actualitat, si la comparem amb els plantejaments del feminisme actual. Pel que hem pogut observar llegint la revista se'ns presenta com una dona de gran vivacitat, llegidora, de gran cultura i interessada en l'actualitat, ja que dóna continuades conferències, al llarg de la vida de la revista, d'actes, conferències, de les dones inscrites a les universitats espanyoles i de la mort d'homes il·lustres com Darwin.

Pels seus cognoms podem deduir, no ho hem pogut comprovar, el seu origen francès. I pel que fa al seu sexe, ella es confessà dona, tot i que alguna publicació com "El Loro", ho qüestionà.

Lía de Sennar, directora de "El sacerdocio de la mujer" apareguda l'any 1886, molt interessada en tractar el tema de l'educació de la dona, plantejà la dicotomia ciència/maternitat, dit amb altres termes professió/maternitat, presentant-ho com a incompatible.

Carmen Ruiz y Alá fou directora de "La Moda de los Niños" apareguda l'any 1886 i de "El Figurín Artístico" l'any 1882. Era directora d'una escola de tall i de l'Escola Provincial agregada a la Normal de Mestres, els seus temes sempre són molt específics, i tractà tan sols el tema de la confecció i tall, tot ensenyant, a través de la revista sistemes per a dominar la tècnica del tall i de la confecció de vestits.

Mre Luisa de Sañez, directora de la revista "Album del Bello Sexo", apareguda l'any 1882 i de la que era propietària i fundadora Madame d'Aramburu.

Localitzar en el segle XX les dades que han configurat el test de cadascuna de les revistes no ens ha resultat excessivament difícil excepte per a dues: la durada de la revista i aconseguir el nom de la directora/or.

Així una de les tasques que veiem com a imprescindible i que consistia en localitzar aquelles dones que havien conduït determinades publicacions, fins al moment ha quedat limitada a molts pocs noms.

Rosa Viñals, Carmen Karr, Dolores Monserrà de Mecià, Victorina Sales seran les nocues que fins al moment han estat localitzades.

El fet d'encerrar posteriorment el buidat ens pot permetre tot llogint entre línies, potser esbrinar-ne algun més, però el fet real que no era obligatori -i no ho serà fins a la Llei de Premsa del 1966, redactada per Manuel Fraga Iribarne- la inclusió del nom de la directora/or dificulta la localització de persones que havien desenvolupat aquesta tasca.

L'única via, doncs, és entrar a la lectura sistemàtica de les publicacions i intentar trobar, a les seves planes referències -ja sigui per onomàstica, o per altres motius- a les persones concretes responsables de la publicació.

D'entrada, però, a totes aquelles publicacions a on consta el nom de la directora/or fóra interessant esbrinar la seva incidència directa sobre els escrits que hi surten.

A priori, i sense haver fet en absolut una tasca de buidat sinó solament un primer contacte amb alguns dels números de les revistes hem pogut plantejar unes primeres hipòtesis que més endavant s'haurien de comprovar exhaustivament.

Les dones bàsicament exerceixen com a directores de revistes clarament vinculades a:

- a) òrgans de divulgació d'agrupacions femenines.
- b) òrgans de divulgació d'associacions professionals femenines.

Rarament és present una dona al front d'una revista de les que qualificariem com a destinades a la dona, però que no es fan ressò de la problemàtica concreta que l'afecta en els camps professionals, socials, associatius. Com anirem veient a través del comentari-cronològic també- de cadascuna de les revistes, les domèstiques que quedarien incloses dins del grup anteriorment definit, generalment seran conduïdes per homes.

És curiós veure com hi ha revistes que, tot i preocupar-se per la realitat de la dona, no és aquesta qui les dirigeix i tampoc serà aquesta qui s'encarregui dels articles de fons que tractin el tema.

Les dones en moltes ocasions, s'encarregaran dels apartats de moda, figurins, models de pentinats, economia domèstica, receptaris de cuina, etc. destinant els grans temes a les plomes masculines.

En qualsevol estudi que es faci sobre la història de la literatura femenina és de destacar els pseudònims que moltes dones han hagut d'utilitzar per tal que fos possible la seva dedicació a aquesta tasca. Al nostre país Fernan Caballero, Victor Català són exemples d'això que hem comentat.

Serria d'esperar, doncs, el trobar-nos amb dones que també en la seva activitat periodística utilitzen aquests pseudònims, però només en una publicació "Almanaque de la Madre de Familia" del 1910 n'hem localitzat.

En aquesta revista apareix com a directora "LA DOCTORA FANNY", evidentment el pseudònim d'algú.

Així com abans hem dit que les dones han hagut de posar-se pseudònims -només d'homes generalment- per tal d'accedir al treball literari, també alguns homes, algunes vegades van utilitzar noms femenins en determinar les tasques periodístiques realitzades en revistes de dones.

Eduardo Mendoza feia referència d'aquesta actitud a "La Verdad sobre el César Revolte" a on el personatge de Domingo Palarito de Soto firmarà amb el nom de Madame Fifi la seva columna de consulta femenina en una publicació de l'època.

El cas de "LA DOCTORA FANNY" ens queda, doncs, el dubte de si era un home o una dona -el que és segur és que en ambdós casos es tracta d'un pseudònim- qui se n'encarregarà de la direcció de la publicació.

COL.LABORADORES/ORS
=====

Són excessos també els articles, gascotilles, poemes, etc. que venen en tualment signats per aquelles persones que els han escrit en les diferents publicacions.

Per una banda això suposa que són ja il·localitzables moltes dones que de segur van dedicar-se a la tasca periodística i que roman-
dran per sempre en l'anonimat.

Sobre aquesta qüestió cal tenir en compte la situació de la premsa d'aquell període i que no variarà fins la Proclamació de la Llei de Premsa del 1966.

A cada publicació, sembla que només -per norma general- hi havia una o dues persones treballant amb dedicació completa i que eren aquestes persones les que s'encarregaren, en molts casos, de la redacció quasi total dels números. En aquest sentit quedaria explicada en part l'absència de signatures i l'inclusió de les quals resultaria reiteratiu. Ara bé, ens ha estat, dins de tot, més fàcil localitzar col.laboradores/ors que no pas directores/ors i això concorda també amb l'esmentat anteriorment. Sovint, al marge d'aquelles notes, articles, etc. que eren redactats sempre solament per una o dues persones, es requeria, per tal de donar varietat a la revista, la presència de col.laboradores/ors i suposem que els articles que firmets correspondrien a aquestes persones "volants" escriptores d'alguns articles.

És el director, convertit en únic redactor, o bé directora, convertida en redactora, els qui imposaren la línia editorial, que es mantindrà sempre en la mateixa tònica ideològica ja que no hi ha altres opinions. Això farà que les revistes es converteixin en un llibre d'assaig per entregues, o més ben dit, en llibres d'assaig per entregues, perquè acostumen a tractar més d'un tema, amb aquest "se continuarà" que tant sovint trobem al final de molts articles, i que continuen en el número següent.

No totes les publicacions segueixen fil per randa la hipòtesi que hem plantejat. En algunes d'aquestes, les més compromeses amb un ideari concret -"ACCION CATHOLICO FEMENINA" (1911), "LA MUJER QUE VIVE DE SU TRABAJO" (1908), "EVOLUCIÓ" (), etc.- tenen els seus articles puntualment signats.

La participació de les dones es manifestarà majoritàriament en publicacions fonamentalment pertanyents a agrupacions, associacions femenines o vinculades a activitats que tenen per motiu essencial la problemàtica de la dona, encara que, en alguns casos, hi haurà presència de plomes masculines.

En el cas de revistes que no responen a aquesta categoriació somera i que abasten el tractament de temes més diversos, la presència de dones escriptores es redueix moltíssim.

Així passem de revistes, dirigides, escrites i adreçades a dones totalment a d'altres, que, tot i ésser adreçades directament o indirecte a les dones, no són aquestes les que opinen o escriuen.

Hi ha casos, també, que tot i que la publicació té una presència majoritàriament femenina, alguns dels articles que amb més profunditat tracten dels temes problemàtics de la dona estan fets per homes considerant-los dins de la mateixa publicació com aquella veu objectiva que ens parla sense partidismes i ens aconsella sense segones intencions.

Publicacions com "LA DONA CATALANA" tot i la gratificant valoració que es fa amb una cita de Folch i Torres sobre els grans i eterns valors de la dona, no hi ha pràcticament cap línia escrita per dones.

En aquest cas concret, caldria fer un estudi en detall, publicació per publicació, i, a partir de cada cas particular, arribar, si fos possible, a conclusions generals sobre:

- a) presència de la dona a la premsa femenina.
- b) característiques ideològiques i formals d'aquesta presència.

SECCIONS

Les seccions que d'una manera fixe es repeteixen a través dels números donen, en el cas que siguin detectables, una pauta dels centres d'interès que predominen sobre els altres en cadascun de les revistes. Sempre que ha sigut possible esbrinar l'existència d'aquestes seccions s'han inclòs a la fitxa corresponent a cada revista.

Ara, però, en aquest capítol global sobre aquest apartat ens centrem tant en les presències com en les absències. Unes i altres tenen -encara- un significat concret, que ajuda en aquesta primera fase a una aproximada definició del material.

Començarem per les presències. A primera vista i sense dubte, si hi ha qualcos que sobresurti són les seccions destinades a les modes ja es tracti de les cròniques que ens passen al dia de com aquesta es desenvolupa a París, veritable obsessió, ja es tracti sobre nous models que la pròpia revista o persona que porta la secció proposi.

Cal destacar com aquest tema de la moda sembla ser l'únic que connecta le donc lectora amb l'exterior ja que quasi mai s'esmenta res que passi fora de la revista, tot creant, aquesta, una realitat a part del món en moltes ocasions.

Una altra presència evident i continuant amb la indústria del vestit, és la insistència dels figurins i patrons que permeten -cosint-los a casa- la realització autòctona dels models, sense necessitat de comprar-los fets casa que en aquest període que tractem -entenc evidentment al prêt a porter- no era gens habitual ja que com a màxim, s'cneva a la modista. Aquests figurins podien, doncs, servir per triar el model més adient a cada cas.

Les receptes de cuina també tindran el seu espai en quasi totes les revistes que hem anat localitzant variant en els casos la importància i tractament que se li dedica.

Des del principi és rar no trobar, a les publicacions, un apartat que inclou ja sigui sencera o per entregues -de vegades fins i tot encadernable- algun conte, narració o novel·la. El to d'aquestes i sense aventurar-nos molt en l'afirmació creiem que és majoritàriament moralitzant. En l'aspecte literari és sovint trobar-nos disseminats entre les pàgines, sense firma etc., gran quantitat de poemes, aforismes i cites d'autors cèlebres.

Seccions també fixes seran els cotilletjos, curiositats, concursos i caudite. Ens ha cridat l'atenció com, a les planes destinades a "divertimento", no apareixen els avui en dia habituals mots encreuats i derivats.

Una de les seccions que ens interessa molt, i que per desgràcia està poc extesa, és la correspondència. Hi ha molt poques revistes que tingui aquest apartat, i diem que ens interessava pel nostre treball, en primer lloc, per saber quina és la difusió de la revista, perquè sovint posem el lloc de procedència de la carta, en segon lloc permet de saber quins són els petits o gran problemes que tenen plantejats les dones i pels quals acostumaven a demanar consell, que serien, gairebé domèstics, pel fet que aquest és l'únic marc d'actuació que se li permeté a la dona.

La resta del contingut de les revistes ja es més variat i no està format com a seccions, ens referim sobretot als articles de fons, és a dir, en aquells articles que vessen tot el contingut ideològic dels directores i col·laboradors de la revista, per tant, la ideologia de la revista, mostren-nos quins són els seus objectius i la raó de la seva existència. Aquests articles, que com ja hem dit, no acostumen a estar inclosos en cap secció, tracten temes de manera monogràfica al llarg de molts números de la revista, així, trobariem revistes que el tema de l'educació de la dona, de l'anàlisi del paper de la dona al llarg de la història, temes predilectes de gairebé totes les revistes dedicades a la dona, i que no són especialitzades en un tema concret, hi dediquen molts articles apareguts en números successius trobant-nos sobretot en el segle XIX "se continuarà" una mica com si fossin fes-

cicles, i que ara, en el segle XX, és poc usual de trobar.

Això ens dóna peu a llençar la següent hipòtesi: gairebé totes les revistes funcionaven per subscriptores, és a dir, era poc usual anar a comprar la revista al quiosc, potser perquè n'hi havia pocs, i per tant, la manera més fàcil d'obtenir-la era estar-hi subscripta.

Els articles de fons, novel·les, etc, per entregues, que no esten continguts en un sol número, sinó que apareixen en els números posteriors correlatius, ens fa pensar que la revista tenia un altre caire i una altra identitat molt diferent de la que avui dia tenen, quan hem comprat una revista, gairebé implicava que es cercava amb ella, que l'havia de seguir de per vida.

Aquestes serien les presències generals. Aquelles seccions que habitualment hi són presents, sense masses distincions, a totes les revistes.

Ara bé hi ha també presències particulars que són les constants als diferents tipus de revistes i d'entre aquestes, potser a les més especialitzades.

Articles o seccions fixes sobre la Higiene de la dona, del nen i domèstica en general, els trobarem inexorablement als ARXIVS DE CIRURGIA, a EL NIÑO, MUJER Y MADRE, EL MEDICO EN CASA, HIGIENE DEL HOGAR, etc.

Seccions també fixes, destinades a la formació de la dona treballadora a UNION FEMENINA, LA MUJER QUE VIVE DE SU TRABAJO, VIDA SOCIAL FEMENINA, etc.

El mateix, però aquest cop tractant sobre la dimensió política de la dona a EVOLUCIÓ i ACCIÓ FEMINAL DE ST. ANDREU. Les revistes religioses tindran seccions fixes dedicades a aquests temes, també.

És a dir que cada revista que tingui una especialitat o intenció temàtica concreta farà que aquesta domini a les seves seccions combinant això amb aquelles altres de més generals que podrien ser el caramel que ajudés a passar allò altre.

Respecte a les absències creiem que aquest són tan importants com

com les presències per tal de tenir referències a nivell de contingut d'aquestes publicacions.

• Dues absències són fonamentals al nostre entendre: la crònica política-social, la crònica cultural que excepte en revistes concretes "La Dona Catalana", "Lecturas", "La Catalana" i d'altres, no existeix.

La primera absència esmentada, el fet que mai es faci referència a cap fet succeït a l'interior o exterior del país, ens fa la sensació de recórrer un autèntic niu de cotó fluix mitjançant el qual es manté a la dona al marge de tot allò que va passant al seu voltant, es tracta, creier, que nos exterior no l'afecti per tal que pugui, concentrant-se, centrar-se d'una forma exclusiva als seus deures de mestressa o "capitana de la llar".

En algunes publicacions, es fa una crida a la necessitat d'una educació de la dona que la capaciti millor a la seva tasca, però per altra banda no trobem que aquesta formació contempli informació sobre la realitat (sic).

Només revistes adreçades a dones amb una cultura més sòlida -suposom- inclouen notícies -com Feminal per exemple- sobre els moviments sufregistes anglesos i americans i notícies sobre aconteixements de l'anomenat estranger.

La segona absència també serà més aviat general; caldrà descomptar-ne algunes, però és difícil trobar-les amb seccions destinades a la crítica literària, teatral o cinematogràfica; quan per altra banda sabem que la dona és consumidora per excel·lència de novel·les, teatre i cinema. En aquest sentit no ens sobtarà en absolut l'aparició d'una revista com la Mujer i el Cine destinada a la crítica cinematogràfica i de la qual caldria fer un estudi en profunditat, fent, alhora, un esforç per a localitzar-ne més números.

IL·LUSTRACIONS

En termes generals les revistes del segle XIX estan mitjanament il·lustrades.

La base de les il·lustracions a les primeres revistes consultades són xilografies, que consisteixen en imatges gravades en matlles de fusta, sovint boix, de gran simplicitat, però la seva bellesa estàtica radica en l'estructurat de línies. Aquest sistema per a la reproducció d'imatges errades del segle XIV perfeccionant-se en el segle XIX, quan d'una xilografia en fusta es podrà fer un duplicat en coure, per bany electrolític, tècnica que permetrà gravats més detallistes.

Amb la policromia, la bellesa de l'entempra assolirà les màximes cotes estètiques.

A les darreries del segle XIX i amb el desenvolupament de les ciències aplicades, s'introdueix el fotogreuat a les imprentes, consistint en gravar planxes de metall a partir de fotografies, per processos químics. Aquesta descoberta provocà l'abaratiment de costos i, alhora una minva substancial en la qualitat de les reproduccions. Abaratiment de costos que hem pogut constatar a partir de la reducció en el preu de venda de les revistes de les darreries del segle XIX, que, tot i duplicar el nombre de pàgines i il·lustracions, mantenen el mateix preu que les de les dècades anteriors.

L'única revista del segle XIX on operen fotografies és "El Album de la Mujer" del 1890, mentre que al llarg del segle XX la utilització de la fotografia s'incrementa com a sistema d'il·lustració de les publicacions.

En parlar d'il·lustracions a les publicacions de dones, podríem establir dos grans blocs que, alhora, serien blocs oposats pel que fa a la quantitat d'il·lustracions: les revistes de modes i les revistes marianes.

Les primeres dediquen aproximadament un vuitanta per cent de l'espai total a les il·lustracions; essent la base de les revistes, i a partir d'aquestes, un petit text que les explica. Aquestes no establirien recursos tècnics, per tal de reproduir fidelment els gravats o fotografies i anaven adreçades a les dones en general. La resta de revistes de modes, les especialitzades, adreçades a un públic molt concret, amb interessos professionals en la matèria estan poc il·lustrades, i fan servir un sistema més econòmic, el dibuix, essent el percentatge d'il·lustració més reduït respecte al text, si les comparem amb les anteriors.

Les segones que hem citat, les revistes marianes o pies, dediquen entre un zero i un dos per cent a les il·lustracions. En el cas que n'hi hagi, només trobariem l'anagrama que generalment es repeteix en tots els números; això farà que el resultat estètic d'aquestes publicacions sigui molt pobre, donant a la revista un aire "d'austeritat" i una configuració feixuga, per l'abundor de text.

Fora d'aquests casos extrems, el percentatge que la resta de revistes dedica a les il·lustracions, oscil·laria entre el deu i el vint o trenta per cent del contingut total de la revista. N'hi ha una a la que voldriem fer referència explícita "La Ilustración de la Mujer" per la quantitat i qualitat dels gravats que inclou. Hi ha 22 retrats de dones, a tota plana, de gran interès, perquè inclou el de la que fou primera doctora en medicina de l'estat espanyol Martina Castells.

A través d'aquest apartat podem arribar més que amb qualsevol altre aspecte, a conclusions estètiques i de qualitat respecte a les revistes que hem fixat.

Per tal d'arribar a conclusions, s'haurien d'estudiar: a) el contingut o valor pròpiament estètic, b) el contingut semàntic de les il·lustracions:

- 1) anagrames
- 2) gravats directes o fotografies
- 3) dibuixos (generalment plomes)
- 4) orles

1) Existeixen algunes revistes que són identificables precisament a través de la comparació entre logotipus i engravats. Aquest darrer, a les revistes que inicien la seva publicació tot induint-lo, generalment serà mantingut al llarg de tots els números.

En el segle XX aquests engravats han perdut, en molts casos, la màgia i l'encís que caracteritza algunes publicacions del XIX, però segueixen, amb un altre estil, tenint presència a revistes com "La Dona Catalana", "Acción Católica Femenina", etc.

A revistes com ELLAS (1910) els engravats no solament precediren la portada del número en qüestió, sinó que hi haurà engravats per a les seccions de Música, conte general, artistes que triuñan, varietas, cafes, etc.

2) Les fotografies jugaran un altre paper perquè el seu objectiu no és el de crear un a marca gràfica a partir de la qual sigui identificable la publicació o secció, sinó que tindran una funció il·lustrativa.

Aquestes fotografies, excepte a revistes com Femenal, tenen molt poca definició veient-se clarament les dificultats tècniques que implicaren uns pressupostos baixos, tant a nivell de la qualitat del paper com a nivell del tipus d'impulsió emprada si es tractava de "hucograt" o no.

3) El dibuix és la il·lustració que més domina s'oposem per la gran qualitat que s'assoleix a un preu molt baix.

El sistema de reproducció és, generalment, el fotocrocat que permet mitjançant el "ploma" una definició escocient a l'estètica de la majoria de revistes.

El dibuix s'utilitza per a diferents tipus d'il·lustracions: per als acudits, per els figurins i patrons a les revistes o seccions de modes il·lustratius del tema tractat en qualsevol article, poemes, contes o narracions i retrats.

També en publicitat, com veurem més endavant, s'empra, en aquesta època, més el dibuix que la fotografia.

4) Les orles o sangfoc no tenen massa presència a les publicacions esmentades, però sí que, actuen en algunes d'elles, en ser-hi com un element estàtic que, utilitzat amb mesura, recalça a una determinada ocasió, o clou un article.

Amb tot això, hi ha també un determinat tipus de premsa que refusa les il·lustracions i això pot respondre a criteris de tipus econòmics o a criteris d'austeritat front a les revistes "frivoles" o "poc serioses" que les inclouen. Evidentment la il·lustració és un reclam hàbil per a un públic no absolutament alfabetitzat.

Un altre nivell que caldria introduir a l'anàlisi de les il·lustracions és el de contingut semàntic, tot esbrinant què és el que explica exactament a cada revista, cada il·lustració. Com són les il·lustracions a les que apareixen dones, què fan aquestes dones, què és el que d'elles -a través del punt de mira- es destaca, i com són i què fa i què és el que té preeminència a les il·lustracions a on surten homes. De tot això fer-ne comparances que permetessin arribar sense tant a prioriisme com fins ara, a unes consideracions de tipus general.

La temàtica de les il·lustracions és variable, però gairebé totes ens facilita imatges dels diferents aspectes de la vida de la dona. Des de les revistes de modes que ens mostraran la indumentària més adient per a cada ocasió, fins a l'evolució d'aquesta, del mirinyac al polièster, i el progressiu enlairament de les faldilles; els complementos de la indumentària que reflecteixen posició social, barret, guants, umbrel·les.

D'altres ens mostraran la fesomia de dones il·lustrades, d'altres l'interior de les cases i els objectes fets servir en la vida quotidiana, segons les diferents classes socials; d'altres els oficis que exercixen les dones i el marc on aquests es desenvolupen: tallers, cases, telègrafs, escoles, etc.

Tot plegat les il·lustracions són un element auxiliar per a saber quina era la vida quotidiana de les dones i el marc on es desenvolupa i també la d'algunes dones excepcionals, entenent per això les que treballaven fora de casa seva.

PU LLEGIATAT

=====

La publicitat e les revistes de dones del segle passat, en termes generala, és molt reduïda; l'espai que hi dediquen és molt minso, ocupant amb e màxim un deu per cent de la revista.

La propaganda es troba localitzada sempre en la mateixa plana que acostuma a ésser la darrera i mai, fora d'un cas, la trobarem inclosa en les pàgines interiors. És per tot, un espai concret i delimitat al que s'accediran publicitat.

La tradició del què e qui s'anuncia és molt específica i fa referència als centres d'interès de les dones, així trobarem anuncis de botigues de vestits, barrets, guants etc., tot allò que fa referència a la indumentària de les dones; dels objectes necessaris per a la realització de les tasques domèstiques: sabons, màquines de cosir, brodar, escales de brodar, de confecció etc. etc; productes farmacèutics: pomades de l'el·lenc i perfumeria. Ens ha sobtat no trobar anuncis de perruqueria e les revistes del XIX, fora d'una revista que n'anuncia una, però és de les sebbelles del segle, del que deduïm que no deuria ésser pràcticament com a enar a ca la perruquera; aquestes no deurien tenir uns establiments condicionats per e la pràctica del seu ofici; és la perruquera qui anirà a casa de la senyora que ha de menester els seus cabells.

Aquests anuncis són de dimensions reduïdes.

En una mateixa plana podríem trobar-ne quaranta; més que captar l'atenció del lector, sembla que vulguin donar informació del que trobarem en aquella botiga determinada, o la utilitat d'un producte del moment.

Té a veure per aquesta valoració perquè partim de la base que permet pensar que la intoxicació publicitària no hauria encara provocat el desinterès del lector, sinó tot el contrari, ja que si no, com s'expliquen l'existència d'anuncis molt petits, sense il·lustracions? quina efectivitat podrien tenir si no es captava amb l'interès del lector?.

Les il·lustracions que acompanyen l'anunci també són de reduïdes dimensions, i es limiten a representar el logotipus del producte o casa que s'anuncia. Cases com San Gonzalo Comella o l'Indio, encara mantenen el logotipus que els caracteritzà en el segle XIX.

Fora del cas de la revista "El Hogar" que basà el seu contingut en la publicitat, van ser les revistes de modes les que dedicaren més espai a la propaganda. Essent el tema de les modes el de més audiència entre les dones, lògic és que qui tinguéss alguna cosa a vendre'ls, s'anunciés en aquestes revistes que foren les que gaudiren de major difusió.

A les revistes feministes la propaganda és molt minsa, i en les religioses és completament absent. Si analitzem la publicitat com a font d'ingressos per a les publicacions, la manca d'aquestes en les primeres és possible que contribuís a la seva poca durada. En canvi, a les segones, no les afectà perquè estaven finançades per institucions eclesiàstiques, bisbat, cofreries, etc. etc.

Igual que en el moment de valorar les revistes hem anat destacant que moltes van dirigides al mateix tipus de públic, en la publicitat també serà aquest un element a tenir en compte.

Hi ha un tipus de publicitat que actua específicament es un tipus concret de revistes, aquesta serà la majoritàriament de productes farmacèutics a "Arxius de cirurgia i malalties especials de la dona" a "La Mujer i la Higiene", de productes de bellesa a: "Femina Art" i a "Arte belleza e Higiene", absolutament variada a revistes com "Acción Católica Femenina" i "Lecturas", d'interès de l'organització a qui està vinculada la revista en el cas de "Unión Católica Femenina".

L'estudi de la propaganda apareguda a les revistes, pot ésser una font de documentació, auxiliar en aquest cas, en l'anàlisi de la vida quotidiana de les dones, dels seus centres d'interès i de llurs activitats, informació, que en ésser recolzada per una imatge gràfica, ens permetrà saber amb exactitud, posen per cas, com són les cotilles, les màquines de cosir, els estris domèstics. etc. etc.

La importància de l'estudi de la propaganda serà major a mida que avança el segle XX, ja que hi ha un canvi substancial. Però, a més de

informació, hi ha un missatge subtil, i una imatge que la complementa, tot llançant models i símbols que tendeixen a fixar un determinat prototipus de dent, en mutació segons les èpoques, pertanyent a una ideologia determinada.

CATALOGACIÓ DE LES REVISTES

Tot i que hem anat veient que el que caldria a partir d'ara és entrar directament al buidat sistemàtic per tal d'assolir una més exacta definició de les publicacions, creiem que, el fet de centrar-nos globalment en tot el material que tenim a l'abast en aquest moment, no fa massa nociu des del punt de vista metodològic perquè, estudiant cada cas aïllat es perd perspectiva.

Per això hem fet una primera catalogació temàtica que pot conduir, en la segona fase, a fer un estudi per blocs que permeti esbrinar l'evolució de cada tipus de creença i a partir d'aquí, veure si es dona alguna transformació del prototipus de dona en els diferents blocs.

Veure si es produeix una contestació d'un bloc a l'altre, també creiem que és esbrinable a partir d'aquest treball parcialitzat.

La catalogació inicial no està exempta d'un cert formalisme metodològic ja que en alguns casos hi haurà revistes que probablement no se situïn exclusivament en un sol bloc sinó que també poden pertànyer a un altre simultàniament.

Els apartats en els quals hem decidit situar les publicacions són:

- a) Religioses
- b) Familiars o domèstiques
- c) Modes, patronatges o sèrtes de brodats.
- d) Higiene
- e) Sufragistes/ Feministes

Aquesta compartimentació no exclou, d'altra banda, que hi hagi revistes que, tot i estar representades exactament en un o dos blocs, oblidin el tractament dels altres temes a les seves pàgines.

REVISTES DE MODES/ PATRONATGE/ O MÈTODES DE BRODATS.
=====

Aquest bloc és, potser, el que menys pot aportar a l'estudi que pensem que es podria dur a terme en la segona fase, encara que sí que hi ha uns aspectes susceptibles de fer-ne un anàlisi més detallada.

Generalment en el segle XX són revistes destinades globalment a un públic amb una certa capacitat econòmica i que pot permetre's el luxe de plantejar-se anar a la moda d'altre públic, el que es pot pretendre, és que en tot cas soni en poder anar a la moda algun dia, però és una qüestió que està fora de les seves possibilitats econòmiques. Els temes que tracten són referents als nous models i aquí és on rau l'interès que, publicacions d'aquesta mena, puguin tenir ja que també hi ha una potenciació diferent de l'aspecte que la dona ha d'oferir als homes en cada època concreta.

Així connectaria amb l'estudi que Margerite Riviere va publicar a a Gustavo Gili amb el títol de i a través del qual se'ns proposa una lectura de la iconografia femenina a través del vestit.

Esbrinar què és una dona elegant per aquestes revistes suposa evidentment un pas endavant en la investigació.

No creiem, però, que aquest tema pugui tractar-se aïlladament sinó que exigeix una confrontació amb d'altres grups de revistes en les que apareixen fotografies de dones tot veient a partir d'aquí fins a quin punt aquestes pautes modèliques són globalment seguides per les dones i quines dones -si cal- són les que fan ús d'aquesta moda, etc.

Hi ha un altre factor important i és que, tot i que apareixen revistes específiques destinades a aquest objecte de la moda, en la majoria de publicacions domèstiques hi ha espais destinats a aquest tema. Així un estudi de la moda, i la seva evolució, no podria marginar tampoc les altres publicacions i en tot cas el buidat hauria de ser més exhaustiu o ampli tenint en compte que aquest dos últims factors.

Podríem parlar de dos tipus de revistes dedicades al tractament de

la moda femenina. Les dedicades exclusivament a la moda com a tema central i únic de la revista i unes altres en que aquest apareix compartit amb d'altres temes.

Les primeres, són revistes molt especialitzades, tenen al darrere una escola de tall, de confecció, etc. és a dir són revistes destinades a públic molt determinat, relacionat professionalment al món de la confecció i del tall en termes generals, per tant el seu públic seran alumnes de les escoles citades, dones que es guanyen la vida amb aquestes professions i mestres.

El segon sector de revistes abans citades, a més de tenir tot el contingut de les anteriors, no ten precís ni específic, per no ésser tan especialitzades en els temes, barregen aquesta informació amb articles de fons o d'entreteniment, que les fan revistes de distracció amb poesies, novel·les, relació de festes i reunions de l'alta societat, inclosa la Monarquia, que es donaran detallada informació del què aquestes fan, si surten a patinar i fa bon dia, etc. etc.

En aquestes revistes la seva presentació és molt més acurada, que en les anteriors, era ja no només es feren el dibuix del patró, sinó que la moda estarà representada amb bonics gravats o fotografies, disposant de més mitjans econòmics i tècnics en la seva elaboració.

Volfriem destacar la revista dirigida per Dolors Monsardà de Macià "Modes y Labors", que era el suplement del Diari Català, i com aquesta dona, essent conscient que el públic femení era consumidor de revistes de modes, es proposà de parlar, millor dit, d'escriure allò que les dones llegien, però en català, responent a l'esperit de l'època, la Renaixença, i la potenciació de l'idioma, el català, con un dels molts factors que contribuïren a la descoberta del passat català i de tot el que allò implicava. Per tant, modes sí, però en català. Nou anys abans 1871, havia intentat parlar a les dones a través de "La Llar" també en català però de temes més "seriosos" sobre la necessitat de l'educació de les dones, perquè de modes "massa las sab" però davant la poca audiència i ressò que va tenir optà per escriure sobre allò que les dones llegien, modes, però en català, que sembla que aquest era el tema prioritari en

la seva escala de valors.

Els patrons o mètodes de brodats rarsent tenen publicacions sinó que són apartats o seccions de les pròpies revistes de modes o d'altres de domèstiques. Hi ha d'altres casos en que apareixeren autònomament com: LA ABEJA, LA BORDADORA, LA MARIPOSA, etc.

L'àmplia profusió de treballs anomenats de "Labors" en les revistes familiars o domèstiques poden també, en tot cas, donar-nos notícia d'una gran activitat o com a mínim un gran interès per aquests treballs en tots els sentits.

L'estudi de les revistes de modes cal fer-lo amb els següents criteris: de primer, una línia descriptiva que permeti resseguir l'evolució de la indumentària femenina en la seva globalitat, i amb això, ens referim tant a les peces internes com externes i també als complements; des del vestit fins al corsé, des del barret i umbrel·la, fins a les sabates.

I en segon lloc una línia interpretativa que permeti de veure l'evolució de la indumentària femenina com a confluència de factors estètics, filosòfics, econòmics, morals, eròtics, etc. etc.

REVISTES FAMILIARS O DOMÈSTIQUES

Aquest grup de revistes no és del tot homogeni en si mateix, ja que reuneix un material molt divers que va, des d'aquelles publicacions adreçades específicament a la dona però amb continguts no exclusivament domèstics fins aquelles adreçades globalment a tothom que visqui a la llar intercalant a les seves pàgines seccions més o menys específiques a cada tipus de membre, i per tant també a la dona.

És un material en molts casos exempt d'un discurs ideològic evident si bé deu ser que generalment coincideix amb l'imperant apareix latent a cada mot, a cada paraula i és d'aquesta manera a on cal trobar-lo.

La tècnica general si bé que n'hi ha d'haver una que pugui unificar un material tan divers és l'absència total d'informació política, social, o laboral. La notícia és en tot cas algun avenç científic o tècnic que tingui utilitat dins l'àmbit que acull la revista: la llar. Un altre aspecte general és el fet de pretendre exclusivament distreure; els grans temes, les grans intencions no tenen lloc en aquest material i, si apareixen en algun cas, són simples consideracions sobre la possibilitat d'una formació a través de la diversió. Un aspecte amb importància cabdal i que pot ser definitori és el paper que té la literatura a pràcticament la totalitat d'aquest material, literatura popular, novel·les, contes, poemes, narracions, etc. que connectarien amb la possibilitat, també d'endegar una investigació en aquest sentit tot esbrinant: a) quin caràcter preponderant té aquesta literatura a partir dels trets que la defineixen, b) recopilar escrits o textos fets per dones o identificar-los cas en que no estiguessin signats, a través del llenguatge que s'utilitza.

Generalment, d'altra banda, quasi mai no hi ha notícia d'articles signats per dones. És una premsa que se la dirigeix des de plomes masculines, reservant determinats temes com els corresponents a les labors, patronatges i receptes, a les dones. Respecte a aquest últim aspecte cal dir, que els grans "chefs", però són homes. De fet les dones només par-

len d'allò que socialment els pertoca i sobre temes que poden alterar la "normalitat" per més que es tracti de la seva realitat no són elles qui n'han d'opinar.

És una premsa com hem dit poc homogènia i és aventurat fer-ne afirmacions generals sobre els continguts. Una de les fórmules corrents, és la pròpia dels magazines amb la diversitat temàtica que és característica d'aquest tipus de publicacions, a les que, de vegades, s'inclouen descripcions de països o ciutats, curiositats en general de l'estranger, alguna entrevista, pàgines d'entreteniment amb escudits, alguna pàgina sobre la bona alimentació, crítiques teatral, cançons amb inclusió de partitures i crítiques cinematogràfica o en concret vida i miracles dels actors famosos.

Són revistes profusament il·lustrades en el seu interior i portada i la publicitat té també unes característiques pròpies en manifestar-se en tota la seva amplitud ja que són molts, els productes que tenen cabuda en un ambient tan vast com és el domèstic.

D'entre aquesta premsa hi ha dues publicacions que tenen força interès a un primer nivell i són precisament dues dedicades específicament al cinema. "La Mujer y el Cine" i "Cine y Hogar" són els inicis d'una premsa que després pot enllaçar-se amb totes aquelles publicacions que centrant-se en els avatars de la indústria de Hollywood i dels seus protagonistes, van envair el mercat a la postguerra.

Majoritàriament són revistes escrites en castellà a banda d'algunes excepcions d'entre les que destaquen DONA CATALANA I DONA GENTIL amb una intenció clarament autonomista ambdues i que s'oposarà un intent d'arribar a les dones catalanes a través de temes intrascendents. De totes maneres són publicacions amb un nivell més elevat que la resta, el que no implica en absolut progressisme en els seus plantejaments.

REVISTES QUE ANALITZEN LA CONDICIÓN DE LA DONA.
=====

De primer definim quines són les revistes que inclouem en aquest apartat: són totes aquelles que es plantegen al llarg de la seva existència l'anàlisi i estudi de la condició de la dona, aquest, doncs, serà el tema central de la revista, i per tant el eamú denominador d'aquest bloc. Ara bé, no totes aquestes revistes ho tracten de la mateixa manera; el tractament serà molt diferent segons la ideologia que transpire la revista, en veurem de molt conservadores, que l'única cosa que es plantegen serà justificar amb arguments divins, biològics, filosòfics, etc. etc., la situació de submissió de la dona, encara que partidaris de petites innovacions formals. També trobariem anàlisis més radicals i innovadores, que qüestionaran la situació de la dona, posant en dubte la categoria de "Natural" que socialment s'atribueix als dos rols de la dona: el d'esposa i mare, qüestionant-se també, els atributs o virtuts del prototipus de dona que s'intente imposar, és a dir, la feminitat socialment predominant. Són aquestes revistes a les que el qualificatiu de feministes els escau millor, donat que, feminisme segons el diccionari català, valencià i balear de l'Alcover és "Doctrina política i social que propugna l'emancipació de la dona". Com que el terme emancipació és prou genèric, ens permet d'incloure les revistes de molts colors i tendències, ja que per emancipació hi haurà qui entindrà un canvi en les formes i d'altres que, com ja hem vist, qüestionaran la feminitat arquetípica.

Bé enem, doncs, a veure quin és el tipus d'informació que es pot obtenir de les revistes, que hem dit, anomenaríem feministes durant el segle XIX.

Són una preciosa font per a analitzar l'arquetipus de dona que s'intenta imposar, i que serà variable, en funció de la ideologia que hi ha al darrere de cada publicació. Arquetipus que consisteix en definir quines són les virtuts o atributs que ha de tenir una dona, per a ésser considerada com a tal, és a dir, intenten explicitar la feminitat "ad-

dient" i que sovint té molt a veure amb el model que intentà d'imposar l'església catòlica i de la concepció de dona que errenca de la il·lustració.

En ser la maternitat i l'educació dels fills les missions atorgades a les dones, i en considerar que per a la consolidació de l'estat liberal és necessària la instrucció dels ciutadans tot confiant en la força de l'educació com a instrument de reforma i regeneració social, es considerarà la influència de les mares en els primers anys de vida dels infants, d'aquí que potencien la necessitat que la dona s'instrueixi, per tal que eduqui millor els seus fills i contribueixi a formar ciutadans de bé.

La majoria de revistes feministes centraran els seus esforços en fer veure la necessitat que la dona s'eduqui i el seu contingut es basarà en donar elements per tal de contribuir a la seva educació. Però cal que, en l'anàlisi posterior, estudiem detingudament les declaracions que es fan sobre aquest tema en els següents termes:

- Delimitació de les paraules educació i instrucció.
- Contingut de l'educació a donar a les dones.
- Valors que s'intenten inculcar.
- Destinataris final de l'educació, dit en altres paraules, objectiu de l'educació de les dones.
- Dicotomia ciència/dona.

Tot i que la majoria de revistes seguiran l'esquema citat anteriorment, en trobarem d'altres, com "La Mujer", que posarà en dubte la maternitat com a únic objectiu social de les dones, en dir que aquesta no només és una fàbrica de fer fills, i reclamarà una nova visió de la solteria, com a opció personal voluntària conscient, en contraposició de l'opinió més extensa que consistia en veure la solteria com una alternativa forçada per les dones, en manca-los un pretendent que les faci arribar a la categoria d'esposes i immediatament a la de mares. Per tant al llarg del segle XIX veurem l'aparició de revistes que s'allunyen dels

dels supòsits socialment admesos com a òptims i que posarà en qüestió l'essència mateixa dels rols atribuïts a les dones.

Un altre apartat carà veure com certes publicacions del XIX qüestionen els principis biològics que atribueixen inferioritats de tota mena a la dona, psíquiques, físiques, intel·lectuals, etc. etc. Cal veure si aquest qüestionament sobre la inferioritat de la dona, no forma part del moviment de revalorització global del gènere femení, en tant que educadora dels futurs ciutadans. És obvi que si d'una banda li encarreguen aquesta tasca i el discurs científic les veu impossibilitades i minvades de certes capacitats intel·lectuals es produeix una contradicció, per tant, aquest posar en dubte els principis biològics sobre la inferioritat de la dona, no respon a la necessitat d'ecoplar el discurs científic al social?

Pensem que fóra interessant fer un estudi semàntic d'aquestes revistes, per copsar de primor: l'aparició de certa terminologia amb connotacions clarament radicals, després per determinar el significat de paraules que tenen una clara relació amb el món de les dones, com per exemple: maternitat, fills, amor, sentiments, bellesa, pietat, llar, feminisme, etc. etc.

Aquestes revistes són una font auxiliar per a l'estudi del moviment feminista en el nostre país i de les associacions de dones, ja que sovint, donen informació de celebracions de congressos, actes conferències, etc. etc. de dones.

Són també una font per a conèixer les dones que sortiren de l'exclusivitat del món privat i tingueren ressò en activitats públiques, citem per exemple la revista "La Ilustración de la Mujer" que en un dels seus números parla de la primera doctora en medicina de l'estat espanyol Martina Castells, o bé "La Mujer" que quantifica les dones matriculades a les universitats de l'estat, fent referència de l'especialitat que estudiaven.

Pel que fa al segle XX en concret. Dins d'aquest apartat hauriem d'incloure totes aquelles publicacions que des d'unes perspectives diferents intervenen en el debat que d'ençà la industrialització queda plantejat en funció d'assolir una igualtat d'oportunitats que acabi amb les discriminacions que pateixen les dones.

En aquest sentit no serà solament en aquestes publicacions específiques a on innoludiblement tindrà lloc aquest debat sinó que també caldrà cercar-lo en articles solts d'altres publicacions que segons en quins moments es fan ressò de la polèmica en qüestió.

De totes maneres, donat que hi ha un número específic de revistes, la intenció de les quals és estar unívocament present i aportar llum a la discussió que es planteja erron, hem cregut suficient per a fer un apartat que tractés aquest material d'una forma específica.

Fonamentalment es tracta de revistes que ben bé, podriem anomenar teòriques a on pràcticament tot gira entorn a la situació en la que viu la dona i entorn les possibles sortides que s'haurien de cercar per tal d'arribar a solucions concretes. Són potser les úniques revistes que semblen tenir relació amb l'estranger, amb l'exterior, des del qual arriben notícies de mobilitzacions i actes en pro dels drets de la dona.

És una premsa que bé defensa, o bé qüestiona, els rols típics de la dona i com hem dit abans, considerats com a "Naturals" per la normativa social.

Hi hauran revistes que seran presents en el debat des d'una perspectiva de defensa d'una situació, que tant la fa perillar als avenços del sindicalisme, la mateixa incorporació de la dona al treball i els filtres que han deixat passar els primers brots d'un feminisme progressista.

Davant d'aquesta situació, que ha obligat necessàriament a replantejar diversos aspectes relatius a tota la societat, la dona no en que-

darà exclosa com a mínim, si no de les transformacions, dels debats entorn el nou paper que ha de jugar.

És un debat que ja arrenca del mateix segle XIX però que continua amb molta força durant aquest segle.

D'altres revistes-molt tímidament al principi- entraran de ple en el debat des d'una posició vindicativa dels drets de la dona.

Un pas concret en aquest sentit serà l'aparició, detectat fonamentalment en les publicacions, d'un moviment que reclami el vot per la dona, que reclami -en un moment en que es creu degament en la via parlamentària- el dret de la dona a incidir políticament a manifestar-se d'una manera pública. En aquest sentit no és exclusivament un feminisme d'esquerres el que planteja aquesta opció sufragista sinó que es detecta per un igual en revistes més o menys conservadores.

La diferència sobretot es trobarà en el moment d'encarar aquest sufragi: Qui i perquè tindran interès. És interessant detectar en cada cas el tipus de raonament que es fa servir per tal de portar el debat concret sobre el sufragi, d'arribar al convenciment.

Les argumentacions per tal d'arribar a la dona són molt més insistents i contundents en el cas d'un sufragisme d'esquerres que veu el vot com un dret més dels molts que reclama. El de dretes -tot i que són conscients d'utilitzar un determinat tipus de maniqueisme terminològic- és simplement insistent però hi ha poc raonament en les publicacions, mentre que es manifestarà contundentment, deductivament i demagògicament embaucador precisament quan el vot estigui concedit i les eleccions a les portes.

REVISTES RELIGIOSES

=====

Aquesta mena de revistes seran les que tindran una durada més llarga, perquè sovint, estan mantingudes per alguna confrerie o associació pia. Escrites per presbïters, compten amb el suport de la jerarquia eclesiàstica i passen per la censura bisbal.

L'estructura de totes elles no respon a seccions fixes, tot són articles de fons i alguna pia poesia; la novel·la no sembla un gènere del gust dels copellans, daurie ésser considerada d'efectes perniciosos.

Estèticament són les revistes més atapeïdes "mazocotes", cuidant poc la presentació, calia tenir vol ntat per llegir-les perquè són molt poc atractives, màxim un dibuix de la mare de Déu voltada d'un cor d'àngels, en la primera plana, i no sempre.

Nascudes totes elles amb l'objectiu de difondre els principis religiosos entre les dones, s'origiren en salvaguarda dels valors i principis cristians, que associen a la bona moralitat, enfront el vici.

Hi ha revistes que parlen del vici en termes genèrics i que respon a la visió tradicional de l'església de les dues forces operants al món, el bé i el mal. El bé encarnada per Déu i Ella, la seva representant a la terra, i això seria la visió tradicional, però que en el segle XIX, aquest poder malèfic, sabem perfectament per qui està encarnat. Mentre a l'Europa medieval aquest elements malèfics són els albigesos, ara a mitjans, finals de segle XIX, seran els socialistes i anarquistes, que aprofiten mitjans com ara la premsa, llibres, etc. Per a difondre les seva ideologia, l'església llançarà una gran ofensiva per tal de parer el cop, és a dir, per tal de frenar la difusió d'aquestes idees, fent servir els mateixos mitjans, per a oposar-se "oponer llibres a llibres, escritos a escritos", Ecos del Amor de Maria nº 1, 1867, pag. 4, i "para contrarestar el mal que producen las tenebrosas reuniones de hombres inspirados por el infierno", ells també faran una altra mena de reunions, que no són res més que les associacions pies,

que amb l'objectiu de difondre els principis de la religió cristiana, entre les dones.

Veïen, doncs, com l'església, en front de la difusió d' les idees anarquistes i socialistes, intentà incrementar la seva influència en la societat, i el sector escollit preferentment, durant el segle XIX, foren les dones, a través d'aquestes associacions de "Hijas de Maria" o de "La Inmaculada Virgen", intentaren consolidar, estendre i potenciar els principis religiosos.

És curiós veure, com davant l'increment de les ideologies de classe, anarquisme i socialisme, disminueixen el nombre de misioners. Ara ja no cal convertir indígenes, ara cal reconvertir els propis habitants d'aquells territoris que sempre havien estat considerats seu de l'església. Un dels directores d'aquestes revistes Juen Martí i Cantó, és un "Misionero Apostólico", el que ens fa suposar que abandonà l'apostolat entre els indis, i el vingué a fer entre les dones de casa seva.

El contingut d'algunes d'elles fa relació dels actes del bisbe, de les passejades de rosari, misses, celebracions, etc. etc., que ens donaran informació de les pràctiques religioses entre les dones, les hores de dedicació i, per tant, valorar la importància del contacte amb l'estament eclesiàstic. A més podrem comprovar quin és el missatge que l'església vol imposar. A través d'elles podrem veure l'evolució del pensament de l'església pel que fa a temes tan importants com l'educació, que en un primer moment no la consideraren important per a la dona, oposant-se a tot un corrent bastant extès que veu la necessitat de l'educació de la dona, i com després, l'església també farà seva aquesta reivindicació. En un primer moment, l'església considera més important que l'educació, la difusió dels seus principis entre les dones, per tal de formar caus de virtut impassibles en front el "vici"; però quan el corrent d'opinió favorable a l'educació és més extès, l'església també se'l farà seu. Per tant, el que és important de veure a tra-

vés de les revistes religioses, és aquesta evolució en els seus postulats, i a priori, podem dir, que sempre ho farà a resultat dels esdeveniments, i que per a actualitzar i posar al dia el seu missatge, assimilarà i transformarà principis laics. És aquest fer-se seu tota una colla de postulats, extesos socialment, el que ens interessa veure i sobretot les modificacions que hi introdueix.

Per a una posterior recerca i estudi, hi ha un tema a comprovar i que ara ten sols comptes com a hipòtesi de treball:

L'any 1854 Pius IX proclamà el dogma de la Immaculada Concepció que vol dir que Maria fou preservada del pecat original des de l'instant que fou concebuda. Aquest principi arrencà i s'extengué a partir del sud d'Itàlia en el segle IX, i es difongué cap a Anglaterra en el segle XI, essent la corona d'Aragó defensora d'aquest principi. Però va ésser precisament a mitjans del XIX, quan adquirí categoria de dogma, i no per pur atzar o casualitat; pensem que respon a l'evolució del pensament social general i en concret al següent: És a finals del XVIII a partir de la industrialització i del canvi en les mentalitats que generà per la diferent concepció del món, que es descobreix la importància dels infants, com a futura força productiva i carn de canó. La potència d'una nació es pot medir en part, pels seus efectius demogràfics, és a dir, pels braços que treballen, produeixen, i els que lluiten, i és per això que es descobreix la importància del nen, com a potencial demogràfic. En el moment que es descobreix això, cal potenciar el creixement demogràfic i una de les maneres, serà intentant disminuir l'elevada taxa de mortalitat entre els infants. Com que una de les causes de l'elevada taxa de mortalitat infantil, era que les mares entregaven els fills a les llevadores, i molts morien pel camí, segons dades de França entre el 5 i 15% de nens entregats a llevadores, morien pel camí, s'imposa com a deure per la mare l'atenció i cura dels seus fills. És quan la societat potencia la figura de la mare, com a cuidadora dels seus fills, quan creuarà i farà créixer el mite de l'amor maternal. L'església no podia quedar al

marge d'aquest corrent social, i per tant sublimarà i enaltirà la figura de la Mare de Déu, declarant com a dogmes l'any 1852 l'Assumpció de Maria i l'any 1854 La Immaculada Concepció, figure que havia quedat fins a cert punt marginada dels "Sants Varons". L'església propugna com a model per a tota dona el de la Mare de Déu, que ha quedat en igualtat de condicions, respecte als altres membres de la família santa. Tota dona que vulgui ésser socialment reconeguda, haurà de seguir el model que li proposaren, el de la Mare de Déu, emantíssima i preocupada mare dels seus fills.

Aquesta hipòtesi, caldrà constatar-la i comprovar-la, per saber si respon o no, a l'evolució de l'església, i saber com es consolida i afirma el dogma, de la Immaculada Concepció, i ens farà veure, quin és el model de dona proposat per l'església, i si aquest sofrirà variacions, essent les revistes religioses dedicades a la Mare de Déu les que ens donaran una certa informació.

També podem copsar com l'església potenciarà certs valors socials com ara la virginitat i la pietat, intentant saber a què responen, quin són les causes que es troben en el seu principi i com tendirà a reduir la laboriositat de les dones al marc estrictament domèstic.

No és en absolut alopàradora l'aparició de revistes d'aquest tipus durant el segle XX, més aviat en tot cas el que hi ha és una pervivència de les aparegudes en el segle anterior.

Al marge d'aquesta observació, de les que si que tenim notícia de la seva aparició en aquest segle, tenen unes particulars característiques.

En primer lloc s'inclourien aquelles revistes vinculades a algun patronat de l'obra o de la dona que treballa recolzat per l'església en un afany d'atendre les necessitats morals, religioses i socials d'unes dones que desamparades davant el món exterior són susceptibles al seu entendre de ser manipulades i conduïdes per malèfics camins.

Són, potser, les publicacions que més paternalísticament tracten

la dona ja que el seu objectiu és la protecció front al sindicalisme i al feminisme, dos ictes que els atarren.

A través d'elles és factible analitzar les activitats, que les grans dames que regeixen aquests patronats, els proposen i que van des d'una millora en la pràctica de la professió fins a continues manifestacions religioses. És curiós detectar com en cap moment se'ls proposen activitats lúdiques sinó que hi ha una obsessió de continuar la missiva pedagògica i religiosa a tota hora i en tot moment.

Un altre aspecte que es tracta en elles és l'interès en dignificar el treball i evitar, com sigui, el desig que pugui aparèixer en alguna d'aquestes obreres d'aspirar econòmicament i socialment a una situació millor. No es defineix el treball com a quelcom emancipador sinó com a una necessitat social per a la qual els designis divins les han triat. Tot allò que la recompensa es troba en el moment de la vida eterna després de la mort és present en el trasfons de tots els escrits.

També hi ha algunes revistes religioses o de trasfons claríssimament religiós que dediquen preferentment la seva atenció a les dones per tal que assumixin particularment la divina missió que per raó del seu sexe han vingut a acomplir. Aquesta missió, evidentment, és la d'espasa i mare dedicada a les tasques de la llar que no ha d'abandonar malgrat la seva activitat laboral: "La mujer cifra toda su dicha en la ventura de sus hijos, no tiene otro porvenir que el de estos !sacrificio y abnegación!. He aqui, sintetizada la historia de la buena madre!" (La Familia dirigida por Fray Ramón).

D'entre totes elles es valora l'activitat laboral externa a la llar com un complement que, en cas de necessitat, aporta oparte al guany del merit. En aquesta activitat, però, no se troba la seva missió, ja que això és una parcel·la de la vida destinada als homes, ella ha de "suevizar con su amor las penas del hombre ... la vida interior, el hogar del matrimonio corresponde a la mujer i al hombre el gobierno de la vida pública".

Publicacions que no estiguin vinculades a patronats són "Acción Católica Femenina" ; "Unión Católica Femenina" i "Juventut Católica Femenina".

Les tres eleven per un feminisme catòlic, respectuós amb la moral cristiana amb la qual manifesta la intenció "de regenerar el món que tan degradat és malgrat els avenços tècnics".

Així, sobretot aquest sector no està -com ens apareixia en el segle XIX- marginat d'una realitat exterior sinó que es planteja amb franca beligerència incidir-hi. El públic escollit, i això és important són les dones ja que són aquestes les que tenen l'obligació de mantenir amb la seva impecable conducta la flama de la fe, que són també qui té menys chances per defensar-se davant de la seva demagogia donat el baix nivell cultural de la dona.

La imatge de les grans dones fent apostolat a les obreres, a les mares de família, a les futures esposes, etc. i que actuen en definitiva com a corretja de transmissió d'uns interessos polítics superiors no és per minimitzar-la sinó que actua amb força carismàtica arreu.

REVISTES D'HIGIENE

Les revistes d'higiene comencen a publicar-se a les darreries del segle XIX, amb un contingut mixt: temes específics i tècnics i d'altres de difusió de coneixements pràctics i teòrics, amb un llenguatge plaer per tal de facilitar-ne la divulgació.

El públic a qui s'adrecen és variat: d'una banda a les llevadores responsables del bon desenllaç dels parts, d'altra a les dones en general, encarregades de vetllar per la seva pròpia salut i la dels fills.

Aquestes revistes cal emmarcar-les en el corrent de pensament sorgit arran de la il·lustració, son conseqüència directa de l'extensió d'aquests principis, que crearen un nou valor, l'amor maternal, per tal que les dones s'hi aboquessin, i segons E. Bendinter, en el seu excel·lent llibre "¿Existe el amor maternal?", caldran tres discursos: econòmic, filosòfic i un d'adreçat particularment a les dones. El primer és el resultat de la presa de consciència de la importància que té, per a una nació, la població, com a creadora de riquesa i perquè garanteixi el poder militar dels estats (senzill problema quantitatiu). Davant d'això, el que cal és fer minvar les taxes de mortalitat infantil, responsabilitzant les llevadores, com a primer pas, de l'alta mortalitat infantil en els parts, per manca de preparació. Però la tasca no s'acaba aquí, la responsabilitat de fer sobreviure els nadons s'extendrà a les mares; Rousseau, a "L'Emile", ho explica clarament.

Per tal que s'aboquin a les atencions cap als seus fills, els adreçarem un discurs exclusiu per a elles -el tercer segons Bendinter-, que consisteix en valorar i considerar com a òptim, tot presentant-ho com a model, el que fan les femelles dels animals i dels pobles bàrbars. Resumint, que alletin personalment els seus fills.

Aquests dos discursos que hem citat, sembla que, a Catalunya es consoliden cap al darrer terç del segle XIX, amb una plasmarció molt concreta: les revistes d'higiene, revistes que, ja hem vist, s'adrecen a les llevadores i a les mares, per tal de fer-los prendre consciència de les seves responsabilitats i deures en la supervivència dels nadons.

El tema que apareix més vegades en aquestes revistes serà el de l'alletament matern, mostrant la llet de la mare com el millor aliment i presentant la dona que es nega a donar-la al seu fill, com una perversa; neguen o fins i tot poden arribar a admetre algun desavantatge en l'alletament "natural" per la mare, però el compensen amb una càrrega moral importantíssima, fent-la veure com l'activitat més enveja-ble i dolça que pot esperar una dona. Les dades queden fora d'aquest esquema; no caldrien serveis fora dels casos excepcionals en que la mare per impossibilitat física, no pugui alletar els fills personalment.

L'existència d'aquestes revistes en el segle XX s'ha d'interpretar com continuïtat d'una preocupació que té els seus orígens, com hem vist, en el segle anterior a on la mortalitat, per falta de mesures higièniques, era autènticament alarmant.

Per tant, la insistència en aquest tema a partir de la seva divulgació i donat que no s'hauria arribat a cap solució no és gratuïta, sinó que es correspon amb una situació real que, tot i haver-se iniciat ja alguns primers intents de medicina preventiva, no era un tema per arraconar sinó que continua tenint plena vigència a principis de segle.

Definir aquestes publicacions pot resultar fins a un cert punt reiteratiu i per tant intentarem de fer-ho ni que sigui amb una sola paraula ja que el punt central és precisament el de la importància de la Higiene que permet, tot practicant-la, acabar amb malalties mortals.

Un article com el que apareix a HIGIENE DEL HOGAR intitulat "Papal de las pulgas en la propagación de la fiebre tifoidea" o "El beso" de Dr. J. Caumonier són una mostra d'aquesta preocupació i d'aquesta necessitat.

D'entre les revistes n'hi ha una que destaca no per la seva actitud divulgadora sinó precisament de recerca: són els "ARXIVS DE CIRUGIA I MALALTIES ESPECIALS DE LA DONA" (Butlletí de la clínica Manaut) 1901 que tot i no tenir cap vincle amb els criteris de selecció inicial de les revistes, l'hem cregut interessant en tant que, al marge de no estar fetes per dones ni anar dirigida a les dones, és una publicació

que tó, com a motiu central, les malalties pròpies de les dones.

Aquest butlletí ens pot indicar els centres que més interès tenen per a la medicina referents a la dona i com aquesta ho tracta i quines són les conclusions a les que s'arriba. Hi ha un article intitulat "Transtorns psíquics de la dona amb llur relació del funcionament sexual" que aboca llum al paper de la ciència respecte a la dona.

En el cas concret d'aquesta publicació és absolutament necessari confrontar les nostres sospites, opinions, hipòtesi amb gent especialitzada i que coneguin no solament el tema sinó l'aveng científic sobre les malalties de les dones.

El fet és arribar a esbrinar quin és l'estadi en el qual es situa la ciència a cada període, quines són les investigacions que han estat superades i per què. Què hi ha d'ideològic i què de veritablement científic en determinades afirmacions. Aquesta necessitat no solament és manifesta a la revista esmentada anteriorment sinó que s'extén a les altres, ja que hauríem de copsar primer si el nivell de divulgació de determinats aspectes es similar al rigor o no.

Entrem ara a les consideracions pròpies d'aquelles revistes que centrant-se en la problemàtica de la Higiene domèstica es plantegen la divulgació d'unes normes que hauria de conduir a una millora en aquest sentit.

En aquest sentit hi ha una sèrie de temes que per sobre dels altres tenen més espai a les esmentades publicacions; adreçades totalment a la dona.

Això ens porta també simultàniament a considerar el perquè és a la dona concretament a qui es dirigeixen aquestes publicacions. Evidentment, i seguint tots els cànons de funcionament social, és aquesta dona la responsable del bon manteniment de la llar, del bon manteniment també dels seus membres i en aquest sentit és a ella a qui ven, doncs, adreçades les normes higièniques que els membres de la família, sota el seu esguard, han de mantenir. També, a cada revista, hi ha unes pàgines dedicades a la higiene pròpiament femenina sobretot centrada en el procés de reproducció.

Els temes que abans havíem dit que dominaren l'escena per sobre dels altres són, bàsicament, els que tenen relació amb la fase de creixement dels fills.

Puntuals consells sobre puericultura en general, sobre alimentació inicial o lactància en concret es repeteixen constantment.

Es fa esment també en alguna publicació, de l'interès en la pràctica de l'educació física com a mesura concreta d'higiene.

Cal destacar que d'entre totes les publicacions d'aquest grup amb intencions divulgatives, una, ha despertat especialment la nostra atenció. Es tracta de la Mujer y la Higiene, una revista vinculada a l'escola de comadrones i en la que destaca la seva claredat i progressisme expositiu.

Així l'estudi de les revistes d'higiene ens poden facilitar informació sobre:

- Les conductes natalistes.
- Mitjans anticonceptius i la seva posta en pràctica, palpable encara d'una manera soterrada.
- Evolució del mite de l'amor maternal.
- Concepció del cos de la dona i del seu funcionament sexual.
- Valoració de la capacitat de reproducció de la dona.
- Pràctiques d'allèlament: mare, dides, llet d'altres animals, llets "artificial".
- Difusió dels coneixements científics i ús que d'ells es fa.
- Què hi ha d'ideològic i què de científic en determinades afirmacions.

Pensem que aquest material és de suma importància en l'estudi de la història de les dones, documentació que cal revaloritzar, per ser un dels camps que afecta directament la seva vida quotidiana.

TÍTOL: LA MADRE DE FAMILIA

SUBTÍTOL:

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 7 de juny 1846

EDITORIAL:

IMPREMTA: Martí Carlé, Riera de PERIODICITAT:
Sant Joan 5

PREU:

REFERÈNCIA: Puig Pujades, Vida d'heroi. Narcís Monturiol inventor de la na-
vegació submarina, Impremta i Llibreria l'avenc, 1918

COMPLETA:

Nº. CONSULTATS:

PÀGINES:

FORMAT:

COLUMNES:

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: Narcís Monturiol

COL.LABORADORES/ORS:

Sabíem de l'existència d'aquesta revista per referències llegides en articles de Marta Bizcarrondo i M. Elorza però no la vam poder localitzar ni en les biblioteques ni hemeroteques de Barcelona i Madrid. A Madrid vam parlar amb aquests dos autors, per tal que ens donessin referències més exactes del lloc on l'havien trobada, però ambdós ens remeteren al llibre de Puig Pujades, Vida d'heroi, Narcís Monturiol inventor de la navegació submarina. Impremta Llibreria L'Avenc, Barcelona 1918, donat que tampoc mai l'havien pogut localitzar.

Tota la informació i cites literals que adjuntem són extretes d'aquest llibre. La revista tingué una durada de 8 números, encara que no sabem quin era la periodicitat i "hi trobem alternats els estudis socials sobre la dona i la importància de la seva educació, amb una sèrie de consideracions sobre la criança física i moral dels infants. Demés hi figuraven una secció de "Variedades" amb traduccions de biografies de dones i unes paràboles que són una delícia de delicades" (pag. 47 del llibre esmentat).

El que ens diu Monturiol, en aquesta que fou la seva primera publicació, és que el lloc de la dona és en la família que és el lloc "más sagradp", on trobarà la felicitat, per felicitat fonamentada en els deures i que aquèlla només existeix amb el compliment d'aquests. Monturiol els descriu: tenir cura dels fills i tasques domèstiques, presentant com a necessària la instrucció de la dona per a que millor els realitzi, tot contribuint a la regeneració de la família. Fixem-nos com, el contingut de la presentació de "La Madre de Familia", transcrita en el llibre citat, repeteix l'esquema propugnat pels il.lustrats, que atorgà un espai molt concret a la dona, l'habitable, la llar, i una missió, l'educació i cura dels fills. Quan Monturiols recomana l'educació de les dones, ho fa pensant en els darrers i veritaders destinataris, els fills. S'educa, o es vol educar la dona, només com a vehiculitzadora d'uns valors, valors que haurà d'imposar als fills, actuant com a corretja de transmissió d'uns principis que ella no ha creat, li han estat imposats; fixem-nos, sinó, en el discurs d'en Monturiol de caire paternalista, "nos detendremos en trazaros un camino".

Monturiol pensa que la llavor revolucionària dels homes ha de començar a desenrotllar-se des del naixement, en el nucli de la família; com la llar ha estat considerada marc d'actuació de la dona i on es realitzarà com a tal, cal educar la dona, ja que essent la màxima responsable de l'educació dels fills, podrà imbuir-los de principis "revolucionaris" o de bons principis, per tal de fer-los homes de bé.

És una desgràcia haver-nos de conformar només amb la presentació d'aques

ta revista, ja que ens perdem el discurs que un dels primers cabetians del país adreçarà directament a les dones.

Sabem que el seu discurs fou poc escoltat, a pesar dels esforços, publicitat i demanda d'ajut i protecció que es feren des de la revista, i els resultats foren "mezquinos", segons ens diu en el darrer número despedint-se dels subscriptors. Les causes del fracàs són moltes: Una d'elles "la tiranía del hombre para con la mujer llega hasta el extremo en los casos en que el marido se da la pena de cuidarse un poco de la moralidad de su compañera, de negarle la lectura de todo libro. Domina todavía la preocupación de que el saber, en la mujer, mata su moralidad, y que para ser buena madre de familia, esto es, para cumplir exactamente su misión, ¡es preciso sea ignorant! ..." (pàg. 50)

TÍTOL: LA ANTORCHA

SUBTÍTOL: Semanario Enciclopédico de Ciencias, Bello Secso, Artes, Industria y Literatura; Órgano de la Frenología i de las Sociédades i Academias Frenológicas de España; dedicada a ilustrar todas las clases i favorecer todos los intereses de la humanidad"

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 12 d'agost de 1848-2 de febrer de 1850

EDITORIAL:

IMPREMTA: Antonio Teixidó i Francis PERIODICITAT: setmanal, s^{on}t dissabtes
co Granell, c/ Palla nº 24

PREU: 1 mes quatre rals, 1 número 12 quarts.

REFERÈNCIA: I.M.H.B. R 1848 fol

COMPLETA: SÍ

Nº. CONSULTATS: 12-VIII-48 - 2-II-50

PÀGINES: 8

FORMAT: 30'50 x 20'50

COLUMNES: 2

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: Mariano Cubí i Soler, "Fundador del colegio de San Fernando de la Habana, i de otro en Méjico; profesor teórico práctico de Frenología i de lenguas modernas (...). Nació en Malgrat el 15 de Diciembre de 1801"

COL.LABORADORES/ORS:

Ricardo Saunders

Narciso Gay,

F. Barceló i Combis

Juan Llach i Soliva

SECCIONS: Es mantenen gairebé fixes durant tots els números de la revista; aquestes són: "Ciència; Sentencias Filosóficas; Bello-Secso; Industria; Literatura; Noticias y hechos diversos."

La secció del "Bello-Secso" son articles de fons que analitzen els atributs de la dona com ara la modèstia, el pudor, la castedat.....i proclama la necessitat que tenen les dones d'instrucció.

Al final del primer volum hi ha un index de matèries que ajudarà a la recerca d'articles d'interés per a la continuació del treball.

AL:

EL:

EL:

AL:

IL.LUSTRACIONES: NO

AL:

EL:

PROPAGANDA: NO

EL:

OBJECTIU i OPINIÓ: Tot i no ser una revista dirigida específicament a les dones, els dedica una part a cada número, tractant temes que les afecten com ara l'educació i analitza les virtuts i atributs de les dones.

Per tant, en la futura etapa del treball caldrà tenir-la molt present

TÍTOL: EL PADRE DE FAMILIA

SUBTÍTOL: SEMANARIO DE EDUCACION Y DE MORAL

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 7-octubre de 1849 - abril de 1850

EDITORIAL:

IMPREMTA: Narciso Monturiol, c/ de San Pablo 72

PERIODICITAT: setmanal

PREU: 4 rals al mes

REFERÈNCIA: I.M.H. B. R 1849 4º

COMPLETA: SÍ

Nº. CONSULTATS: X-1849 - IV-1850

PÀGINES: 8

FORMAT:

COLUMNES: 2

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: MONTURIOL

COL.LABORADORES/ORS:

No hi consten

SECCIONS: No hi ha seccions fixes, tot son articles de fons

IL·LUSTRACIONS: NO

PROPAGANDA: NO

OBJECTIU i OPINIÓ: Segons hem pogut comprovar en el darrer número, 30 d'abril de 1850, el director fou condemnat a pagar una multa de 50.000 rals i "a la privación de los honores, distinciones, empleos ó oficios públicos que tenga", per la publicació en el nº 21 de la seva revista d'un article intitolat "El hombre: El reinado de los instintos ha sido la infancia de la humanidad". El mateix Monturiol anuncia en un apèndix de la seva revista que deixarà de publicar-la perquè "en la actualidad no es posible discutir ciertas doctrinas, ni aun bajo el aspecto científico; por lo que, con sentimiento lo manifestamos á nuestros lectores en tanto que existan las mismas circunstancias no volveremos á ocuparnos en cuestiones morales-sociales. Barcelona, 4 de mayo 1850".

Citem aquesta revista, perquè tenim constància de la publicació

d'una revista dirigida també per Monturiol, intitulada "La Madre de Família", revista que ens ha estat impossible de trobar; però l'interés inicial era comprovar quin era el discurs que Monturiol dirigia al "Padre de Família" i quin l'adreçat a la "Madre de Família".

En un posterior treball, caldrà comprovar el contingut de la revista, donat que gairebé tot són articles de fons, de contingut filosòfic i, com en Monturiol, fou un dels primers socialistes utòpics catalans, caldrà saber que és el que pensa de les dones i quin paper els... atribueix.

DATA:

PERMUTUARIAT:

CIA:

RA:

RA: 11. 11. 1933

TÍTOL: LA FLORESTA

SUBTÍTOL: Periódico semanal dedicado exclusivamente al bello sexo.

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 10 de maig de 1857

EDITORIAL: Editor responsable Salvador Cutchet

IMPREMTA: L. Tasso, c/. Guardia 15 PERIODICITAT: setmanal, surt els diumenges.

PREU: 1 ral

REFERÈNCIA: IMHB. 5 1857 fol. v`aria XXXIV

COMPLETA: NO

Nº. CONSULTATS: 1 (V-57)-12 (VII-57)

PÀGINES: 8,

FORMAT: 32 x 23

COLUMNES: 2

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: Editor responsable D. Salvador Cutchet

COL. LABORADORES/ORS:

F. de P.R.; Juan Montaña; escriu els articles sobre la condició de la dona; José M. Schmid; Victor Balaguer; A. M. Pausena; Ventura Pau Negre; Pedro de Prado Torres.

Poetes: Mª Mendoza de Vives; C. Ferrer; Pilar Bayan; Jaime Capmanys y Serra; Isabel de Villamartin; Matilde M^a. M; Angela Grassi.

Novel·listes: J. P. S. (Srta.)

SECCIONS: No sempre son fixes, però el contingut genèric és: ^{el següent:} un article de fons, poemes, un capítol d'una novel·la, consells sobre moda, tocador, receptes de cuina, atencions a les plantes.

"Condición de la mujer y su influencia en el órden social; Sección literaria; Modas; Variedades; Gacetilla, Anécdotas; Floricultura; Economía Doméstica".

Els articles de fons, inclosos en la secció "Condición de la mujer y su influencia en el órden social", no estaven signats, i l'autor, de segur que deuria ser el director.

En tots els números de la revista que hem pogut consultar, sota el subtítol, hi ha una cita que ens sembla il·lustrativa del que pot ésser la línia ideològica de la revista, i que diu "La mujer es fácil de gobernar, si el hombre quiere ocuparse en dirigirla. La Bruyere".

IL·LUSTRACIONS: NO

PROPAGANDA: NO

OBJECTIU: La cita de La Bruyere, transcrita anteriorment, ens pot donar pistes sobre el que serà l'orientació ideològica de la revista, la dona com a ésser que cal dirigir. I és just el que suposem, el director de la revista voldrà fer "dirigir les dones", prenent una actitud paternalista envers el sector femení de la societat.

En la presentació de la revista quedarà explícit quin és el seu objectiu "darla algunos ratos de honesto recreo, con la lectura de escritos útiles, que contribuyan a perfeccionar su espíritu" nº 1, pag. 2. És doncs, la perfecció de l'esperit de les dones la fita que es marcà la revista; però el que encara no sabem és el model de perfecció que intentarà divulgar i imposar aquesta revista.

OPINIÓ: En ésser la primera revista dirigida explícitament a les dones, pensem que en al segona etapa d'aquest treball, caldrà buidar-la detingudament, per saber quin és el contingut d'aquest primer missatge adreçat directament a les dones.

D'aquest primer contacte superficial que hem tingut amb la revista, treiem la conclusió que no qüestionarà, ans acceptà i potència, el paper de la dona com a esposa i mare, intentant enaltir aquestes dues funcions, ja que fou el "Creador" qui les impossà, tot fent veure que la situació de submissió en que es troben respecte a l'home, té el seu origen en el comportament de la primera dona Eva que, volent-se igualar a Ell, va cometre el pecat original i a partir d'aquell moment, la condemnà a estar "bajo la potestad de tu marido, y él tendrá dominio sobre ti", (nº 3, maig 1857, pàg. 17.). Això per tant hauria de portar a les lectores la conclusió que, la situació de submissió en que es troben, respon a la voluntad divina i, per tant, és inalterable.

Es una revista que entraria dins el càncns del més absolut conservadurisme, pel que hem pogut observar no reivindicarà canvis, no proposarà alteracions de l'ordre establert, ni donarà alternatives a la situació i condició de la dona. la visió que d'elles té, arrenca de la interpretació que es fa d'Adam i Eva, comparant les dones a la serp, que implica veure-les com a éssers amb atributs tals com audàcia, suspicàcia, etc. etc.

un tret més del seu conservadurisme serà que reserva el camp dels sentiments a les dones, dit en altres paraules, la dona és tot sentiments, millor dit, només per ésser i ha d'ésser, tot sentiments, d'aquí que parli d'elles amb aquestes paraules "nobles en sus sentimientos, sacrificadas, sensibles,..."

Veü la dona com a reducte de moralitat visió que podrem constatar en publicacions posteriors, i ens preguntem quin sentit por tenir. A nivell d'hipòtesi llencem la idea que la dona, expulsada del món de la producció industrial i mercantilista, quedà al margen de certs valors que la societat industrial estava generant i imposant valor que, scvint alguns d'ells serán rebutjats no sabem si per un sector de la pròpia so-

TÍTOL: CALENDARIO DE LAS MUGERES

SUBTÍTOL:

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 1858

EDITORIAL:

IMPREMTA: José Antonio Oliveres, PERIODICITAT: anual
c/. de la Plata nº 2.

PREU: 9 quartos

REFERÈNCIA: IMHB. R 12º Varia VIII

COMPLETA: SI

Nº. CONSULTATS: 1858

PÀGINES: 55

FORMAT: 15 x 10'50

COLUMNES: a tota plana

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR:

Anònim

COL. LABORADORES/ORS:

Anònim

SECCIONS: El contingut d'aquest calendari és molt variat i millor parlar d'apartats que no pas de seccions: Fires de Catalunya i Mercats, dóna la relació de les fires i mercats i dies en que es fan, a nivell de Catalunya. Calendari-Santoral, junt amb la posició del sol respecte a l'horòscop, ens diu l'hora de sortida i posta del sol, les llunes. Explica l'origen d'algunes festes. "Modas para 1858" explica la tendència de la moda per l'any 1858, els colors predominants, tipus de roba, vestits, etc. etc. "Secretos del tocador" consells de bellesa i adjunta alguna receptes per a la fabricació de pomades, olis pel tractament del cabell. "Mugeres célebres" és la biografia de dones il.lustres, sntes i doctes. "Secretos de cocina" són receptes de cuina. "Baile de Moda para 1858", ensenya a ballar el ball de "lancers". "Medicina doméstica" explica remeis casolans i fabricació d'ungüents guaridors de petites malalties. També inclou algun poema i un relat nclve.lat.

IL.LUSTRACIONS: 12 xilografies que recorden molt els capçals dels romanços, una d'elles signada per en Branculí. Tota la publicació és bellament ornamentada, per damunt de tot els culs de llàntia són d'una gran bellesa estètica.

PROPAGANDA: NO

OBJECTIU: i OPINIÓ:

És un calendari estèticament molt bonic, molt ben il.lustrat amb xilografies, algunes d'elles signades per en Branculí.

Les biografies donen informació sobre la vida de dones que ens poden interessar, com ara la de Maria Isidra Quintina de Guzman y la Cerda, catedràtica de la universitat d'Alcalà d'Henares al segle XVIII. Els consells i fòrmules de bellesa resulten curiosos, ja que una de les receptes, cold-cream, dóna com a producte necessari per a la seva elaboració "esperma de ballena" producte que pensem que avui seria difícil de trobar.

TÍTOL: EL ALBUM DE LAS FAMILIAS

SUBTÍTOL: Colección de leyendas, novelas históricas, viajes, etc. Por distinguidos escritores modernos. Ilustrada con gran número de grabados.

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 30 octubre de 1858

EDITORIAL:

IMPRESA: del Diari de Barcelona, PERIODICITAT: setmanal
càrrec de Francisco Cabañach,
c/. Nueva de S. Francisco, nº 17
PREU: De franc als subscriptors del Diari de Barcelona,
Un número: 1 ral

REFERÈNCIA: IMHB. R 1858 fol

COMPLETA: sí

Nº. CONSULTATS: I vol, II i III

PÀGINES: numerada correlativament,

FORMAT: 33'50 x 24'50

I vol 428 pàgines

COLUMNES: 3

LLENGUA: Castellana

DIRECTORA/OR: No hi consta

COL.LABORADORES/ORS: No hi consten

SECCIONS: "Leyendas, novelas, Viajes, variedades, episodios de la guerra de Italia, la ciencia para todos, Fórmulas", aquesta darrera secció inclou fórmules de medicina casolana, per a fabricació pròpia i consells de bellesa.

IL.LUSTRACIONS: És una revista molt ben il.lustrada; les xilografies ocupen, de vegades, un terç o bé tota la plana de la revista.

PROPAGANDA: NO

OBJECTIU: i OPINIÓ: Es una revista d'entreteniment molt ben il.lustrada, però no està específicament dirigida a la dona; era llegible per tota la família sense distinció sexual, ni d'edat. L'objectiu de la revista és fer passar l'estona agradablement, i seria l'antecedent dels actuals dominicals dels diaris, que tenen també aquesta finalitat d'entretenir, fent servir en lloc de la fotografia que encara no era usual, les xilografies. En el seu contingut no hi ha cap notícia.

TÍTOL: LA BORDADORA

SUBTÍTOL: Periódico de dibujos para bordados y demás labores de señora. De
dedicado á las señoras profesoras.

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 1878 - 1888, fins aquesta darrera data tenim constància de la seva
existència, encara que és molt possible que s'hagués continuant editant. anys
després
EDITORIAL: Administració: Escudellers 55

IMPREMTA: Tip. de la Casa Provincial PERIODICITAT: 20 dies
de Caritat

PREU: un any= 18 números= 7'50 pessetes, a partir de l'any 1883 el preu
s'incrementà fins a 16 pessetes.

REFERÈNCIA: IMHB R 1867 fol

COMPLETA: NO

Nº. CONSULTATS: AnyXII de la seva pu-
blicació

PÀGINES: 6; d'aquestes 2 eren de
text i la resta -4- de dibuixos

FORMAT: 44 x 32

COLUMNES: 3

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: Director J. Brugarolas

COL.LABORADORES/ORS: ANònim

SECCIONS: "Explicación de los dibujos; Conocimientos útiles; Variedades; Catalogo de labores; Correspondencia"

En l'apartat de coneixements d'utilitat inclou receptes per a treure taques, remeis contra l'insomni, fòrmules per a suavitzar el cabell.

La secció de correspondència té un gran interès per a nosaltres, ja que diu el lloc d'origen de la carta i per tant l'audiència i difusió geogràfica de la revista: Madrid, Peñaranda de Bracamonte, Santander, Sevilla, Ubeda, Girona, Valladolid, Santander, Zaragoza, València, Hinojosas, etc.. Vist això podem dir que la revista tenia una gran difusió, no només entre les capitals, sinó també en els pobles.

Els temes de la correspondència son qüestions sobre brodats, tipus de fil a fer servir, demanen al director de la revista els envii mostres de brodats....

En les dues pàgines de text s'explica la manera de realitzar els brodats que il.lustren la revista i parla de les diferents tècniques del brodat.

IL.LUSTRACIONES: 4 pàgines ... cada número de dibuixos de brodats

PROPAGANDA: trobem publicitat d'altres publicacions lligades al senyor Brugaroles, com ara "El Bordado económico", "La Bordadora infantil", "La abeja. Suplemento de la Bordadora"; d'escoles de dibuix també lligada al senyor Brugarolas "Taller de dibujos de "La Bordadora" que tenia la mateixa seu que l'administració de la revista que tractem.

OBJECTIU i OPINIÓ.

És una revista molt especialitzada en la tècnica del brodat, i, com el seu subtítol ens indica, dirigida a un públic molt concret, "las señoras profesoras".

De cara a la segona fase d'aquest treball aquesta publicació no té interès per a nosaltres; ara bé el que sí volem destacar és la seva gran difusió que hem pogut comprovar per la correspondència que rep la revista, i que ens portaria a dir que són les revistes de modes i en aquests cas particular les revistes de brodats, i genèricament les de labors, les que gaudiren d'una major audiència i també d'una llarga pervivència, tot això ens fa pensar que modes i labors eren els temes de lectura que gaudien d'una major audiència entre les dones

TÍTOL: LA ABEJA

SUBTÍTOL: ALBUM DE ABEDECEDARIOS PARA BORDAR. SUPLEMENTO DE LA BORDADORA

LOCALITAT: Barcelona

ANY: no hi consta

EDITORIAL: Administració, Escudellers 46

IMPREMTA: J. Costa, Ataülf 9

PERIODICITAT: irregular

PREU: no hi consta

REFERÈNCIA: IMHB R 1867 Fol

COMPLETA: sí

Nº. CONSULTATS:

PÀGINES: 24

FORMAT: 31 x 21

COLUMNES: tota plana

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: J. Brugarolas

COL.LABORADORES/ORS: No

SECCIONS: Tot són dibuixos de lletres per brodar.

TIPOGRAFIA:

ORIGEN:

DATA:

PERIÒDICITAT:

FORMA:

IL·LUSTRACIONS: Sí, dibuixos de lletres per brodar

PREU:

PREU DE COPIA:

ESTAT:

ESTAT:

PROPAGANDA: Anuncia "La Bordadora",

OBJECTIU i OPINIÓ: Aquesta publicació era el suplement de "La Bordadora", composta exclusivament de models de lletres, de diferents tipus, per brodar.

No té cap interès per al nostre treball posterior, encara que cal dir, ^{que} els ornaments i dibuixos són preciosos i serien de gran utilitat per a gent que es dediqui al brodat o senzillament a la il·lustració en general.

TÍTOL: LA BORDADORA INFANTIL

SUBTÍTOL: Album especial para aprender á dibujar y bordar en cuadrícula.
3ª edición de la Bordadora.

LOCALITAT: Barcelona

ANY:

EDITORIAL: Escudellers 46

IMPRESA: Lit. Costa

PERIODICITAT: irregular

PREU: 50 cèntims

REFERÈNCIA: IMHB R 1867 Fol

COMPLETA: sí

Nº. CONSULTATS:

PÀGINES: 16

FORMAT: 21'7 x 15

COLUMNES: dibuixos a tota plana

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: Jaime Brugarolas

COL.LABORADORES/ORS: NO

SECCIONS: No hi ha seccions perquè tot són dibuixos.

Son quaderns de 16 pàgines en octau, i anaven fent amb aquest mateix títol diferents quaderns sobre les tècniques i secrets del brodat.

IL.LUSTRACIONS: SÍ, és la base de la revista

PROPAGANDA: només anuncia les altres publicacions lligades al senyor Jaume Brugarolas, "La Bordadora" "La Abeja".

OBJECTIU i OPINIÓ:

La publicació mare és "La Bordadora", i aquesta tampoc tindrà cap interès en la futura fase del treball, ja que la revista es basa, única i exclusivament, en la reproducció de dibuixos per a brodar.

TÍTOL: ECOS DEL AMOR DE MARIA

SUBTÍTOL: Publicación quincenal destinada á difundir las glorias y la devoción á la Inmaculada Reina de los cielos, María Santísima.

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 1867

EDITORIAL:

IMPRESA: y libreria del Heredero de PERIODICITAT: quincenal

D. Pablo Riera, Robador nº 24-26

PREU: no hi consta

REFERÈNCIA: IMHB R 1867 8^{au}

COMPLETA: sí

Nº. CONSULTATS: I VOL. 1867-68

PÀGINES: 16

FORMAT: 23 x 14

COLUMNES: a tota plana

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: Juan Martí y Cantó, Pbro. Misionero apostólico, bajo los auspicios del EXcmo. é Ilmo. Sr. D. Pantaleon Montserrat y Navarro, Obispo de Barcelona. Con aprobación del Ordinario.

COL.LABORADORES/ORS:

Antonio Riba y Aguilera, Manuel Muñoz, presbíters.

SECCIONS: És una revista que no té seccions fixes, tot són articles doctrinals.

IL·LUSTRACIONS: no n'hi ha; l'única constarà en la presentació del volum on podem observar un cor d'àngels que criden "el dulce nombre de Maria" i a la primera plana de cada número, una xilografia que ocupa un terç de la plana, de la Mare de Déu al cel sobre la terra i un cor d'àngels que l'adoren, amb aquest text al marge: "Vivir por Maria; Maria en el corazón; Maria en el entendimiento; Maria en la boca, Morir con Maria".

PROPAGANDA: NO

OBJECTIU:

La revista fa una anàlisi de la societat, observant que aquesta es troba dominada per les passions que triomfen enfront la virtut. A partir d'aquesta visió del món el seu objectiu serà aconseguir la preponderància de la virtut i l'objectiu explícit de la revista serà contribuir en consolidar un "dique poderoso que oponer al desbordamiento de las pasiones" nº 1, pag. 3

Però aquestes passions no són abstractes, són molt concretes i veurem com finalment les definiran, A la pàgina 4 del mateix número el director de la revista escriu: "hoy, que una guerra continua é hipócrita, pero que por grados va ya desenmarcarándose, forcejea por arrancar á la Iglesia sus venerandos blasones y á los fieles sus mas puras creencias, no podemos dejar de lanzarnos con toda fe y con toda confianza á este

combate digno, que bendecirá el Señor(...) Cuando tanto malo se ha escrito y se publica, cuando la prensa impura vomita de continuo el veneno que está corroyendo la vida espiritual de los pueblos, creemos que nunca se hará lo suficiente para oponer libros á libros, escritos á escritos, á fin de poder, cuando menos, esterilizar sus efectos perniciosos". Veiem com l'editorial presenta la necessitat de 'enfrontament directe amb aquells corrents que lluiten per a destruir l'hegemonia ideològica de l'església, i com l'autor, qualifica de santa aquesta confrontació, donat que serà beneïda per Déu. Però encara no sabem exactament qui és el . . . contrari, la resposta la trobarem a la plana nº 15 del mateix número "las tenebrosas reuniones de hombres inspirados por el infierno(..) enemigos de la felicidad humana".

OPINIÓ: Tot i que l'anàlisi resultaria molt tradicional, el món dominat per les passions i el triomf d'aquestes en detriment de la virtut, apareix en la presentació de la revista un element coetani, que seria la defensa de la virtut enfront de certs corrents ideològics que s'estan extenent per la societat a través de la premsa, de llibres i l'església es planteja de contestar-los amb els mateixos mitjans, per tal d'evitar els seus efectes. Si en l'època medieval l'enemic eren els albigesos; en el segle XIX seran els socialistes i anarquistes.

Calia lluitar i posar fi a la difusió d'aquests corrents ideològics, l'església es plantejà una gran ofensiva i pensà que un dels millors camps per actuar serà la dona, tot imbuint-la dels principis religiosos cristians. Aquesta serà la gran ofensiva de l'església, el proselitisme entre les dones, i si les escollí. no fou per atzar, ans perquè sabia que aquella com a responsable directa de l'educació dels seus fills, seria la corretja de transmissió perfecte, que contribuiria a la perdurabilitat de la religió cristiana, amb tot el que això implica de concepció del món, de generació en generació.

En un treball posterior, és una revista que cal tenir present, no per fer un buidatge exhaustiu, però sí per reseguir l'evolució i consolidació del culte a Maria, la Mare de Déu, i per tant ens ajudarà a definir el model de dona per a l'església catòlica. L'any 1854 elevà a categoria de dogma la Immaculada Concepció, que vol dir que Maria fou preservada del pecat original des de l'instant^{en} que fou concebuda. Que aquest dogma sigui proclamat l'any 1854 no és per atzar. I diem que no és per atzar perquè en el segle XIX té lloc la industrialització i veurem l'aparició

d'una nova classe social, la urgesia, que crearà una nova visió del món.

Un dels aspectes importants d'aquesta nova concepció fou la revalorització del nen, figura que fins ^{en} aquell moment havia estat molt oblidada i descuidada. En el moment que es decobreix el nen com un potencial demogràfic, com a carn de canó en conflictes bèl·lics, i un productor en potència, la primera mida a prendre fou intentar disminuir l'elevada taxa de mortalitat entre els infants, per tal de fer-los arribar a l'edat adulta, que és quan comença a ésser productiu per a l'estat. I fou la dona l'encarregada de fer baixar l'elevat índex de mortalitat infantil, amamentant personalment el fill, vetllant-lo dia i nit, educant-lo etc. etc. convertint-la en responsable directa de la supervivència dels infants. Veurem com a partir d'aquest moment hi haurà tota una bona colla de discursos, provinents de diferents fonts, per tal de fer-li comprendre que aquesta serà la seva activitat prioritària; un d'aquests serà el discurs eclesiàstic que intentarà e-naltir la funció de mare, mostrant com a model a seguir per totes les dones la Mare de Déu, que fou alliberada per l'església de tot pecat en proclamar-se el dogma de la Immaculada Concepció.

Pensem doncs que l'església contribuí a consolidar els canvis que la nova societat generava, pel que fa referència a la funció de les dones, la maternitat, en proclamar el dogma de la Immaculada Concepció

TÍTOL: LA ELEGANCIA

SUBTÍTOL: Revista semanal de modas, labores, literatura y novelas. Dedicado exclusivamente al bello sexo.

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 1867?

EDITORIAL:

IMPREMTA: i Libreria de Verdaguer, PERIODICITAT: setmanal
Rambla frente del Liceo

PREU: 1 mes 4Orals ; 3 mesos 28 rals,

REFERÈNCIA: IMHB. R. fol

COMPLETA: NO

Nº. CONSULTATS:

PÀGINES: 8

FORMAT: 32'50 x 23

COLUMNES: variable, a tota plana o LLENGUA: castellana
bé a 2 columnes

DIRECTORA/OR: Alvaro Verdaguer

COL.LABORADORES/ORS: La majoria dels articles son anònims, però trobem com a poetes: Constanca Vereá, Ricardo Sepúlveda.

Els col.laboradors signants son: Francisco de Alvaro, Elisa S., Julian Castellanos i els articles de fons tots són fets per na Mercedes de Vargas de Chambó

SECCIONS: "Sección literaria" que inclou un tros de novel·la o bé una poesia, novel·les que després podien enquadernar-se formant un volum independent de la revista; les novel·les publicades foren "Encarnación! Lo que se puede ver en una calle; Virtud y vicio, historia de un billete de banco; ambdues anònimes i una altra d'Eugenio Sue, Miss Mary ó la institutriz.

"Sección de modas y labores: revista de modas y descripción del figurín, tot reivindicant l'austeritat de les modes perquè "se ha abusado tanto de estos adornos [perlas, cintas, madroños] que han llegado a hacerse comunes!"

"Variedades" entreteniments per a fer passar l'estona, i una bona colla d'articles de fons, que sense tenir una secció fixa tracten temes com ara "la misión de la mujer"; critica les "cortesanas" que es dediquen a anar de reunions, visites i a lluir, i lloa l'esperit d'haver complert amb les obligacions que comporta el ser dona: mare i esposa.

IL·LUSTRACIONES: Fora de la il·lustració de la portada de la revista que sempre es repeteix, no hi ha més il·lustracions.

PROPAGANDA: Només anuncia les dues modalitats de la seva revista. La segona edició era més barata, el preu de la subscripció per tres mesos era de 18 rals, deu rals més barata que la primera edició.

La diferència d'edició i per tant de preu, respon, només, a la diferent qualitat tècnica de la revista.

OBJECTIU i OPINIÓ:

No té gaire interès, perquè es limita a fer una descripció de les modes que sovint són les que vénen de París, el tipus de roba i colors.

Planteja la moda com a signe de distinció social, encara que l'espai dedicat a novel·la és més ample que el que dedica a l'apartat anterior, el que ens fa suposar que la idea prioritaria era l'entreteniment.

Els articles de fons són molt conservadors; fan la llonça a les dones que acompleixen les tasques d'esposa i mare amb esperit de sacrifici, excloent del seu món el plaer i les diversions, que seran mal considerats

TÍTOL: TESORO DE LAS FAMILIAS

SUBTÍTOL: Enciclopedia de conocimientos útiles al alcance de todos.

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 1871

EDITORIAL: Administració i Redacció, Raurich 12, 3er

IMPRESA: L. Tasso

PERIODICITAT: setmanal

PREU: 12 rals

REFERÈNCIA: IMHB R 1871 8º

COMPLETA: SÍ

Nº. CONSULTATS: UN volum

PÀGINES: 16

FORMAT:

COLUMNES: a tota plana

LLENGUA: castellana

DIRECTOR/ORS: Rafael Burgell i Joaquin Bordoy

COL.LABORADORES/ORS: No hi consten

SECCIONS:

"Cosmografia, La Tierra, Física General y Recreativa, Química General y Recreativa, Agricultura, Química Agrícola, Geología Agrícola, Agrimensura, Historia Natural, Geografía Mercantil, Historia, Industrias Artes y Oficios, Economía Política, Higiene y Economía Doméstica, Derecho Mercantil, urbanidad, Dibujo, Anécdotas, Poesía, Pensamientos filosóficos, Máximas, Descubrimientos más recientes".

Només hi ha la secció de "Higiene y Economía Doméstica", que tindria algun interès pel nostre treball.

IL.LUSTRACIONS: pocs gravats, que il.lustren les explicacions del text.

PROPAGANDA: NO

OBJECTIU: En la presentació de la revista la recomanen als mestres, com ampliació dels seus coneixements.

OPINIÓ: És una revista de divulgació de coneixements fonamentalment agrícoles, el que ens fa pensar que anava dirigida a un públic resident en zona agrícola, que es dediquen a l'explotació agrícola. Tota ella transpira un sentiment religiós, ja que com diu a la pàgina 2 del primer número "el conocimiento de la naturaleza es una guía segura para conocer á Dios".

Tot plegat, fins i tot l'apartat que ens pertocaria directament, "Higiene y economía doméstica", només parla de les dides i de l'alimentació dels nens. No té cap interès per a la futura fase del treball. 108

TÍTOL: . LA LLAR

SUBTÍTOL: Revista dedicada á la instrucció y educació de la dóna.

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 8 de febrero de 1871

EDITORIAL: Redacció i Administració: carrer Llibertat 31, 3er.

IMPREMTA: Estampa Catalana, Petritxol PERIODICITAT: quinzenal, surtia els
núm. 6 dies 8 i 23 de cada mes

PREU: 1 núm. 6 quarts, 3 mesos 5 rals.

REFERÈNCIA: IMHB 1871 fol Varia XII

COMPLETA: NO

Nº. CONSULTATS: 1 , 8 febrer 1871 i nº 2
del 23 de febrer de 1871

PÀGINES: 8

FORMAT: 30 x 21

COLUMNES: 2

LLENGUA: catalana

DIRECTORA/OR: Felip de Saleta

COL.LABORADORES/ORS: María de M., Dolós Montserdá, Pere Armengol i Cornet,
Treseta del Camp, Quillém de la Penya, Pilar de Sanjuan, F. Tobella
poesia: Josepha Massanés, Felip de Saleta, Antonia Font

SECCIONS: Hi ha una secció que genèricament intitula "Consideracions sobre la dona" on analitza la situació de les dones tot reivindicant la necessitat d'educació per a elles, amb l'objectiu, no de millorar la seva condició, ans perquè "encaminarà als homens cap á la perfecció" Poesia i Varietats, Revista de Teatres, Correspondència, i La Ciència per la dona, seràn les altres seccions. En aquesta darrera promet d'explicar científicament fenòmens quotidians, com ara la fotografia, la formació del vapor d'aigua, etc. etc, amb la idea de despertar l'interés de la dona per la ciència, tot aclarint que "jo no vull pas fer vos homes (...) No vull pas estripar les vostres galas, no desitjo pas glassarvos l'amor ab lo gel de la ciencia, no" pàg 1, nº 1, Fa aquest aclariment per no espantar ningú, per evitar males interpretacions, perquè dona i ciència en el XIX es creu incompatible; la ciència que els .. explicarà, serà només per a estar per casa.

IL.LUSTRACIONS: No .

PROPAGANDA: No

OBJECTIU: L'objectiu prioritari de la revista, segons les afirmacions que fa en la presentació és col.laborar en la instrucció i educació de les dones, perquè de modes, com ella mateixa diu, "massa ja las sab".

Darrera el desi-g d'instruir les dones hi ha una ^aflaira ^areligiós^a encara que no es proclama de cap tendència, podem observar com gairebé al darrera de ~~els~~ ^{els} articles hi ha una ideologia molt concreta i una ferma voluntat de propaganda del principis cristians.

La situació de submissió en que es troba la dona del XIX, segons el director de la revista, arrenca ja de les Sagrades Escripures, en concret del Gènesi; en ser Déu qui condemnà la dona a la situació de submissió respecte al home per haver comès el primer pecat, no la ques

tionaran perquè, com hem vist, arrenca d'una decisió divina.

OPINIO : Tot i haver pogut consultar dos números d'aquesta revista, pel que fa a contingut no té desperdici. En veure la dona com a educadora dels fills reivindicarà la necessitat de l'educació d'aquella, per tal de millorar la dels seus fills.

L'educació de la dona no es reivindica per tal de millorar la seva situació; la finalitat no és ella directament, són els fills que haurà d'instruir, perquè així contribuirà a la millora de la societat. Com? educant bé als fills per tal de fer-los homes de bé, homes que contribuiran a millorar les condicions socials i que per tant, indirectament, contribuiran a millorar la de les seves mares. La dona és vista com un espectador passiu de l'esdevenir històric, no se li concedeix cap protagonisme, cap possibilitat d'ésser protagonista en la societat on viu.

TITOL: SANTA TERESA DE JESUS

SUBTÍTOL: Revista mensual dedicada a propagar la devoción a la Santa por medio del conocimiento de su vida y escritos admirables, para alcanzar de Cristo Jesús, por su poderosa intercesión, el triunfo de la Iglesia, la paz del mundo y la prosperidad de España.

LOCALITAT: Barcelona

ANY: octubre 1872- Desembre 1880

EDITORIAL:

IMPREMTA: Tip. Catòlica, c/ del Pi, PERIODICITAT: mensual
5, baixos

PREU: subscripció 16 rals l'any, 24 rals a Cuba i Puerto Rico, 30 a Filipines i 32 a l'estranger.

REFERÈNCIA: IMHB R 1872 8^{au}

COMPLETA: NO

Nº. CONSULTATS: 1872-1880

PÀGINES: 30

FORMAT: 20 x 15

COLUMNES: a tpta plana

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: "Enrique de Osso, catedrático del Seminario Conciliar de Tortosa, bajo los auspicios del Ilmo. Sr. D. Benito Vilamitjana y Vila, Obispo de Tortosa".

COL.LABORADORES/ORS: D. Costas, Capellà; José, E. de O. Micaela de Santa Bàrbara, priora.

SECCIONS: "Retrato de Santa Teresa de Jesús, Pensamientos de Santa Teresa de Jesús, La fiesta de Santa Teresa de Jesús, Eficacia de las palabras de Santa Teresa de Jesús, Crónica religiosa, poesías".

IL.LUSTRACIONES: 1 a la portada

PROPAGANDA: NO

OBJECTIU: i OPINIO: La revista defineix els seus objectius que consisteixen en "popularitzar sus escritos y enseñanzas llenos de celestial sabiduria", escrits i ensenyaments que es refereixen obviament a Santa Teresa de Jesus.+ La informació que dóna aquesta publicació fa referència fonamentalment a la ciutat de Tortosa.

TÍTOL: ALMANAQUE DE LOS DEVOTOS DE SANTA TERESA DE JESUS DOCTORA MISTICA
DE LA IGLESIA Y PATRONA DE LAS ESPAÑAS.

SUBTÍTOL:

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 1874

EDITORIAL:

IMPRESA: Tipografia Católica, calle del Pino, 5 bajos PERIODICITAT: anual

PREU: -----

REFERENCIA: IMHB R 1874 12º

COMPLETA: SÍ

Nº. CONSULTATS: 1874

PÀGINES: 96

FORMAT: 16 x 10'50

COLUMNES: a tota plana

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: "Enrique de Ossó, presbítero, director de la revista Teresiana".

COL.LABORADORES/ORS: No hi consten

SECCIONS: poesies, algun article sobre la vida de Santa Teresa de Jesus, calendari-santoral, màximes i algun fet important de la vida de la Santa en el dia corresponent, més alguna pia poesia

IL.LUSTRACIONS: NO

PROPAGANDA: NO

OBJECTIU: i OPINIÓ: Aquest almanac segons el "Prologo al lector" és una eina més per tal de difondre els principis del "bé", enfront l'extensió d'altres doctrines que qualifica de "subversivas y anti-sociales". "Pero, los hijos de la luz tampoco se descuidan de publicar sus Calendarios religiosos, en los que con bien meditados y autorizados artículos se sale á a la defensa de los sanos principios y se aclaran ciertos puntos históricos adulterados por el espíritu de secta.

El seu objectiu serà la difusió de la doctrina d'una santa: "esta mujer varonil, es santa Teresa de Jesús", fixem-nos en el qualificatiu que li atorgà, "varonil", adjectiu que es fa servir com a sinònim de bo; totes les virtuts socialment considerades i valorades son assimilables al gènere masculí i dins d'aquest a la seva essència, la

"varonilitat", el que implica la negació de consideració o valor social a les virtuts tipificades com femenines.

TÍTOL: LA AURORA DE GRÀCIA

SUBTÍTOL: Periódico religioso-moral y de instrucción para la juventud.

LOCALITAT: Gràcia, Barcelona

ANY: 28 febrer 1874 - 8 setembre 1877

EDITORIAL: Redacció i Administració, carrer Sant Joan 35 baixos, Gràcia.

IMPREMTA: de "La Aurora de Gracia" PERIODICITAT:

carrer de Sant Joan 35, baixos

PREU: subscripció per un mes 1 real a tota Espanya, 1 número 2 quarts,

REFERÈNCIA: HMM 348/1

COMPLETA: Sí

Nº. CONSULTATS: tots

PÀGINES: 4

FORMAT: 32 x 25

COLUMNES: 2

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: No hi consta

COL.LABORADORES/ORS: "Directores y Profesores de las Escuelas Evangélicas de Barcelona y Gracia"

SECCIONS: Són variables, però tracten temes de contingut religiós i d'altres com: "Geografia física, Botànica, Historia natural, Leccions en anglès, Correspondència".

IL·LUSTRACIONS: Molt poques

PROPAGANDA: NO

OBJECTIU: i OPINIÓ: L'objectiu de la revista és "Difundir las luces del Evangelio por medio de esplicaciones, (....) y emplearemos un lenguaje sin pretensiones, tan llano y sencillo como requiere la tierna inteligencia de los jóvenes a quienes se dedica. Y añadiremos que estamos resueltos a oponernos á aquel torrente de incredulidad.

Essent una revista de divulgació dels principis catòlics, caldrà tenir-la molt present a l'hora d'analitzar el missatge que adrecen a la joventut, en aquest cas, sense dirigir-se a un sexe determinat.

TITOL: LA EDUCACION DE LA MUJER SEGUN LOS MAS ILUSTRES MORALISTAS E
HIGIENISTAS DE AMBOS SEXOS

SUBSTITOL: MONUMENTO ERIGIDO A LA REGENERACION DE LA MUJER.

LOCALITAT: Barcelona.

ANY: 1877, III volums.

IMPREMTA: Jaime Seix.

DIRECTOR: José panadés y pobles.

REFERENCIA: H.M.M. 348/1

P E R D U D A.. Aquesta revista tot i constar en el catàleg de l'He-
meroteca Municipal de Madrid, és ilocalitzable.

TÍTOL: EL PARTHENON

SUBTÍTOL: Revista de Literatura, Ciencias y Artes. Periódico Quincenal ilustrado.

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 30 Setembre de 1879.

EDITORIAL: Redacció y Administració : Passatge del Crèdit 2, 4^{art}-2^{ona}

IMPREMTA: Tp. de L. obradors, Ram- PERIODICITAT: quinzenal.

bla de Sta. Mónica, 21

PREU: 1 any 60 rals, 6mesos 34 rals, 3 mesos 18 rals.

REFERÈNCIA: IMHB R 1879 4º

COMPLETA: SÍ

Nº. CONSULTATS: Any I, vol. I

PÀGINES: 16

FORMAT:

COLUMNES: 2

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: Josefa Pujol de Collado (Evelio del Monte)

COL.LABORADORES/ORS: No hi consten

SECCIONS: "Poesia, Miscelania, ATeneos y Academias, TEatro y Bi-
bliografia"

IL.LUSTRACIONS: Moltes xilografies de gran tamanys

PROPAGANDA: Els anuncis no estan il.lustrats, només hi ha text, i fonamentalment s'anuncien classes d'idiomes, llibreries, bibliografia, joieries, escoles.

OBJECTIU: OPINIÓ:

Incloem aquesta revista per ser una revista d'art dirigida per una dona, encara que en cap article tracta o analitza la problemàtica de les dones.

TÍTOL: REVISTA DE LAS HIJAS DE MARIA

SUBTÍTOL: Bajo la protección de la Virgen Inmaculada.

LOCALITAT: Barcelona

ANY: gener 1880 -1885

EDITORIAL:

IMPREMTA: Herederos de la Viuda PERIODICITAT: Mensual

Pla, Princesa, 8

PREU: no hi consta

REFERÈNCIA: IMHB R 1880 8º

COMPLETA: NO

Nº. CONSULTATS:

PÀGINES: 16

FORMAT: 21 x 14'50

COLUMNES: tota plana

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: Censor el Director de la Archicofradía M.I. Sr. D. Mariano de Sagarra, Canónigo de esta Santa iglesia y Camarero de honor de S. S.

L'any 1881, any II de la revista corresponent al març canvia per Censor el Rdo. José Castells, pbro. Vice-Director de la Archicofradía.

COL: LABORADORES/ORS:

articles anònims i poesies de Maria de la Concepción Saralegui de Cunia.

SECCIONS: No hi ha seccions fixes fora de la correspondència de las "Hijas de María".

Hi ha un article en el nº 1 que seguirà en números posteriors intitolat "Humilde origine y rápido desarrollo de la piadosa asociación de hijas de la Inmaculada Concepción" pag. 9, molt interessant perquè ens permet de resseguir la creació, nombre d'afiliades i finalitat de l'associació de las "Hijas de María". L'objectiu era difondre entre les noies l'amor a Maria, prenent-la com a guia. Fou creada l'any 1850 i el mateix anys fou autoritzada pel Governador de la Mitra. Segons les xifres donades pel mes de març d'aquell any, les noies s'organitzaven en seccions, anomenades "coros" cadascun d'aquest era compost de 31 associades, existint tot plegat 5 coros, el que ens fa suposar que tenien una xifra de 155 persones associades i el 7 de juliol del mateix any la xifra arriba a 2.000 associades a Barcelona i mil més a la resta del Principat.

IL·LUSTRACIONS: Orles molt maques il·lustrant la presentació de la revista, però fora d'això no hi ha res més.

PROPAGANDA: NO

OBJECTIU: L'objectiu prioritari de la revista era la difusió dels principis cristians entre les noies, enfront l'extensió del vici. Com a model a seguir per totes les dones presentarà la Mare de Déu, cúmul de perfeccions, virtuts i excel·lències, atributs que contribuiran a enaltir la funció de mare, que l'església atribuí com a essencial i única missió de les dones.

Desconfia de l'educació com a mitjà de regeneració social de les dones, tot pensant que la difusió dels principis cristians serien la més sòlida defensa enfront de les temptacions del vici.

OPINIÓ: És una revista declaradament religiosa, els seus successius directors són membres de la "Archicofradia" i són presbíters, essent la revista porta veu de l'Associació de las "Hijas de la Inmaculada Concepció", i comptà amb l'aprovació del senyor bisbe de Barcelona.

Es una revista que en la segona etapa del treball caldrà tenir-la molt present, per saber què és el que l'església pensava de l'educació de les dones; aquesta és la primera revista religiosa on es parla d'aquest tema i curiosament el seu tractament és molt conservador si el comparem amb tot aquell corrent que reivindica la necessitat de l'educació de les dones; ja que ho li concedeix cap valor ni utilitat i l'associació de las "Hijas de Maria" al estar ben veïda i protegida pel bisbe de Barcelona, pensem que representa el sector oficialista de l'església en aquell temps.

És possible, i ho diem com a hipòtesi que cal comprovar, que l'església després evolucionés a remolc i per influència d'un important corrent d'opinió que propugnava l'educació de la dona, i canviés els seus plantejaments, abans contrari, en una postura més favorable a l'educació de la dona, tot introduint els canvis necessaris per tal d'assumir-la i fer-la seva.

TÍTOL: MODAS Y LABORS

SUBTÍTOL: Suplement al diari catalá.

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 15 febrer 1880

EDITORIAL: Redacció i Administració Fernando 32, 1er.

IMPRESSA: no hi consta

PERIODICITAT:

PREU: regal als subscriptors del diari i un número solt 1 ral

REFERÈNCIA: IMHB R 1880 fol. Varia XXX

COMPLETA: no

Nº. CONSULTATS: nº 1 15 febrer 1880 al
nº 4, 13 de maig de 1880

PÀGINES: 4

FORMAT: 33 x 23'50

COLUMNES: 3

LLENGUA: catalana

DIRECTORA/OR: Dolors Moncerdá de Maciá

COL.LABORADORES/ORS: de Labors: A.R. professora; teles i guarniment: Emilia
Dotti , per barrets: Angela Pintó de Barril i per confecció Mad. E.M.
poesia: Josepha Massanés.

SECCIONS: Moda, Labors en brodat on es diu la necessitat d'ensenyar a brodar les noies que desperta i pot fer creixer el gust estètic, per la combinació de formes i colors; art que mereix que se li dedique algun temps i estudi. El brodat, segons diu, era considerat una grata ocupació de les dones ocioses que no tenen necessitat de treball productiu. Explicació dels gravats; pensament d'or,^o inclou cites de Santa Teresa i de Madame Lambert; secció Amèna que acostumava a incloure poesies. Una que ens ha acridat especialment l'atenció es un poema de Josepha Massanés, i representa un diàleg entre mare i fill parlant de diferents tipus de dona, una pintora, una poeta... i la mare li diu: "No, fill, ¿ignoras/ Que ha perdut las estisoras/ Y'l didal tè rovellat?" presentat com a dona ideal aquella que es dedica a les tasques domèstiques: "Y farán vostra ventura/ Estisoras y didal".

IL.LUSTRACIONS: aquestes fonamentalment són vestits i orles per brodar i fer labors.

PROPAGANDA: Apareix la propaganda del diari català, de sastres, màquines de cosir, acadèmies de tall, botigues de flors per balls, i teatres, tintorereries. Els anuncis són tot lletra, no estan il.lustrats

OBJECTIU: L'objectiu prioritari de "Modas y Labors" és parlar a les dones en català. Conscient que les modes són llegides per les dones i donat l'interès de la Moncerdà^{per} que aquestes llegeixin en la seva llengua, els . . . escriurà sobre les modes però en català.

Cal enmarcar aquesta publicació, i en concret la seva directora, en l'esperit de la Renaixença, volent^t extendre aquest esperit a les dones, encara que sigui a través de la moda. Tant li fa del que se'ls parli, el que vol per damunt de tot, és que es faci en català.

OPINIÓ: Aquesta publicació era un suplement del "Diari Catalá. Polítich y Literari" i l'autopropaganda d'aquest diu "L'únich que's publica escrit en la nostra llengua", confirmant encara més allò que deiem en els objectius, que la revista es troba immersa en l'esperit de la RENai-xença pel que té de recuperació d'una cultura i en concret d'una llengua, la catalana.

La difusió que li atribuim seria la mateixa del diari del que formava part, encara que també es podia comprar per separat.

TÍTOL: ECOS DEL AMOR A LA INMACULADA VIRGEN Y A LOS SANTOS ANGELES Y ANALES
DEL CULTO Y LA DEVOCION A NUESTRA SEÑORA DE LOURDES.

SUBTÍTOL: :Revista mensual destinada á propagar el culto y la devoción á
María Santísima y á los espíritus angélicos: Organo de las Cofradias de la
Virgen de Lourdes en nuestra pátria, y en particular de la primera de España
fundada en la iglesia de Santa Madrona de Barcelona.

LOCALITAT:

Barcelona

ANY: 1881 -1885

EDITORIAL: Editor: Juan Roça y Bors, c/. hospital, núm. 87

IMPRESA: Juan Ro

PERIODICITAT: mensual

PREU: no hi consta

REFERÈNCIA: IMHB R 1881 12au

COMPLETA: incompleta

Nº. CONSULTATS: any quart

PÀGINES: 28

FORMAT: 19 x 12

COLUMNES: a tota plana

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: Juan Martí y Cantó, Pbro. Misionero Apostólico.

COL.LABORADORES/ORS: No hi consten, però sí els poetes: Felipe Rebaño y
Relaño i Fernan Caballero.

SECCIONS:

La revista consta de dues parts. La primera és "Ecos del amor á la inmaculada Virgen y á los Stos. Angeles" amb el següent contingut: Al principi de cada número hi ha cites en llatí del papa Pius IX, alguna poesia religiosa i transcripcions de llibres amb contingut o temàtica religiosa. I la segona part "Anales del culto y la devoción á Ntra. Sra. de Lourdes: Organo de las Cofradias de la Virgen de Lourdes en Nuestra Pátria, y en particular de la primera de España, fundada en la iglesia de Santa Madrona de esta Ciudad", és la publicació d'una cofraria, amb contingut absolutament religiós, tractant temes, sense tenir el caràcter de seccions fixes, com ara "La fiesta de la Inmaculada", "Una reciente conversión obrada por la intercesión de Ntra. Sra. de Lourdes", "Prodigios obrados por intercesión de Nuestra Señora de Lourdes" que parlen de curacions i miracles obrats per la Verge.

Hi ha una relació de matèries, feta per mesos, al final del volum que hem consultat.

IL.LUSTRACIONES: No hi ha cap

PROPAGANDA: No

OBJECTIU i OPINIÓ: És l'organe de les cofraries que pretén difondrà les actuacions meravelloses que ha obrat la verge en els seus fidels, i dóna relació de les activitats que realitzen, com ^{és} ara passada del rosari, processons, misses. etc.

És una revista que no té cap interés per a la futura fase del treball.

23
TÍTOL: ALMANAQUE DE LOS MARIDOS

SUBTÍTOL:

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 1881

EDITORIAL: Teixidó i Parera, Pí 6.

IMPRESSA:

PERIODICITAT: anual

PREU: 4 rals

REFERÈNCIA: IMHB 1878 12º

COMPLETA: sí

Nº. CONSULTATS: 1878- 1881

PÀGINES: 208

FORMAT: 15 x 9'50

COLUMNES: tota plana

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: I. Florentino

COL.LABORADORES/ORS: No hi consten

115
SECCIONS: En els índexs dels anys 1878, 1879 i 1880 hi ha referència d'articles de suma importància que analitzen el matrimoni, fills, el "problema" dels sexes, la maternitat, etc. etc. El contingut de l'almanac de l'any 1881 no és tan atractiu "santoral, teoria de Darwin," episodis novel·lats i transcripció parcial de l'obra d'en Balzac Pequeñeces y miserias de la vida conyugal.

IL·LUSTRACIONES: Xilografies

PROPAGANDA: només hi ha l'anunci de "Edición Sonzogno. Obras para piano".

OBJECTIU: i OPINIÓ: És un almanac adreçat als homes per tal d'instruir-los en les relacions amb l'altre sexe. L'objecte d'anàlisi no són els homes, són les dones, en tant que subjectes a relacionar-se amb els homes; essent per tant un material d'importància cabdal per a l'estudi de la imatge social de la dona.

ta són les que reclamen la seva atenció; encara que, pel poc que hem pogut observar de la revista, no era aquest precisament a qui s'adreçava com a possibles lectors.

Pel que fa referència al vocabulari ens sobta trobar aquest termes "emancipación" o frases com aquesta referint-se als homes "contra nuestro tirano que es el hombre. !El hombre! ese pequeño tiranuelo, que se constituye en pequeño monarca absoluto del hogar doméstico, con todas las formas y procedimientos de un dictador omnipotente" nº 1 pàg. 2

OPINIÓ: És una revista que en la segona etapa del treball caldrà resseguir fil per randa, perquè supos a grans innovacions a nivell temàtic, pel que fa referència a l'anàlisi de la condició de la dona i també per la terminologia emprada; escrita tota ella amb un gran sentit de l'humor, i sovint amb un certó satíric, que en extrapolar situacions que descriu et fan somriure en llegir-la.

Pel que fa a temàtica hem de dir, que és la primera vegada que veiem publicat un article on és qüestionada la maternitat com a única funció de la dona, perquè considera que aquesta pot fer alguna cosa més que ser una "fàbrica destinada a la producció de la multiplicación humana", nº 1 pàg. 2.

És una de les publicacions més dinàmiques, continuament fa referència a d'altres publicacions, critica i qüestionada teories científiques que intenten demostrar la inferioritat intel·lectual de les dones, fa la ressenya de conferències amb temàtica femenina.

La directora Madame d'Aramburu se'ns mostra com una dona, hi ha alguna publicació que posà en qüestió el seu sexe, amb un gran sentit de l'humor, En lloc de posar-se tràgica davant el panorama de les dones, treu l'element irònic i és capaç de convertir en ridícules les situacions més usuals de l'època, tècnica feta servir per alguna novel·lista actual, com ara Christiane Rochefort, en el seu llibre La Celina.

La durada de la revista és curta, nosaltres només hem pogut localitzar 9 números, però en el nº 8, amb data del 30 de maig de 1882, 132

SECCIONS: No hi ha seccions fixes. Gairebé tot són articles de fons o bé transcripcions d'articles d'altres publicacions, que són inclosos per considerar-los d'interès per a les dones. Manté periòdicament correspondència i un apartat de modes.

L'editorial manifesta que la dona proletària serà objecte de l'atenció de la revista i per això inclourà tota una munió d'articles parlant de les condicions laborals de les treballadores, donant informació de salaris, condicions higièniques dels tallers, salaris, l'opressió sexual a que es veuen sotmeses les treballadores industrials a causa de la superexplotació, la laboral i la sexual, ja que els càrrecs industrials i homes i aquests fan servir les seves prerrogatives en la divisió del treball per abusar sexualment de les assalariades, abocant-les a la misèria i a la prostitució.

Dóna una llista de totes les dones que en aquell moment estudiaven a les diferents facultats de les universitats de l'estat.

IL·LUSTRACIONS: Només n'hi ha una a la primera plana de la revista que és repeteix en tots els números posteriors; representa una dona amb una indumentària molt moderna, per l'època d'aparició de la revista, amb un llibre sota el braç. La imatge de dona que representa és poc usual, donat que la iconografia tendeix a representar les dones amb nens.

PROPAGANDA: Té una secció dedicada exclusivament a anuncis, a la darrera plana de la revista. S'anuncia la pròpia publicació, i adés botigues de barrets, roba, joies, etc. etc. Els anuncis no són il·lustrats.

OBJECTIU: La revista es presenta com a continuadora d'una altra publicació anterior "El Propagandista", que ens ha estat impossible de localitzar. El seu objectiu prioritari es "Reclamar nuestros derechos".

L'editorial ens ha semblat el més "fort" dels llegits fins aquest moment, tant pel que fa a continguts com a vocabulari. Pel que fa referència a contingut expressa el respecte envers la dona que es vol instruir en la ciència. Fins aquest moment no havíem trobat cap afirmació d'aquesta mena, ans presentaven dona i ciència com a incompatibles. I un altra gran novetat serà la reivindicació de la solteria com a decisió voluntària de la dona, deixant-la de considerar com una desgràcia.

Les dones proletàries, segons afirma en la presentació de la revis-

TÍTOL: LA MUGER

SUBTÍTOL: Periódico científico, artístico y literario. La Mujer defenderá los derechos de las mujeres.

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 20 març 1882 -

EDITORIAL: Administració, Ronda Sant Pau 31, 1er; Contaduria Cendra 31 baixos

IMPRESA: Redondo y Xumetra, Tallers 51-53 PERIODICITAT: cada deu dies. Sortia els dies 10, 20 i 30 de cada mes.

PREU: a Espanya 1 trimestre 1 pesseta, a Ultramar i estranger 1 any 6 pessetes

REFERÈNCIA: IMHB R 1882 Fol^o Varia VIII.

COMPLETA: NO

Nº. CONSULTATS: 1, 20 març 1882 al nº 9
4 juliol 1882

PÀGINES: 4

FORMAT: 37'50 x 27'50

COLUMNES: 3

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: Madame D'Arámburu (née) Teherese Coudray.

COL.LABORADORES/ORS: A. Dela, Luisa de Altamira, Therese Coudray de Aramburu, Amparo Conchita Tey, Mardochéo.

Poesia: F. Fernández Grau.

anuncia que deixarà de sortir la revista, per problemes "agenos a nuestra voluntad", i que sortiran cada dilluns amb 8 pàgines i dimensions més grosses, al preu de dos rals per mes. Però el 4 de juliol de 1882 tornà a aparèixer amb 4 pàgines. En canvi, en el número 9 anuncia la publicació de "El Album de la Mujer", com a diari il·lustrat amb figurins, retrats i biografies de dones celebres, d'aparició setmanal.

TÍTOL: EL FIGURIN ARTISTICO

SUBTÍTOL: Organo defensor del arte de cortar con método, economía y perfección.

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 15 de juliol de 1882 - 15 març 1884 ?

EDITORIAL: Redacció Pasatge Madoz 6, Colegio Central de Corte para Señoritas.

IMPRESA: Sucésors de Ramírez y C^a PERIODICITAT: mensual, el dia 15 de cada mes.

PREU: 1 any 12 pessetes, 1 semestre 7 pessetes.

REFERÈNCIA: IMHB. R 1882 fol

COMPLETA: ?

Nº. CONSULTATS: 15 juliol 1882 - 15 de març 1884

PÀGINES: 8

FORMAT: 30 x 21

COLUMNES: 2

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: "Srta. D^a. Carmen Ruiz y Alá, profesora de instrucción primaria, Directora del Colegio Central de Corte y de la Escuela Provincial agregada á la Normal de Maestros".

COL. LABORADORES/ORS:

Júlia Castellvi, Pilar Pascual Sanjuan, B. Avilés, Vicenta Janer i Jubert, Ana Santaguileria, Dolores Moncerdà de Masià, Hortensia Garcia.

poesia: Josefa Molero i Ramon urbano.

SECCIONS: "Explicación de los grabados del texto; Explicación de la lámina, Miscelánea, Correspondencia".

A més ^{a més} de donar informació específica sobre tallar vestits, inclou notícies, poesies, extracte de novel·les, algun article sobre higiene infantil, convertint-la en una revista de modes, que nosaltres diem d'anomenar mixtes, perquè hi ha una part dedicada a les modes i un altra d'entreteniment.

La correspondència arriba de molts llocs, fonamentalment de l'àrea dels Països catalans, Galícia i Extremadura.

IL·LUSTRACIONS: Les il·lustracions són làmines de vestits a tota plana, de gran bellesa.

El gravat de la portada ja indica el caràcter conservador de la revista, una senyora molt guarnida davant d'un mirall que li aguanten uns àngels.

PROPAGANDA: S'anuncia la mateixa escola "Colegio Central de Corte" de la professora Ruiz, directora de la revista.

OBJECTIU: En uns fulls que eren de propaganda de la revista que estem citant, trobem el següent text: "creemos llenar un vacío en la instrucción de la mujer. Hoy que se le abren las puertas del arte y de la ciencia, hoy que sus estudios literarios se igualan á los del hombre, es cuando necesita más que nunca saber las labores que pertenecen a su sexo". És, doncs, una revista que té com a objectiu prioritari la difusió de coneixements i tècniques sobre el que s'anomena "labores propias de su sexo", encara que amb un component d'altres temes per a la distracció de les lectores i subscriptores de la revista.

OPINIO: El text de propaganda que hem transcrit a l'apartat anterior fa una crida d'alerta a la societat, per tal que prenguin consciència que per damunt de totes les tècniques i ciències que pugi dominar la dona, hi ha una tasca que ha de saber més que les altres, les labors domèstiques.

Tot plegat és una revista que no té gaire interès, per a la futura fase del nostre treball, en ser molt especialitzada en la tècnica del tall sense haver articles de fons ni comentaris, que no siguin estrictament tècnics. PERIODICITAT:

Sembla una revista feta per l'escola de "Cortes" i que té com a públic destinatari les alumnes, entre les quals, cal suposar, trobaria un públic comprador fidel, que podia ésser ampliat amb gent externa a l'escola que volgués aprendre a tallar; d'aquí l'existència de subscriptores per un àrea geogràfica bastant extensa que s'adrecen a la revista per tal de fer consultes tècniques o bé per demanar un patró.

TÍTOL: ALBUM DEL BELLO SEXO

SUBTÍTOL: Organó de la emancipación de la Mujer, científico y literario.

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 15 d'agost 1882

EDITORIAL:

IMPRESA: Redondo y Xumetra, Ta-

llers 51, 53.

PERIODICITAT:

PREU: nº solt 0'25 ptes. Suscripció: Barcelona, trimestre 1'50 ptes.
Províncies, semestre, 3 ptes.
Ultramar i estranger, any 9 ptes.

REFERÈNCIA: IMHB

COMPLETA: ?

Nº. CONSULTATS: nº 1 i 2

PÀGINES: 8

FORMAT: 33'50 x 24

COLUMNES: 2

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: D^a. Mª Luisa de Sañez.

"Propietaria y Fundadora: "Madame d'Aramburu"

COL.LABORADORES/ORS: Mª Luisa de S., Amparo.

SECCIONS: No hi ha seccions fixes. Hi ha articles sobre els esdeveniments de la revolució francesa i dels seus personatges. Reprodueix articles d'altres publicacions que analitzen la condició de la dona, com per exemple del diari "Los Desheredados". Dóna alguna referència als esdeveniments internacionals. Pètics consells i tractaments per a malalties; productes que cal tenir en un botiquí.

Adés una secció de correspondència, on hem pogut observar que certes dones enviaren donatius per sufragar les despeses de la publicació d'aquesta revista.

IL.LUSTRACIONS: gravats de Carlota Corday, marat, Maria Antonieta, Mad. Roland, Danton y Robespierre, que il.lustren articles sobre la Revolució Francesa.

PROPAGANDA: màquines de cosir, píldores per a la salut de la dona, tant de les solteres com de les casades, segons diu l'anunci, cotilles.

OBJECTIU: En la presentació de la revista manifesta clarament quins seran els seus objectius "instrucción, educación y emancipación del bello sexo(...) .- Defendemos nuestra propia causa, queremos lo que por ley nos corresponde y reclamamos los derechos que nos concede el cumplimiento de nuestros deberes: en una palabra, la igualdad de derechos entre el hombre y la mujer, ya que los deberes de ésta son superiores a los de aquel". La terminologia emprada segueix tenint la radicalitat de la seva antecessora "La Muger", revista que va deixar d'apareixer per causa dels socis capitalistes que després d'haver cobrat el trimestre van deixar al descobert l'empresa enduent-se el dipòsit de papers vells i nous, segells, etc. etc.

Segons hem vist a la presentació que fa la revista, parla d'instrucció i educació, dues paraules que per a nosaltres tenen un significat paral·lel, però que en el segle XIX, significaven coses molt diferents. L'educació tenia un contingut moralista, a la dona se l'havia d'educar en el principis de la religió, per tal que sabés el que era bo i dolent junt amb uns continguts pràctics que la preparaven per a la realització de les tasques domèstiques i d'higiene, per tal que tingués cura de la salut física dels seus fills. Ara bé, per instrucció entenien la preparació intel·lectual.

A les revistes del segle XIX, gairebé totes estan d'acord en reivindicar l'educació per a les dones, però són poques les que reivindiquen la instrucció, donat que hi havia un sector d'opinió que creien, que aquesta, seria perjudicial per a la dona i que la convertiria en éssers vanitosos, tot distraient-la de la seva veritable missió, les tasques domèstiques i l'educació dels fills.

A la dona del segle XIX, se li atribuï un espai molt delimitat, la llar, i una única missió, l'educació dels fills. Quan es descobreix que els nees són un potencial demogràfic, que en cas de conflicte bèl·lic poden anar a la guerra, -la quantitat era un factor determinant pel triomf del conflicte- i alhora, un potencial econòmic, futura mà d'obra creadora de riquesa, l'estat adreçarà un discurs a les dones consistent en fer-les responsables directes de la supervivència dels infants, fent veure la necessitat que aquesta adquireixi uns coneixements d'higiene, per tal de cuidar millor el nadó, evitant la seva mort, que seria considerada ^{la} una pèrdua significativa per l'estat.

Però no només serà la responsable de la salut física dels seus fills, sino que també la converteixen en responsable del futur comportament d'aquells. La societat li exigirà que faci homes de bé, cada ideologia voldrà que els faci partidaris del seus principis, i en això, no hi ha distinció de tendències polítiques i filosòfiques; la dreta, els voldrà conservadors i els cabetians, ja hem vist la revista dirigida per en Montu-

riol "La madre de familia", els voldrà socialistes utòpics, "revolucionaris". És la mare, doncs, l'encarregada de transmetre i inculcar els principis i valors en els fills. Ella ha de vehiculitzar-los, la fan servir com a corretja de transmissió, per això tothom voldrà l'educació per a les dones, l'educació en certs valors que abans qualificavem de morals, tot entenent que hi ha diverses moralitats.

Ara bé, la reivindicació de la instrucció per a les dones, no és tan extesa, queda reduïda a nuclis més concrets, perquè els continguts varien substancialment dels de l'educació, i aquests, en mans de les dones, hi ha qui els qualifica de perillosos per a l'estabilitat social. La instrucció, basada en continguts més científics, podia posar en mans de les dones element, per interpretar el món que les podrien portar a qüestionar la seva situació i condició, posant en perill l'ordre social establert. D'aquí que siguin només les revistes més avançades o feministes, les que reivindicaran la instrucció per a les dones.

En la presentació de la revista que tractem "Album del bello sexo", es reivindica el compliment de les lleis, el que fa pensar que tot i la reconeixença jurídica de certs drets de les dones, aquests no s'acomplien. Això ens porta a veure la necessitat de conèixer i estudiar la legislació d'aquest període i comprovar el grau en què forem posades en pràctica.

També reivindica la igualtat de drets entre homes i dones, que ja havíem vist aparèixer en la revista "La Muger" dirigida per Therese Coudray d'Aramburu,

OPINIÓ: Hi ha una clara contradicció entre els objectius que es proposa la revista en la seva presentació i el contingut d'alguns dels seus articles, que podríem qualificar del més pur conservadurisme pel que fa a l'anàlisi de la condició de la dona.

Es una revista verament desconcertant, enmig d'un planteig general

absolutament innovador -és una de les poques revistes escrites per dones que inclou l'anàlisi de fets històrics, una presentació feminista- inclou articles, que entren dins el més pur conservadurisme, tant pel tema com pel tractament que en fa.

TÍTOL: ALMANAQUE DEL HOGAR PARA EL AÑO 1883

SUBTÍTOL:

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 1883

EDITORIAL:

IMPRESSA: Redondo y Xumetra, C/. Te PERIODICITAT: anual

llers 51-53

PREU: 2 rals

REFERÈNCIA: B. C. 05.12^o-C 2/3

COMPLETA: sí

Nº. CONSULTATS: 1883

PÀGINES: 242

FORMAT: 15 x 10'50

COLUMNES: variable

LLENGÜA: castellana

DIRECTOR/A/OR: No hi consta

COL.LABORADORS/ORS: No hi consta

SECCIONS: Estadística de població per ciutats i sexe; equivalència monedes es
trangeres; receptes de tocador; receptes de bricolage; Fires i mercats ex-
plicats per mesos; Episodis novel.lats; tarifes telegràfiques. Hi ha infor-
mació complementària com ara les carreres i facultats que hi ha a cada ciu-
tat de l'estat espanyol, incloues les carreres militars.

OPINIÓ: No té cap interès estètic ni temàtic. No hi ha cap il.lustració al
llarg de les 242 planes, les dimensions són molt reduïdes i la presentació
molt poc curada..

Per a la segona fase del nostre treball no cal tornar a consultar.

TÍTOL: LA ILUSTRACION DE LA MUJER.

SUBTÍTOL:

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 1 de juny 1883 - 15 de maig de 1884

EDITORIAL:

IMPREMTA: Luis Tasso. Arco del Teatro 21-23 PERIODICITAT: quinzenal

PREU:

REFERÈNCIA: IMHB. R 1883 fol.

COMPLETA: SÍ

Nº. CONSULTATS: any 1883-1884

PÀGINES: 8

FORMAT: 41 x 27

COLUMNES: 3

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: Gertrudis Gómez de Avellaneda, Josefa Pujol de Collado i Dolores Monserdá de Maciá.

COL.LABORADORES/ORS: Bonifacia Collado y Fernández, Dolores Monserdá, Emilia Calé Torres de Quintero, Esmeralda Cervantes, Faustina Saez de Melgar, Gertrudis Gómez de Avellaneda, Josefa Pujol de Collado, Josefa Estévez de G. del Canto, Julia de Sasensi, Luisa Durán de León, Magdalena G. Bravo, María Mendoza de Vives, Patrocinio Biedma.

Col.laboradors: Carlos Cano, Carlos Fontaura, Cecilio Navarro, Doctor Fausto, Domingo Cabré y Estany, Federico Cajal, G. Sentinón, J. Valero, Leopoldo Bremón, Manuel Catalina, Manuel del Palacio, M. Martínez Barrionuevo, Nicolás Díaz de Benjumea, P. A. Vilchez, Rafael Rodríguez Méndez, V. Medina, Vicente Sancho del Castillo.

SECCIONS: "Editorial," acostuma a ésser un article de fons analitzant la condició i situació de la dona

"Galeria de mujeres notables," explica la vida i fets de dones il·lustrades del món del teatre, poesia, novel·la, cant, i fa la biografia de la que fou primera doctora en medicina de l'estat espanyol,

"Miscelanea" secció dedicada a donar informació d'actes i reunions d'interés per a les dones.

"Revista de Barcelona y Revista Madrileña" fan la ressenya de l'obertura d'escoles de nenes, d'escoles professionals per a la dona.

La base de la revista seran els articles de fons.

IL·LUSTRACIONS: És una revista molt il·lustrada; un gravat a la portada que és el retrat d'una dona il·lustre, un a la contraportada i un que ocupa les dues planes centrals de la revista. Les il·lustracions són de gran bellesa i de molta qualitat la reproducció.

PROPAGANDA: NO

OBJECTIU: Els objectius seran dos: aconseguir l'accés de la dona a l'ensenyament i la igualtat de drets polítics.

El cavall de batalla de la revista serà la necessitat d'educació per a la dona, com a via per a l'emancipació, que la capacitarà per a l'exercici d'una professió per guanyar-se la vida. La revista s'oposarà radicalment a aquell sector que veu en l'educació, un perill de desnaturalització del sexe femení.

Critica durament la societat que condemna la dona a la marginació i "mientras la mujer viva en una sociedad que no la reconoce y coloca al nivel de menor de edad, del local, del idiota y del criminal á quien separa de su seno por indigno, son inútiles todos los demás es-

fuerzos " 15 set. 1883, pàg. 8, reivindicant la igualtat de drets. Curiosament, serà l'única revista del XIX que donà informació del moviment sufragista anglès, felicitant-se de la seva existència.

OPINIÓ: Es una de les revistes que més cuidà la presentació, tant pel que fa a qualitat del paper, tipografia i gravats; de gran interès pel que fa al contingut, essent una d'aquelles revistes que caldrà buidar de dalt a baix.

Analitza i critica durament la condició de la dona contemporània, intentant d'esbrinar les causes, tot donant alternatives per a la millora d'aquesta situació, que bassà única i exclusivament en l'educació, com a força de regeneració social.

La crítica que fa a la societat del XIX és una de les més dures que hem pogut veure en les revistes de dones, que condemna i margina les dones, a partir de considerar-la inferior, física i intel·lectualment; per això l'únic camp en el que podrà actuar serà el dels sentiments.

La revista posarà en qüestió allò socialment admés com a femineïtat i les atribucions que comporta tot una sèrie d'atributs, intrínsecs al fet d'ésser dona, preguntant-se si aquest model de dona, o aquesta femineïtat respon a qüestions genètiques o bé a factors culturals, que imposen un model concret de dona.

TÍTOL:REVISTA DE MODAS Y SALONES

SUBTÍTOL:

LOCALITAT: Barcelona

ANY:1 d'agost 1883 - 1 de maig de 1885

EDITORIAL:

IMPREMTA: Luis Tasso y Serra,

PERIODICITAT:

Arco del Teatro 21 y 23

PREU: no hi consta

REFERÈNCIA: B.C. 391.2(05) (46.71) Rev. fol.

COMPLETA: SÍ

Nº. CONSULTATS: 1-agosto 1883 - 1 de
maig 1885

PÀGINES: 4 pàgines primer període, FORMAT:

després 8 pàgines

COLUMNES: 3

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: No hi consta

COL.LABORADORES/ORS:

Josefa Pujol de Collado, Esmeralda Cervantes, Manuel de Palacio, N. D.
Benjumea, Emma, Dolores Monserdà, Cecília Navarro

SECCIONS: "Revista de salones y modas" dona informació de la vida social. "Explicación de gravados", "charadas" "sección recreativa". Aquestes serien les seccions fixes, junt amb d'altres que varien de periodicitat, com poesies, articles de fons i novel·la que en cada número de la revista s'inclou un capítol.

IL·LUSTRACIONS:

És una revista molt il·lustrada; gairebé tots son gravats de models de vestits de senyora, figurins, barrets, etc. és a dir, tot allò que fa referència a la indumentària femenina.

PROPAGANDA: NO

OBJECTIU: És un suplement de la revista "La Ilustración de la Mujer", i sortirà a partir del número 5 d'aquesta; i com el seu títol ens indica tractarà fonamentalment el tema de les modes.

OPINIÓ: EN aquesta revista veiem la mateixa tipografia i autors de la "Ilustración de la mujer", donat que era llur suplement.

La publicació d'aquest suplement dedicat a les modes per part d'una de les revistes de més prestigi de tot el segle XIX, reflecteix, primer, que les modes era el tema de més difusió entre les dones. Segon, que si alguna revista pretén arribar a força dones, tractant temes que podríem qualificar de "seriosos", és a dir articles de fons analitzant quina era la situació i condició d'aquestes, haurà de parlar de modes. Sembla tal-

ment, el preu a pagar si es vol tenir audiència; és una concessió a fer per arribar a les dones; essent conscients que aquesta és el tema de major audiència entre aquestes, confien que a més de mirar les modes, de tant en tant, també podrien llegir algun dels articles de fons.

ms
TÍTOL: LA HIGIENE PARA TODOS

SUBTÍTOL: Periódico de propaganda de los conocimientos y prácticas higiénicas.

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 1883 - 1914

EDITORIAL: Passeig de Gràcia 162, pral. Tf. 1258

IMPREMTA:

PERIODICITAT: 10 dies

PREU: subscripció 1 mes 1 pesseta

REFERÈNCIA: I.M.H.B. R 1883 fol

B.P.U.B. R 25511

COMPLETA: NO

Nº. CONSULTATS: 1895 -1898

PÀGINES: 12

FORMAT: 33 x 21

COLUMNES: 2

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: F. Vidal Solares , després col.laborà E. Gelabert

COL.LABORADORES/ORS: Manuel Delfin, Antonio Darder, M. Menacho, Francisco Oltra Dalmau, Rafael Rodríguez Méndez.

13
SECCIONS: Artícles sobre medicina, farmàcia, higiene, varietat i algun relat novel.lat. "Nuevos descubrimientos; higiene de la infancia, higiene del embarazo, demografia de Barcelona, variedades, bibliografia curiosidades".

IL.LUSTRACIONES: alguna fotografia en primera plana

PROPAGANDA: els anuncis fan referència a medecines estan molt il.lustrats amb dibuixos.

OBJECTIU: i OPINIÓ: Per les seccions aparegudes en la revista se'ns presenta com una publicació de gran interés per l'estudi del cos de les dones i les seves funcions, aspectes que són analitzats des d'una perspectiva mèdica. Aquesta revista junt amb les altres publicacions sobre aquest tema constitueixen un material d'importància cabdal per a copsar l'opinió del cos mèdic, visió "Científica", sobre els aspectes relacionats amb la fisiologia de la dona i les seves funcions.

TITOL: EL SALON DE LA MODA

SUBTÍTOL: Periódico quincenal indispensable para las familias; ilustrado con profusión de grabados en negro y figurines iluminados de las modas de París, patrones trazados en

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 7 gener 1884

EDITORIAL:

IMPRESA: Montaner y Simon

PERIODICITAT: quinzenal

PREU: 1 any 60 rals, 6 mesos 32 ral i 3 mesos 18 rals.

REFERÈNCIA: IMHB. R 1884 fol.

COMPLETA: sí

Nº. CONSULTATS:

I VOL.

PÀGINES: 8, més 2 làmines a color

FORMAT: 37 x 25'5

COLUMNES: 3

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: No hi consta

COL.LABORADORES/ORS: la majoria dels articles són anònims, i els signats ho són per K. Sabal, Anarda i Cordelia, que ens fa sopossar serien seudònims.

SECCIONS: "Revista de Madrid" i "Salones y teatros" dona informació del que fa la monarquia, les seves festes i diversions, i de les de l'aristocràcia. "Revista de París", el contingut és el mateix que l'anterior però de l'aristocràcia estrangera. "El reino de la mujer" en aquesta secció fa disertacions sobre l'ésser de la dona, amb un to molt conservador: "és la soberana del doméstico hogar" i "toda corazón" també inclou una visió històrica de la vida de les dones des del paleolític fins al segle XIX novel·lada, tot atribuint-li sentiments i atributs que no sabem fins a quin punt son certs, ja que ho jutja sota l'òptica dels valors dominants del XIX, vigents en aquest segle però no en els anteriors.

"Pensamientos" inclou cites de Sant Agustí i Francesc de Sales.

"Enigmas" i "Semblanza històrica" són jocs d'endevinalles i enginy, amb la solució al número següent. Hi ha tres seccions que fan referència a modes "Hoja de Patronos" "figurín iluminado" "Hoja de dibujos para bordar"
IL·LUSTRACIONES:

A cada número hi ha dues làmines acolorides que formen un suplement de la revista; un gravat a dues planes en les pàgines 4 i 5 i gairebé a cada plana trobarem il·lustracions, sovint acolorides. És una de les revistes millor il·lustrades del XIX, junt amb la "Ilustración de la Mujer".

PROPAGANDA:

En els primers temps la revista no inclourà publicitat, després un anunci de productes del Doctor Andreu.

OBJECTIU: i OPINIÓ: És una revista dirigida a les dones a partir del que es considera el seu centre d'atenció, les modes, i amb una colla d'articles i jocs d'enginy que són complement del tema principal, amb la idea d'ampliar el contingut de la revista, convertint-se en una revista de doble finalitat: modes i distraccions.

És la revista més maca pel disseny i il·lustracions, sovint acolorides. La qualitat del paper i l'enquadració són, també, d'excel·lent qualitat; però el contingut, basant-nos en els articles de fons, molt conservador, la dona "soberana del hogar doméstico", la seva essència són els sentiments". Caldrà tenir-la present en la futura etapa del treball.

TÍTOL: EL PROTECTOR DE LA INFANCIA.

SUBTÍTOL: Revista mensual ilustrada de higiene, educación, instrucción, recreo y modas de los niños. Eco de los Asilos de Beneficencia para la niñez.

LOCALITAT: Barcelona.

ANY: 1884

EDITORIAL: Editor: Faustino Paluzie

IMPRESA; Redacció i Administració: PERIODICITAT: mensual

Diputació 421

PREU: Estat: 1 número 2 rals 1 trimestre 6 rals, 1 semestre 12 rals 1 any 24 rals. Cuba i Puerto Rico 1 any 48 rals, Filipinas 1 any 56 rals i Estranger 48 rals un any de subscripció.

REFERENCIA: B.C. 613.95 (05) (46.71) Pro 8º Fol.

COMPLETA: SÍ

Nº. CONSULTATS: I Vol.

PÀGINES:

FORMAT:

COLUMNES:

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: Honorari Manuel Gil Maestre, Director, Fundador: Eusebio Gómez del Castillo.

COL. LABORADORES/ORS:

Redactores: Pilar Pascual de SANjúan (Literatura i ciències)

Doctors:: Barumeus Rodríguez Méndez, Ribas, Viura.

Col.laboradores: Concepció Arenal, Carolina Coronado, Virtudes Mas

SECCIONS: No hi ha seccions fixes. Hi ha articles de fons sobre l'edu-
cació, higiene, psicologia infantil, junt amb poesies i novel·les, i
també notícies i bibliografia.

IL·LUSTRACIONS: MOLT poques il·lustracions, basades en el dibuix.

PROPAGANDA: NO

OBJECTIU: i OPINIÓ:

Incloem aquesta revista en el nostre treball perquè en ésser el tema principal l'educació i atencions higièniques envers el nen,ensem que el seu missatge va directament dirigit a les dones, ja que aquestes seran les responsables directes de la supervivència física dels infants, que elles hauran de vigilar amb les màximes atencions per tal de fer-los arribar a l'edat adulta, que és quan son d'interés per l'estat, ja que seran productors i pobladors.

4
TÍTOL: LA MODA DE LOS NIÑOS.

SUBTÍTOL:

LOCALITAT: Barcelona.

ANY: 1884

EDITORIAL:

IMPREMTA:

PERIODICITAT: Mensual

PREU:

REFERÈNCIA: B.C. 613.95 (05)(46.71) Pro. 8º Fol

COMPLETA: SÍ

Nº. CONSULTATS:

PÀGINES: 2

FORMAT:

COLUMNES: 2

LLENGUA:

DIRECTORA/OR: Carmen Ruiz y Alá

COL.LABORADORES/ORS: Julia Castellví.

Aquesta publicació és un suplement de "El Protector de la Infancia", que apareix l'any III de la publicació d'aquest..

Només parla de modes infantils, no hi ha cap article de fons, i per tant, per la futura fase del treball no té cap interès.

SECCIONS: No hi ha seccions, la revista es configura a partir d'uns dibuixos de vestits d'infant i en la seva explicació

IL.LUSTRACIONS: gravats de models de vestit d'infants

PROPAGANDA: NO

OBJECTIU: i OPINIÓ: La presentació de la revista és molt il.lustrativa d'un corrent d'opinió existent a l'època: "Los niños! Ellos son nuestra esperanza y el porvenir de la patria(...) La mujer, desde su tierna infancia, ya demuestra el instinto de madre jugando y vistiendo muñecas, hace como si dijéramos el aprendizaje de su vida. Pocas, muy pocas son las niñas que no manifiesten una inclinación á la maternidad, como igualmente los niños á las acciones bélicas, tan propias del sexo fuerte". Fora d'aquesta presentació, la resta de la revista no té cap interès ja que tan sols par-la de modes i no hi ha cap article de fons.

TÍTOL: EL PRIMOR FEMENIL

SUBTÍTOL: Periódico de Labores dedicado especialmente á las Sras. Bordadoras y Maestras".

LOCALITAT: Barcelona.

ANY: 1 de Novembre de 1885

EDITORIAL: Administració, Cucurulla 5

IMPRESA: Pedro Ortega, carrer Palau, nº 4
PERIODICITAT: quinzenal, es publica els dies 1 i 16 de cada mes.

PREU: Barcelona i províncies 1 trimestre: 2 ptes., 1 número 0'25. Europa i països adictes a la Unió postal, 1 trimestre 3 ptes. "Se remitará gratis en toda España para aquellas de las Sras. Bordadoras o Maestras que sostengan con su trabajo individual á alguna persona mayor imposibilitada para el mismo".

REFERENCIA: IMHB. R 1885 8º

COMPLETA: NO

Nº. CONSULTATS:

PÀGINES: 8

FORMAT: 21 x 16'50

COLUMNES: 2

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: "don T. D. Capdevila, Ex gerente y director artistico en la disuelta razón social Capdevila y Winters, Jefe de los Talleres de la casa Serra hermanos.

COL.LABORADORES/ORS: Els articles no estan signats.

SECCIONS: "Explicación de los dibujos", "Curso de bordados, curso de dibujo, Curso de Caligrafía" son petites lliçons sobre brodat dibuix i caligrafia, d'aparició periódica en tots els números; "Miscelánea" informació d'escoles o classes d'ensenyament d'aquelles matèries a les que fa referència la revista.

IL.LUSTRACIONES: NO

PROPAGANDA: del "tallér de dibjos y labores Pedro Serrá y hermano", entitat lligada a la revista, diriem que aquesta és una publicació que té l'origen en aquella.

OBJECTIU: "Nuestro propósito. Luchar sin tregua contra la deficiencia de la educación de la mujer", encara que aquesta educació només fá referència a les tasques domèstiques.

OPINIO: És una revista molt específica sobre el tema de labors i brodats. No hi té cap interès.

A partir del volum IV, canvia de sotstítol, periodicitat, impremta, administració, preu i format, segons es pot veure a la fitxa adjunta.

5015
TÍTOL: EL PRIMOR FEMENIL (continuació)

SUBTÍTOL: Revista Gráfico Doctrinal de Bordados y Labores Varias

LOCALITAT:

ANY: 1888 constatem el canvi de subtítol i les altres variacions

EDITORIAL: Administració Pino 11

IMPRESA: La Academia, Rda. Universitat PERIODICITAT: "sale cada 20 días"
tat 11

PREU: Edició 2ª 12 ptes. any; Ed. luxe 16 pessetes any, Edició especial
25 pessetes any.

REFERÈNCIA: IMHB. R 1885 8º

COMPLETA: NO

PÀGINES:

COLUMNES: 2

IL·LUSTRACIONS: 4 pàgines amb dibuixos.

Les tres edicions que s'anuncien responen a diferents categories de la mateixa revista; la variació de preu així ens ho indica, respon a diferent qualitat de paper, impressió i nombre d'il·lustracions.

TÍTOL: EL SACERDOCIO DE LA MUJER.

SUBTÍTOL: Periódico quincenal de Ciencias, Artes y Literatura.

LOCALITAT: Barcelona.

ANY: 15 febrer 1886

EDITORIAL: Redacció i Administració, Rosellón 177, 3ª 1^a.

IMPREMTA: F. Giró, Cortes 212 bis PERIODICITAT: quinzenal, dies 15 i 30 de cada mes.

PREU: Espanya 1 any 6 ptes., semestre 3 petes, Trimestre 1'50. Cuba i Puerto Rico 12'50 ptes. any. Estranger 9 ptes. l'any.

REFERÈNCIA: IMHB R1886 fol Varia LXVIII.

COMPLETA: NO

Nº. CONSULTATS: 1 i 4 (15-IV-1886).

PÀGINES: 8

FORMAT: 42 x 30

COLUMNES: 3

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: Lía de Sennaar. Propietaria: Donya T. C.

COL.LABORADORES/ORS: Esperanza de Bélmar, Berenice, Amparo, L.M.P.,

Poetes: Elisa Gutiérrez, Amparo, Camelia Cocifña de Llansó, M. de P.

SECCIONS: Es una revista basada fonamentalment en articles de fons, fent referència, gairebé tots, a l'educació de la dona, d'aquí que la revista no s'estructuri en seccions fixes.

Hi ha, a més a més, poemes, frases i sentències, amenitats, varietats i a cada número hi ha un full d'una novel·la que, col·leccionada, formarà un volum independent, el títol d'aquesta era El amor de una madre.

IL·LUSTRACIONES: A la portada hi ha un gravat que és repeteix a tots els números d'una dona amb llibres, una altra pintant i una tercera tocant un instrument musical acompanyada de nenes, signat per en Sadurní. També trobarem, a l'interior, gravats de dones famoses i escenes de gran bellesa plàstica.

PROPAGANDA: Pocs anuncis i sense il·lustrar, de pintors i fotògrafs.

OBJECTIU: La declaració de principis és un toc d'atenció perquè ningú s'espanti. Protegirán la conveniència de la llar i de la maternitat.

"La mujer debe á nuestro entender, emanciparse de la ignorancia, pero jamás del hogar doméstico" (nº 1 pàg. 2), proclamarà la necessitat d'educació per les dones, "Cuanto más mirada y atendida sea su instrucción mayor será el paso que den las generaciones en su progreso", no perquè siguin aquestes les destinatàries darrereres, ans perquè en estar encarregades de l'educació dels fills, millor els instruiran, retransmetent els valors que la societat espera d'imposar.

Delimita i precisa quin serà el contingut d'aquesta educació, i planteja la relació dona i ciència com a incompatibles "Si -la dona- quiere ejercer una carrera, que renuncie heroicamente á la maternidad, dedicándose por completo al sacerdocio de la ciencia; pues vale cien veces más la lágrima que pudiera verter el hijo de su amor en la soledad del hogar, que toda la gloria que el mundo ofrezca por el ejerci-

ció de aquélla". Fixem-nos com, adés de presentar la incompatibilitat entre ciència i maternitat, dit en altres paraules professió-maternitat, valora més important la maternitat que l'exercici d'una professió.

OPINIO: Es una revista que no preten extralimitar-se dels valors i usos socialment admesos com a òptims, valora com a situació òptima per a la dona la maternitat, en contraposició l'exercici d'una professió, però que, encara que mare, cal que la dona s'instrueixi, per tal que realitzi la seva tasca amb més "fonaments".

Es una de les revistes que dóna més de si per tractar el tema de l'educació de la dona, tipus, continguts, límits, etc., delimitant molt bé que l'educació de les dones ha de consistir en una cultura general, sense - aprofundir en cap tema i exempta de coneixement "científic" perquè aquest "la engolfarian". Se suposa que deixaria de fer allò que té obligació de fer, l'educació dels fills, i en les seves mans seria un coneixement "pedantesco" i "fastidioso".

Prenseta la dona com a legataria de les virtuts socials i analitza el paper que juga la dona en la millora dels costums socials. Aquesta visió de la dona com a reducte de moralitat, cal que, en l'etapa posterior del treball, s'aprofondeixi, perquè no serà ni la primera ni l'última vegada que apareixen aquests termes. Ens preguntem, a hores d'ara, que hi ha al darrera de frases com aquestes, quin són els valors que la dona ha de mantenir i transmetre, els que la nova societat en vies d'industrialització està creant?, o uns valors eterns, atemporals, que entren en contradicció amb les noves maneres de fer, de pensar i viure dels burgesos mascles. I diem burgesos mascles, perquè serà l'homa qui participarà i estarà inserit en els llocs on és generen aquests canvis, mentre la dona quedarà reduïda a un espai molt concret, la llar, on se suposa que les lluites, rivalitats, ambicions, etc. etc. queden al marge, queden fora de les quatre parets. No serà que la mateixa burgesia, sovint s'avergonyeix dels mitjans que empra per arribar a uns fins, l'increment dels beneficis? No serà pur massoquisme, aquesta mena de recels que té

0
envers la seva actuació? No serà fruit de la doble moral burgesa?

Es necessari esbrinar quins són els valors que la dona, com a educadora del fill, haurà de transmetre.

ES
TÍTOL: EL MUNDO DE LAS DAMAS

SUBTÍTOL: Regalo á los señores suscritores á "la Ilustración Ibérica"

LOCALITAT: Barcelona

ANY: gener 1887 - desembre 1877

EDITORIAL: Ramon Molinas. Administració C/. de les Corts 365 i 367

IMPREMTA: de B. Baseda. C/ Villa- PERIODICITAT: mensual
noel 17.

PREU:

REFERÈNCIA: H.M.M. 349/4

COMPLETA: Sí

Nº. CONSULTATS: tots

PÀGINES: 8

FORMAT: 32 x 23

COLUMNES: 3

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: No hi consta

COL. LABORADORES/ORS: Josefa Pujol de Collado

SECCIONS: La revista es construeix a partir de dibuixos de modes de París, Viena, Anglaterra, etc. i l'explicació dels dibuixos.

Dels diferents vestits per anar a dinar, prendre te, sopar, anar al jardí, al matí a casa, etc.

Es per tant una revista adreçada a l'alta aristocràcia o alta burgesia que pot canviar de vestit tantes vegades com coses fa al llarg del dia.

La Josefa Pujol de Collado, feia la secció "Ecos del mundo elegante", parlant de la moda internacional. Unes altres seccions eren "Explicación de los grabados", alguna poesia i novel·la per entregues de Paul Musset, Don Fa-tutto, traduït per C.M.

IL·LUSTRACIONS: Totes les planes són molt ben il·lustrades amb dibuixos de A. Corboulo.

PROPAGANDA: NO

OBJECTIU: EnEl nº 1 fa la presentació Josefa Pujol de Collado i diu "Como no hay nada más cosmopolita que la moda, (...) un periódico destinado exclusivamente á las damas no llenaría cumplidamente su objetivo si no recogiera solícito, en sus páginas, las innovaciones que la fantasía impone á todos los países al tratarse de la confección de los trajes femeninos" (pàg. 2).

OPINIÓ: Revista exclusivament de modes, no té cap interès, perquè la única cosa que fa es descriure els gravats de modes, sense cap contingut ideològic.

TÍTOL: ARCHIVO DE GINECOPATIA, OBSTETRICIA Y PEDIATRIA

SUBTÍTOL:

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 1888 -1921

EDITORIAL: DIRECCIO, REDACCIO i ADMON: Pº de Gràcia 86, pral. Tf. 1258

IMPREMTA:

PERIODICITAT: quinzenal

PREU:

REFERÈNCIA: IMHB. R 1888 4º

R. A. M. B.
Bibliotèca de l'Hospital Clínic de Barcelona D

COMPLETA: NO

Nº. CONSULTATS:

PÀGINES:

FORMAT:

COLUMNES:

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: Fc. Vidal Solares, "doctor en Medicina de la Facultad de Facultad de París, fundador y director técnico del Hospital de Niños Pobres de Barcelona".

COL. LABORADORES/ORS: Altahás, D.J.; Carbonell, D.H. Campá D.J.; Comas D.C.; Dolcet D.M.; Jornet D.F.; Kampp D.H.; Llansó D.F.; Rovira D.R.; Sampietro D.J.; Sauquet D.R.

Secretari: Roca Sabriá D.J.

SECCIONS: "Trabajos originales, Clínica quirúrgica, Notas terapéuticas; Estadística del Hospital de Niños Pobres, Bibliografía, Noticias de Sociedad y Congresos, Formularios para enfermedades de los niños, Sección oficial.

IL.LUSTRACIONES: molt poques il.lustracions

PROPAGANDA: Algun anunci de medecines.

OBJECTIU: i OPINIÓ: És una revista especialitzada en temes mèdics relacionats amb l'aparell reproductor de la dona i de pediatria.

És interessant perquè permet resseguir la posició del cos dels metges envers les primeres dones llicenciades o doctores en medicina i com aquestes, sovint, no seran admeses en les societats i agrupacions de metges.

TÍTOL: EL BORDADO ECONÓMICO.

SUBTÍTOL: 2ª Edición de la Bordadora.

LOCALITAT: Barcelona.

ANY: 1889

EDITORIAL: Administració i redacció Escudellers 55

IMPRESSA: Tipografia de la Casa Provincial de Caridad. PERIODICITAT: Cada vint dies

PREU: un número 1 pesseta, un semestre 6 pessetes i un any 10 pessetes
Espanya, Portugal, Ultramar i Estranger 1 any 16 pessetes.

REFERÈNCIA: IMHB. R. 1889 F01

COMPLETA: sí

Nº. CONSULTATS: ANY I

PÀGINES: 10, 8 de dibuixos i 2 de

FORMAT: 32,50 x 22

tèx.

COLUMNES: 2

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: J. Brugarolas.

COL.LABORADORES/ORS: No hi consten

SECCIONS: No hi ha seccions, tan sols dibuixos imés dibuixos per brodar, al llarg de 8 pàgines de la revista; les altres dues seran de text explicatiu i forma de realitzar-los.

CONCLUSIONS:

RECOMANACIONS:

OPINIO:

PROPAGANDA:

IL·LUSTRACIONS: 8 pàgines de la revista són dibuixos de lletres per brodar.

PROPAGANDA: La publicitat d'aquesta revista tracta de classes de brodats, botigues de venda de productes de costura i anuncis de "La Bordadora".

OBJECTIU: L'únic interès de la revista consisteix en posar a l'abast de les dones informació i tècnica de brodats.

OPINIO: No té cap interès, en la segona etapa del treball no caldrà consultar-la.

TÍTOL: REVISTA DE HIGIENE Y POLICIA SANITARIA

SUBTÍTOL:

LOCALITAT: Barcelona

ANY: 1890

EDITORIAL: Direcció i Administració: Rambla del Centre 1.

IMPREMTA: J. Balmas Planas, C/ Co- PERIODICITAT: mensual
rreu vell, número 5

PREU:

REFERÈNCIA: IMHB. R 1890 8^{au}

COMPLETA: sí

Nº. CONSULTATS: any I, vol. I

PÀGINES:

FORMAT: 24'50 x 16

COLUMNES: a tota plana

LLENGUA: castellana

DIRECTORA/OR: fundador i propietari Federico Castells Ballespi.

COL. LABORADORES/ORS: metges